KIRILGAN NARSİSTİK ANNE DAVRANIŞLARI İLE KIZ ÇOCUKLARININ PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ, UTANÇ, BENLİK SAYGISI, DEPRESYON VE ANKSİYETE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Ayşe Ekin SOYASLAN
221180101

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Doç. Dr. Kuntay ARCAN

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eylül 2025

KIRILGAN NARSİSTİK ANNE DAVRANIŞLARI İLE KIZ ÇOCUKLARININ PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ, UTANÇ, BENLİK SAYGISI, DEPRESYON VE ANKSİYETE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Ayşe Ekin SOYASLAN
221180101
Orcid: 0009-0001-2975-4573

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Doç. Dr. Kuntay ARCAN

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eylül 2025

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

AYŞE EKİN SOYASLAN'ın "Kırılgan Narsisistik Anne Davranışları ile Kız Çocuklarının Psikolojik İyi Oluş, Utanç, Benlik Kaygısı, Depresyon ve Anksiyete İlişkisinin İncelenmesi" başlıklı tezi 24.09.2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezi oy birliğiyle/oy çokluğuyla, başarılı/başarısız olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı. Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Doç. Dr. Kuntay ARCAN Maltepe Üniversitesi	.....
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Meral BOZDEMİR Maltepe Üniversitesi	.....
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Duygu AKYÜZ Medeniyet Üniversitesi	.....

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında bilgi ve deneyimleriyle bana yol gösteren, akademik gelişimime değerli katkılar sunan ve yapıcı, sabırlı yaklaşımıyla sürecin ilerlemesini kolaylaştıran danışmanım Doç. Dr. Kuntay Arcan'a teşekkürü borç bilirim.

Tez savunma jürimde olmayı kabul ederek değerli zamanlarını ayıran Dr. Öğr. Üyesi Meral Bozdemir ve Dr. Öğr. Üyesi Duygu Akyüz'e bu sürecin parçası oldukları için teşekkürlerimi sunarım.

Tüm hayatım boyunca olduğu gibi, bu süreçte de koşulsuz destekleriyle yanımda olan annem Pelin Alkan'a ve babam Ethem Alkan'a teşekkür ederim. Çalışan bir anne olarak girdiğim bu tez yazma yolunda annemin desteği olmadan çok daha zorlanarak ilerlerdim.

Hayata gelişiyle bana her türlü zorluğun üstesinden gelmem ve bildiğim yolda yılmadan yürümem için güç veren canım oğlum Alp Soyaslan'a ise ayrıca teşekkür ederim. Bir gün sen de hayallerinin peşinden koşmaya karar verdiğinde, sana örnek olabilmenin bu yola çıkarken ki en önemli motivasyonum olduğunu bilmeni isterim.

Son olarak bu yolculuğa başlarken beni cesaretlendiren, sevgisi ve inancı ile en büyük destekçim olan, sevgili eşim Can Soyaslan'a da ayrıca teşekkür ederim. Bu süreçte gösterdiğin özveri ve sabır bana ne kadar şanslı bir insan olduğumu bir kez daha hatırlattı.

Ayşe Ekin SOYASLAN

Eylül, 2025

ÖZET

KIRILGAN NARSİSTİK ANNE DAVRANIŞLARI İLE KIZ ÇOCUKLARININ PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ, UTANÇ, BENLİK SAYGISI, DEPRESYON VE ANKSİYETE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Ayşe Ekin Soyaslan
Yüksek Lisans Tezi
Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Doç. Dr. Kuntay Arcan
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2025

Bu araştırma, kadınların annelerinde algıladıkları kırılgan narsisizm ile utanç, depresyon, anksiyete, psikolojik iyi oluş ve benlik saygısı arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamaktadır. Türkiye genelinde, 25-45 yaş aralığında (Ort. = 38.26, SS = 4.97) 498 kadın katılımcıdan çevrim içi olarak veri toplanmıştır. Veri toplama sürecinde Demografik Bilgi Formu, Patolojik Narsisizm Envanteri, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği-Kısa Form, Suçluluk ve Utanç Ölçeği ile Psikolojik İyi Oluş Ölçeği kullanılmıştır. Korelasyon analizleri, annede algılanan kırılgan narsisizm ile utanç, depresyon, anksiyete arasında anlamlı pozitif ilişkiler olduğunu; benlik saygısı ve psikolojik iyi oluş ile arasında ise negatif ilişki bulunduğunu göstermiştir. Hiyerarşik regresyon analizleri, yaş, gelir düzeyi, eğitim düzeyi, anne ile görüşme sıklığı, anne ile görüşüldüğündeki duygusal durum ve benlik saygısının etkileri kontrol edildikten sonra, annede algılanan kırılgan narsisizmin utanç, depresyon, anksiyete ve psikolojik iyi oluşu anlamlı biçimde yordadığını ortaya koymuştur. Analizler sonucunda elde edilen bulgular, literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kırılgan Narsisizm, Utanç, Psikolojik İyi Oluş, Benlik Saygısı, Depresyon, Anksiyete

ABSTRACT

VULNERABLE NARCISSISTIC MATERNAL BEHAVIORS AND THEIR ASSOCIATIONS WITH DAUGHTERS' PSYCHOLOGICAL WELL-BEING, SHAME, SELF-ESTEEM, DEPRESSION, AND ANXIETY

Ayşe Ekin Soyaslan
Master Thesis
Department of Psychology
Clinical Psychology Master's Programme with Thesis
Thesis Advisor: Assoc. Prof. Kuntay Arcan
Maltepe University Graduate School, 2025

This study aimed to examine the relationships of vulnerable narcissism perceived in mothers with shame, depression, anxiety, psychological well-being, and self-esteem in their daughters. Data were collected online from 498 female participants aged 25 to 45 (M = 38.26, SD = 4.97) across Turkey. The data collection process included the Demographic Information Form, the Pathological Narcissism Inventory, the Rosenberg Self-Esteem Scale, the Depression Anxiety Stress Scales–Short Form, the Guilt and Shame Scale, and the Psychological Well-Being Scale. Correlation analyses indicated significant positive associations between perceived maternal vulnerable narcissism and shame, depression, anxiety, and negative associations between perceived maternal vulnerable narcissism and self-esteem, psychological well-being. Hierarchical regression analyses revealed that perceived maternal vulnerable narcissism significantly predicted shame, depression, anxiety and psychological well-being after controlling for the effects of age, income level, educational attainment, frequency of contact with the mother, emotional state during contact with the mother, and self-esteem,. The findings were discussed in the context of the relevant literature.

Keywords: Vulnerable Narcissism, Shame, Psychological Well-Being, Self-Esteem, Depression, Anxiety

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iii

TEŞEKKÜR iv

ÖZET v

ABSTRACT vi

TABLOLAR LİSTESİ xi

KISALTMALAR xii

1. GİRİŞ 1

1.1. Problem 1

1.2. Amaç 3

1.3. Önem 4

1.4. Varsayımlar 6

1.5. Sınırlılıklar 6

1.6. Tanımlar 7

2. GENEL BİLGİLER 9

2.1. Anne - Kız Çocuğu İlişkisi ve Önemi 9

2.2. Narsisizm 11

2.2.1. Narsisizm türleri 17

2.2.1.1. Büyüklenmeci narsisizm 20

2.2.1.2. Kırılgan narsisizm 22
2.3. Kırılgan Narsisistik Ebeveynliğin Çocuklar Üzerindeki Etkisi 25
2.4. Utanç Duygusu 33
2.4.1. Narsisist ebeveynler ve utandırma davranışı 35
2.5. Depresyon ve Narsisistik Ebeveynlikle ile İlişkisi 37
2.6. Anksiyete ve Narsisistik Ebeveynlikle ile İlişkisi 39
2.7. Psikolojik İyi Oluş ve Narsisistik Ebeveynlikle ile İlişkisi 41
2.8. Benlik Saygısı ve Narsisistik Ebeveynlikle ile İlişkisi 43
3. YÖNTEM 46
3.1. Araştırma Modeli 46
3.2. Evren ve Örneklem 46
3.3. Veriler ve Toplanması 51
3.3.1. Demografik bilgi formu: 52
3.3.2. Patolojik narsisizm envanteri: 52
3.3.3. Suçluluk ve utanç ölçeği: 53
3.3.4. Depresyon anksiyete stres ölçeği (DASS-21): 53
3.3.5. Psikolojik iyi oluş ölçeği: 54
3.3.6. Rosenberg benlik saygısı ölçeği: 54
3.4. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması 55
4. BULGULAR VE TARTIŞMA 57
4.1. Bulgular 57

4.1.1. Araştırma değişkenleri arasındaki korelasyon analizi sonuçları 58

4.1.2. Regresyon analizi sonuçları 59

4.1.3. Tartışma 66

4.1.4. Bulguların genel değerlendirmesi 66

4.1.5. Demografik değişkenlerin psikolojik değişkenlerle ilişkisi 67

4.1.6. Annenin algılanan kırılgan narsisizmi ile yetişkin kızlarının psikolojik değişkenlerinin ilişkilerinin tartışılması 68

4.1.6.1. Utanç ile ilişkili değişkenlerin tartışılması 69

4.1.6.2. Depresyon ile ilişkili değişkenlerin tartışılması 71

4.1.6.3. Anksiyete ile ilişkili değişkenlerin tartışılması 73

4.1.6.4. Psikolojik iyi oluş ile ilişkili değişkenlerin tartışılması 76

4.1.6.5. Benlik saygısı ile ilişkili değişkenlerin tartışılması 77

5. SONUÇ VE ÖNERİLER 80

KAYNAKÇA 86

EKLER 105

EK 1: Etik Kurul Kararı 105

EK 2: Bilgilendirilmiş Onam Formu 106

EK 3: Demografik Bilgi Formu 107

EK 4: Patolojik Narsisizm Envanteri (PNE) 108

EK 5: Utanç ve Suçluluk Eğilimi Ölçeği 112

EK 6: Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği (DASS-21) 114

EK 7: Psikolojik iyi Oluş Ölçeği 116

EK 8: Rosenberg Benlik Saygısı ölçeği 117

EK 9: Ölçek İzinleri 118

ÖZGEÇMİŞ 119

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri..... 48

Tablo 2. Katılımcıların Anneleri ile Etkileşim Bilgileri..... 50

Tablo 3. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Betimsel İstatistikleri..... 57

Tablo 4. Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları 58

Tablo 5. Utancı Yordayan Değişkenlerin Regresyon Analizi Sonuçları 60

Tablo 6. Depresyonu Yordayan Değişkenlerin Regresyon Analizi Sonuçları..... 61

Tablo 7. Anksiyeteyi Yordayan Değişkenlerin Regresyon Analizi Sonuçları..... 63

Tablo 8. Psikolojik İyi Oluşu Yordayan Değişkenlerin Regresyon Analizi Sonuçları.. 64

Tablo 9. Benlik Saygısını Yordayan Değişkenlerin Regresyon Analizi Sonuçları 66

KISALTMALAR

APB : Amerikan Psikiyatri Birliği

BDT : Bilişsel Davranışçı Terapi

DSÖ : Dünya Sağlık Örgütü

DSM-5 : Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı

PNE: Patolojik Narsisizm Envanteri

PNE-K: Patolojik Narsisizm Envanteri – Kırılgan Narsisizm Alt Boyutu

RBSÖ : Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

SUTÖ : Suçluluk ve Utanç Ölçeği

PİO : Psikolojik İyi Oluş Ölçeği

DASS-21: Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği - 21 Madde

DASS-D : Depresyon Alt Ölçeği (DASS-21)

DASS-A : Anksiyete Alt Ölçeği (DASS-21)

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Anne-çocuk ilişkisi, bireyin psikolojik gelişimi, benlik algısı ve duygusal sağlığı açısından temel belirleyicilerden biridir (Bowlby, 1969). Özellikle çocukluk döneminde bakım verenle kurulan ilişkiler, bireyin yaşam boyu süren psikolojik işleyişi üzerinde derin etkiler yaratır (Freud, 1923; Gilbert, 2005). Psikanalitik ve gelişimsel kuramlar, annenin çocuğun özdeşim figürü olarak işlev gördüğünü ve özellikle kız çocuklarının kişilik gelişimi, benlik saygısı ve duygu düzenleme becerilerinin annenin tutum ve davranışları doğrultusunda biçimlendiğini vurgulamaktadır (Chodorow, 1978; Horney, 1937; Miller, 1997).

Kırılgan narsisistik annelik, dışarıdan bakıldığında fedakâr ve özverili görünse de özünde koşullu sevgi, duygusal ihmal ve manipülasyon gibi zarar verici etkileşim örüntüleriyle karakterizedir (Pincus vd., 2010). Bu tür ebeveynlik yapılarının, çocukların özellikle utanç, depresyon ve anksiyete gibi içselleştirilmiş psikolojik belirtilere yatkınlığını artırdığı ve benlik saygısı ile psikolojik iyi oluş düzeylerinde düşüşe neden olduğu araştırmalarda ortaya koyulmuştur (Kenyon, 2017; Määttä ve Uusiautti, 2018).

Literatürde, kırılgan narsisistik ebeveynlik özelliklerinin özellikle utanç duygusu ile güçlü bir ilişki içinde olduğu vurgulanmaktadır (Miller vd., 2018; Pincus ve Roche, 2011). Utanç, bireyin kendisini hatalı, kusurlu veya yetersiz olarak algılamasına neden olan, öz değer algısını zedeleyen ve bireyin sosyal işlevselliğini olumsuz etkileyebilen temel bir duygudur (Tangney ve Dearing, 2002). Kırılgan narsisistik annelikte gözlenen eleştirel tutumlar, koşullu sevgi ve mükemmeliyetçi beklentiler, çocuğun benliğini koşullu olarak değerli görmesine yol açabilir ve bu da bireyde kalıcı bir utanç duygusunun gelişimine neden olabilir (Bilevicius vd., 2019; Dickinson ve Pincus, 2003). Özellikle annesinin duygusal desteğinden mahrum kalan kız çocuklarında bu utanç duygusunun içselleştiği ve yetişkinlikte de benlik değeriyle ilgili kırılganlık yarattığı belirtilmektedir (Määttä ve Uusiautti, 2018).

Kırılgan narsisistik özellikler sergileyen annelerin tutumlarına maruz kalan bireylerde benlik saygısında ve psikolojik iyi oluş düzeylerinde de anlamlı düşüşler gözlemlenebilir (Kenyon, 2017; Pincus ve Roche, 2011). Benlik saygısı, bireyin kendine dair genel değerlendirmelerini kapsayan ve hem yeterli hem de değerli hissetmeyi içeren çok boyutlu bir yapıdır; bu yapı bireyin öznel yargılarının yanı sıra sosyal kabul ve çevresel onay gibi dışsal etkenlerden de etkilenebilir (Coopersmith, 1967; Mruk, 2006; Rosenberg, 1965). Düşük benlik saygısı, bireyin sosyal ilişkilerde kendine güvenini zedeleyerek genel yaşam doyumunu ve işlevselliğini olumsuz yönde etkileyebilir (Mruk, 2006). Mevcut araştırmada ele alınan bir diğer değişken olan psikolojik iyi oluş, bireyin yaşamını anlamlı ve tatmin edici bulmasını, stresle etkili biçimde başa çıkabilmesini ve ruhsal dayanıklılık göstermesini içeren çok boyutlu bir kavramdır (Huppert, 2009; Keyes, 2002; Ryff, 1989). Kırılgan narsisistik tutumları olan bir anne ile büyüyen kız çocuklarında, benlik saygısı ile psikolojik iyi oluş sıklıkla olumsuz etkilenmekte; bu durum uzun vadede yaşam kalitesinde belirgin düşüşlere yol açabilmektedir (Määttä ve Uusiautti, 2018).

Sonuç olarak kırılgan narsisistik annelik davranışları, yetişkin kadınlarda utanç, depresyon ve anksiyete düzeylerinin artmasına neden olabilen, aynı zamanda benlik saygısı ve psikolojik iyi oluş düzeylerini olumsuz yönde etkileyen önemli bir psikolojik risk faktörü olarak ele alınabilir (Bilevicius vd., 2019; Dickinson ve Pincus, 2003; Miller vd., 2018). Bu annelik biçimi, bireyin temel duygusal ihtiyaçlarının karşılanmadığı bir bağlanma ortamı yaratarak psikolojik işlevselliği zayıflatmaktadır (Pincus ve Roche, 2011). Bununla birlikte, kırılgan narsisistik ebeveynlik davranışlarının bireyin psikolojik yapısı üzerindeki uzun vadeli etkilerine odaklanan çalışmalar sınırlı sayıdadır ve özellikle kız çocukları üzerinde yarattığı sonuçlara dair bulgular henüz yeterince bütünlüklü şekilde ele alınmamıştır (Kenyon, 2017; Määttä ve Uusiautti, 2018). Bu bağlamda, kırılgan narsisistik annelik tutumlarının kız çocukları üzerinde bıraktığı izlerin, yetişkinlikteki psikolojik işlevsellik üzerinde nasıl bir etki yarattığı sorusu hâlâ yeterince aydınlatılamamıştır. Özellikle utanç, depresyon, anksiyete, benlik saygısı ve psikolojik iyi oluş gibi temel değişkenlerin bu bağlamda nasıl etkilendiği hem klinik hem de akademik çalışmalarda dikkat çeken ancak derinlemesine ele alınmamış bir konudur. Mevcut çalışma, bu problemi sistematik biçimde inceleme ihtiyacından doğmuştur.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı, annenin algılanan kırılgan narsisistik kişilik özelliklerinin, yetişkin kız çocuklarının psikolojik iyi oluş, benlik saygısı, utanç, depresyon ve anksiyete düzeyleri ile ilişkilerini incelemektir. Türkiye gibi geleneksel ve modern değerlerin iç içe geçtiği toplumlarda annelik rolü, yalnızca biyolojik bir süreç değil; aynı zamanda kültürel, toplumsal ve kimlik aktarımını şekillendiren bir temsildir (Göle, 1997). Annenin değer ve tutumlarının kız çocuklarının kendilik algısı, kadın kimliği ve psikolojik gelişiminde belirleyici olması, kırılgan narsisizmin ebeveynlik bağlamındaki etkilerini anlamayı daha da önemli kılmaktadır. Kırılgan narsisizm, dışarıdan bakıldığında pasif, fedakâr ve özverili davranış kalıplarıyla gizlenebilen; ancak özünde manipülatif, koşullu sevgiye dayalı ve duygusal açıdan ihmal edici ebeveynlik biçimleriyle ilişkilidir (Pincus vd., 2010). Toplumda bu tür davranış örüntülerinin daha kolay kabul görmesi, literatürde de vurgulandığı üzere, anne-çocuk ilişkisinde meydana gelen psikolojik hasarın görünür olmasını engellemekte ve bu durum, özellikle duygusal ihmale bağlı gelişen utanç, düşük özsaygı ve depresif belirtilerin fark edilmesini zorlaştırmaktadır (Kenyon, 2017; Määttä ve Uusiautti, 2018).

Katılımcıların yaş aralığı 25–45 olarak belirlenmiştir çünkü bu dönem, bireylerin çocukluk deneyimlerini yeniden yapılandırarak anlamlandırabildiği, ebeveynleriyle olan ilişkilerini daha eleştirel bir gözle değerlendirebildiği ve ebeveynleriyle olan ilişkilerinin psikolojik etkilerinin daha bütüncül biçimde farkına vardığı gelişimsel bir evre olarak kabul edilmektedir (Arnett, 2000).

Araştırmada temel olarak, annenin algılanan kırılgan narsisistik özellikleri ile psikolojik iyi oluş, utanç, depresyon ve anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bununla birlikte, literatürde benlik saygısının bu değişkenlerle güçlü ilişkiler gösterdiği ve narsisistik ebeveynlik deneyimlerinden etkilenen bireylerde duygusal düzenleme ile öz-değer algısında belirleyici bir rol oynadığı ortaya koyulmuştur (Kernis, 2003; Orth ve Robins, 2013). Bu nedenle, annenin algılanan kırılgan narsisistik özellikleri ile psikolojik iyi oluş, utanç, depresyon ve anksiyete arasındaki ilişkileri incelendiği regresyon analizlerinde, benlik saygısı kontrol değişkenlerinden biri olarak analize dahil edilmiştir.

Yukarıda ifade edilenler doğrultusunda çalışmanın bulgularının, kırılgan narsisizmin aile içi ilişkiler ve bireysel psikolojik işlevsellik üzerindeki etkilerini derinlemesine anlamaya katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Yapılan araştırmada cevap aranan sorular aşağıdaki gibidir:

1. Kız çocuklarının annelerine dair algıladıkları kırılgan narsisizm düzeyi ile yetişkinlikteki utanç puanları ilişkili midir?
2. Kız çocuklarının annelerine dair algıladıkları kırılgan narsisizm düzeyi ile yetişkinlikteki depresyon puanları ilişkili midir?
3. Kız çocuklarının annelerine dair algıladıkları kırılgan narsisizm düzeyi ile yetişkinlikteki anksiyete puanları ilişkili midir?
4. Kız çocuklarının annelerine dair algıladıkları kırılgan narsisizm düzeyi ile yetişkinlikteki psikolojik iyi oluş puanları ilişkili midir?
5. Kız çocuklarının annelerine dair algıladıkları kırılgan narsisizm düzeyi ile yetişkinlikteki benlik saygısı puanları ilişkili midir?

Sorulacak sorulara ve literatür çalışmasına bağlı olarak oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H1: Kız çocuklarının annelerine dair algıladıkları kırılgan narsisizm düzeyi ile yetişkinlikteki utanç puanları arasında pozitif bir ilişki vardır.
H2: Kız çocuklarının annelerine dair algıladıkları kırılgan narsisizm düzeyi ile yetişkinlikteki depresyon puanları arasında pozitif bir ilişki vardır.
H3: Kız çocuklarının annelerine dair algıladıkları kırılgan narsisizm düzeyi ile yetişkinlikteki anksiyete puanları arasında pozitif bir ilişki vardır.
H4: Kız çocuklarının annelerine dair algıladıkları kırılgan narsisizm düzeyi ile yetişkinlikteki psikolojik iyi oluş puanları arasında negatif bir ilişki vardır.
H5: Kız çocuklarının annelerine dair algıladıkları kırılgan narsisizm düzeyi ile yetişkinlikteki benlik saygısı puanları arasında negatif bir ilişki vardır.

1.3. Önem

Bowlby'nin (1969) bağlanma kuramına göre, çocukların duygusal, bilişsel ve sosyal gelişim süreçleri, erken çocuklukta bakım veren figürlerle kurulan bağlanma ilişkilerinin niteliğine doğrudan bağlıdır. Güvenli bağlanma, temel güven duygusunun inşası için

kritik bir öneme sahiptir; buna karşın, bakım verenle yaşanan duygusal kopukluklar, bireyin yaşam boyu süren ilişkisel ve psikolojik sorunlar yaşamasına zemin hazırlayabilir (Bowlby, 1969). Araştırmalar, anneleriyle güvensiz bağlanan kız çocuklarının ileriki yaşlarda depresyon, anksiyete, benlik saygısı ve kişilerarası ilişkilerde problemler yaşama riskinin arttığını göstermektedir (Klockars ve Sirola, 2001).

Gelişimsel ve psikanalitik literatür, anne-kız ilişkisinin diğer ebeveyn-çocuk ilişkilerine kıyasla daha karmaşık ve çok katmanlı olduğunu vurgulamaktadır (Shrier vd., 2004). Annenin hem birincil bakım veren hem de kız çocuk için birincil özdeşim nesnesi olması, bu ilişkinin duygusal yoğunluğunu artırmakta ve yaşam boyu süren bir psikolojik etkileşim alanı oluşturmaktadır. Bu nedenle, annenin duygusal yapısı, ebeveynlik tarzı ve kişilik özellikleri, kız çocuklarının psikolojik gelişimi üzerinde uzun vadeli etkiler yaratabilir.

Bu araştırma, kırılgan narsisistik özellikler sergileyen annelerin, yetişkin kız çocuklarının utanç duygusu, depresyon, anksiyete, psikolojik iyi oluşu ve benlik saygısı üzerindeki etkilerini inceleyerek, literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir. Narsisistik kişilik yapısı, özellikle kırılgan narsisizm boyutuyla, çoğu zaman dışarıdan net görülemeyen, dolaylı ve manipülatif etkileşimlerle seyreden bir yapıya sahiptir (Pincus vd., 2010). Bu durum, özellikle annelik gibi toplumsal olarak idealize edilen bir rolde gözden kaçırılmakta ve araştırmalarda yeterince ele alınmamaktadır. Mevcut literatürde narsisizmin genel yapısına ilişkin çok sayıda çalışma bulunmasına rağmen, kırılgan narsisistik annelik ve bunun kız çocuklarının psikolojik sağlığı üzerindeki etkilerine yönelik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Türkiye'de yapılan çalışmalar araştırıldığında annenin narsisizmine dair az sayıda çalışma olmakla birlikte annenin kırılgan narsisizminin çocuk üzerindeki etkisine dair bir araştırmaya rastlanmamıştır, bu bağlamda mevcut çalışmanın, araştırmacının bilgisine göre Türkiye'de bu konuda yapılan ilk çalışma olması literatüre katkısı açısından önem taşımaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulguların, psikolojik danışmanlık ve terapötik uygulamalarda hem anne-kız ilişkisini anlamaya yönelik kavramsal çerçevenin güçlendirilmesine, hem de narsisistik ebeveynlikle başa çıkma süreçlerine yönelik koruyucu ve önleyici müdahalelerin geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

1.4. Varsayımlar

Bu araştırmada, 25-45 yaş aralığındaki kadın katılımcılardan oluşan örneklemin, Türkiye'de yaşayan yetişkin kadın evrenini yeterli düzeyde temsil ettiği varsayılmaktadır. Katılımcıların, annelerine yönelik kırılgan narsisistik özellik algılarını ve kendi psikolojik deneyimlerini yansıtan öz bildirim ölçeklerine içten, doğru ve tarafsız bir şekilde yanıt verdikleri kabul edilmektedir.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının Patolojik Narsisizm Envanteri (PNE), Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ), Suçluluk ve Utanç Ölçeği (SUTO), Psikolojik İyi Oluş Ölçeği (PİÖ) ve Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği - 21 Madde (DASS-21) araştırılan değişkenleri geçerli ve güvenilir biçimde ölçtüğü varsayılmaktadır. Ölçeklerin Türkçe formunun psikometrik açıdan yeterli olmasının, elde edilen bulguların bilimsel geçerliliğini desteklediği düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında yalnızca kırılgan narsisistik özelliklerin değerlendirilmiş olması nedeniyle, annelerin sahip olabileceği sınırda, histrionik ya da antisosyal kişilik özellikleri gibi diğer psikopatolojik özelliklerin etkilerinin dışlandığı varsayılmaktadır. Bu nedenle, annelerde var olabilecek başka kişilik bozuklukları özelliklerinin araştırma değişkenleri üzerindeki etkileri dikkate alınmamıştır. Bunlara ek olarak katılımcıların annelerine ilişkin değerlendirmelerinin, çocukluk ve ergenlik dönemlerine dayanan oturmuş ve kalıcı algıları yansıttığı varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Yapılan araştırmanın bulguları, çeşitli yöntemsel ve bağlamsal sınırlılıklar göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Öncelikle, çalışma için belirlenen 25-45 yaş arası kadın örneklem grubu elde edilen sonuçların farklı yaş gruplarına ve cinsiyetlere genellenebilirliğini kısıtlamaktadır.

İkinci olarak, veri toplama aracı olarak araştırmada kullanılan kırılgan narsisizm alt boyutu, annelerin kişilik özelliklerini doğrudan değil, katılımcıların anneleri ile ilgili öznel algılarını ölçmektedir. Bu durum, bireyin kişisel deneyimlerini anlamada değerli olmakla birlikte, annenin gerçek kişilik yapısını nesnel biçimde değerlendirmeyi

sınırlandırmış olabilir. Ayrıca, Türk kültüründe annelik figürünün idealize edilmiş ve eleştiriye kapalı bir konumda olması (Göle, 1997; Özdemir ve Ayoğlu, 2024), katılımcıların annelerine ilişkin değerlendirmelerinde çelişkili ya da bastırılmış yanıtlar vermelerine neden olmuş olabilir.

Araştırma verileri öz bildirim yöntemiyle toplanmıştır. Bu yöntem, sosyal beğenirlik yanlılığı ve yanıtlayıcı önyargısı gibi ölçüm sınırlılıklarını beraberinde getirebilmektedir. Özellikle utanç, depresyon ve narsisizm gibi temalarda, bireylerin farkındalık düzeyleri ve ifade kapasiteleri büyük ölçüde değişkenlik gösterebilir. Bunun yanı sıra, katılımcıların geçmiş yaşantılarına ilişkin verdikleri yanıtlar, hatırlama yanlılığından etkilenmiş olabilir.

Yukarıda ifade edilenlere ek olarak dikkate alınması gereken bir diğer sınırlılık, araştırmanın psikolojik değişkenleri değerlendirirken, yalnızca annenin algılanan kırılgan narsisizmini odağa almasıdır. Annelere ait sınır ya da histrionik özellikler gibi B kümesi kişilik özelliklerinin ölçülmemiş olması, potansiyel bozucu değişkenlerin göz ardı edilmesine neden olmuş olabilir. Buna ek olarak, çalışmada katılımcıların depresyon, anksiyete gibi psikolojik değişkenlerini etkileyebilecek travmalar, fiziksel hastalıklar, ayrılık veya yas gibi diğer yaşamsal deneyimleri sorgulanmamıştır. Bu tür yaşantılar, ölçülen psikolojik belirtiler üzerinde bağımsız etkiler oluşturabileceğinden, söz konusu etkenlerin değerlendirme dışı bırakılması, araştırmanın iç geçerliliğini sınırlayan bir unsur olarak görülebilir. İleriki çalışmalarda, bu tür potansiyel karıştırıcı değişkenlerin de dikkate alınması faydalı olacaktır.

Çalışmanın kesitsel bir araştırma tasarımıyla yürütülmesi de değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin ortaya koyulmasında kısıtlayıcı bir etmen olarak öne çıkmaktadır. Ebeveyn tutumlarının çocukluk döneminden itibaren gelişimsel süreç üzerindeki etkilerinin daha sağlıklı biçimde incelenebilmesi, ancak boylamsal araştırma tasarımlarıyla mümkün olabilir.

1.6. Tanımlar

Kırılgan narsisizm: Kırılgan narsisizm, bireyin benlik algısında derin bir kırılganlık, reddedilme ve eleştirilme korkusu ile karakterize, içe dönük ve utanç duyarlılığı yüksek

bir narsisizm alt türüdür. Bu yapı, dışsal onaya duyulan yoğun ihtiyaç ile içsel değersizlik hissi arasında yaşanan çelişkili bir gerilimle tanımlanır (Miller ve Maples, 2011).

Utanç: Utanç, bireyin benliğini bütünsel olarak kusurlu, yetersiz ya da değersiz görmesiyle karakterize, yoğun ve acı verici bir duygudur (Tangney ve Dearing, 2002). Bununla birlikte, utanç yalnızca patolojik etkilerle sınırlı değildir; aynı zamanda, sosyal sınırların belirlenmesinde rol oynar ve sağlıklı koşullarda geliştiğinde kişinin toplumsal uyumunu destekleyen işlevsel bir duygu olarak değerlendirilebilir (Cook, 1988). Ancak içselleştirildiğinde kronik bir aşağılık ve kusurluluk duygusuna dönüşerek psikolojik işlevselliği olumsuz etkileyebilir (Cook, 1988; Tangney ve Dearing, 2002).

Depresyon: Depresyon, bireyin kendisini çaresiz, değersiz veya umutsuz hissetmesine yol açan; enerji kaybı, ilgi azalması ve motivasyon eksikliği gibi belirtilerle seyreden yaygın ve ciddi bir ruhsal bozukluktur (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). Beck ve Bredemeier'a (2016) göre depresyon, bireyin önemli hedeflerine ulaşma ya da kişisel yatırımlarını sürdürme konusundaki başarısızlık algısıyla tetiklenir; bu durum negatif otomatik düşüncelerle beslenerek bireyin bilişsel, duygusal ve davranışsal düzeyde işlevselliğini olumsuz etkiler.

Anksiyete: Anksiyete, bireyin gelecekte yaşanabilecek olası tehditlere karşı duyduğu, genellikle kontrol edilmesi güç ve sürekli bir endişe hali olarak tanımlanır (Barlow, 2002).

Psikolojik iyi oluş: Psikolojik iyi oluş, bireyin yaşamını anlamlı ve tatmin edici bulmasının yanı sıra, yaşamla işlevsel bir ilişki kurabilmesini, stresli durumlarla başa çıkabilme kapasitesini ve ruhsal dayanıklılığını içeren çok boyutlu bir kavramdır (Huppert, 2009; Keyes, 2002; Ryff, 1989)

Benlik Saygısı: Benlik saygısı, bireyin kendine dair genel değerlendirmelerini kapsayan ve hem yeterli hem de değerli hissetmeyi içeren çok boyutlu bir yapıdır; bireyin öznel yargılarının yanı sıra çevresel onay ve sosyal kabul gibi dışsal etkenlerden de etkilenen bir yapı olarak tanımlanır (Coopersmith, 1967; Mruk, 2006; Rosenberg, 1965).

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Anne - Kız Çocuğu İlişkisi ve Önemi

İnsan, doğduğu aile içinde ilk ilişkilerini kurar ve hayata bu ilişkilerin perspektifinden bakarak adım atar. Genellikle bu ilişkiler ilk olarak anne-baba ile kurulmakta olup, kültürel olarak annenin birincil ve temel bakım veren olduğu göz önüne alındığında, bu süreci, çocuk yoğun olarak anne ile yaşamaktadır. Annenin çocuğun psikososyal gelişimi üzerindeki etkisi, Freud'dan günümüze psikolojinin önemli başlıklarından birisi olmuştur.

Freud'un (1923) psikanalitik kuramı çerçevesinde çocukluk dönemi ilişkileri bireyin kişilik gelişiminin temel taşlarını oluşturur. Freud'a (1923) göre, kız çocuğu gelişimsel olarak fallik dönemde, yani yaklaşık 3-6 yaş arasında, cinsel kimliğini ve toplumsal cinsiyet rollerini yapılandırmaya başlar. Bu süreçte anneye olan ilk bağlanma, yerini babaya yönelen bir ilgiye bırakır ve kız çocuğu, annesiyle bir tür rekabet ilişkisine girer. Freud (1923) bu dinamiği "kadınsı Oedipus kompleksi" olarak tanımlar. Bu kompleksin sağlıklı bir şekilde çözülmesi, çocuğun annesiyle yeniden özdeşleşmesiyle ve kadınlık rollerini ondan modelleyerek içselleştirmesiyle mümkün olur. Freud'a (1923) göre kız çocuğunun annesiyle kurduğu bu yeniden özdeşleşme süreci hem psikoseksüel gelişimin sağlıklı ilerleyebilmesi hem de kadın kimliğinin oluşabilmesi açısından kritik önemdedir. Bu özdeşleşme aracılığıyla kız çocuk, toplumsal olarak kabul gören kadınsı tutumları ve davranışları öğrenir; aynı zamanda annesinin benimsediği değerleri, ilişkilenme biçimlerini ve duygusal tepkilerini de içselleştirir. Eğer bu süreçte anneyle olan ilişki reddedici, mesafeli ya da eleştirel bir nitelik taşıyorsa, özdeşleşme süreci sekteye uğrayabilir ve bu durum çocuğun benlik gelişimini, özdeğer algısını ve başkalarıyla kurduğu ilişkileri olumsuz etkileyebilir (Freud, 1923). Bu bağlamda Freud'un (1923) kuramı, annenin yalnızca bir bakım veren değil, aynı zamanda kız çocuğunun kadın kimliğini ve toplumsal rollerini yapılandırmasında temel bir referans figürü olduğunu vurgular. Annenin hem duygusal hem de davranışsal düzeyde sunduğu model, kız

çocuğunun özsaygısı, toplumsal kimliği ve duygusal bağlanma örüntülerini biçimlendirmede belirleyici bir rol oynar.

Freud'un (1923) fallik döneme ilişkin kuramı, kız çocuğunun kadın kimliğini geliştirme sürecinde annesiyle olan özdeşleşmesini merkeze alır. Ancak bu kuram, kadın cinselliğini ve annelik deneyimini erkek merkezli bir bakış açısından yorumladığı için zaman içinde birçok eleştiriye maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin en dikkate değerlerinden biri, psikanalitik kuramın öncülerinden Karen Horney tarafından yapılmıştır.

Karen Horney (1937), Freud'un (1923) kadın psikoseksüel gelişimini eksiklik (örneğin penis hasedi) temelli bir yaklaşımla tanımlamasını eleştirerek, kadın deneyiminin erkek modeliyle kıyaslanmaksızın, kendi özgün dinamikleri içinde değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Ona göre, kız çocuklarının anneleriyle yaşadıkları çatışmalar yalnızca cinsel rekabetten değil; annenin eleştirel, mesafeli ya da duygusal olarak yetersiz tutumlarından da kaynaklanabilir. Annenin sevgisini kazanma arzusu, özellikle bu sevginin koşullu algılandığı durumlarda, çocuğun benlik değerini doğrudan zedeleyebilir. Bu tür ilişkilerde büyüyen kız çocukları sıklıkla suçluluk, yetersizlik ve değersizlik duygularıyla baş etmek zorunda kalabilir. Horney (1937), kız çocuklarının anneleriyle olan ilişkilerinde bir yandan özdeşleşmeye çalışırken, diğer yandan annelerinin onayını yitirme korkusuyla çatışmalı bir bağlılık geliştirebileceklerini belirtir. Bu ikili gerilim, bireyin ilerleyen yaşamında benlik değeri, kadın kimliği ve kişilerarası ilişkiler açısından kırılgan ve savunmacı yapılar geliştirmesine zemin hazırlayabilir.

Bu noktada Miller'ın (1997) görüşleri de Horney'nin (1937) yaklaşımını destekleyici niteliktedir. Miller'a (1997) göre bazı anneler, kendi bastırılmış ihtiyaçlarını farkında olmadan çocuklarına yansıtarak onların "uyumlu" ve "iyi" evlatlar olmasını talep ederler. Bu durum çocukta özgün benliğin bastırılmasına, duygusal ifadelerin kısıtlanmasına ve uzun vadede düşük özsaygı ile depresif belirtilerin gelişmesine yol açabilir. Özellikle annesinin onayına muhtaç hale gelen kız çocuğu, kendi ihtiyaçlarını ikinci plana atarak annesinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelir; bu da sahte bir benlik yapısının gelişmesine neden olabilir (Miller, 1997).

Psikanaliz ve cinsiyet sosyolojisi alanındaki çalışmalarıyla tanınan Chodorow (1978), anne-kız ilişkisinin kız çocuklarının kimlik, özsaygı ve toplumsal cinsiyet rolleri

üzerindeki en önemli etkenlerden biri olduğuna değinir. Buna göre annenin davranış ve değerlerinin kız çocukları tarafından içselleştirilmesi, onların benlik duygusunu ve cinsiyet rolü davranışlarını şekillendirir, bu süreç kız çocuğunun kendilik algısını ve psikolojik sağlığını doğrudan etkiler. Chodorow (1978), annenin empatik ve destekleyici tutumunun, kızın özsaygısını ve duygusal iyilik halini arttırdığının altını çizer.

Beck'in (1967) bilişsel davranış teorisine göre ise bireylerin temel inançları ve şemaları erken çocukluk döneminde gelişir ve bu inançlar büyük ölçüde ebeveyn tutumları ile şekillenir. Dolayısıyla bu görüşe göre annenin ebeveynlik tutumunun, kız çocuğunun kendilik algısı, güven duygusu ve diğer insanlarla olan ilişkilerine dair temel inançların oluşumunda kritik bir rol oynadığı ifade edilebilir. Çocukluk döneminde annesi ile sağlıklı bir bağlılık ve bağımsızlık dengesinin kurulması, kız çocuklarının yetişkinlikte bağımsız ve sağlıklı bireyler olarak gelişmelerine katkıda bulunur (Gilbert, 2005). Anne ve kız arasındaki ilişkilere dair araştırmalar, bu ilişkinin kadınların yaşamları boyunca zihinsel iyilik hallerini önemli ölçüde etkilediğini ve olumlu bir anne-kız ilişkisinin, kadınların yetişkinlikte daha yüksek psikolojik iyi oluş düzeylerine sahip olmalarını sağladığını göstermiştir (Steinberg ve Morris, 2001).

Göle'ye (1997) göre, kadın kimliği yalnızca biyolojik cinsiyet temelinde değil, kültürel olarak inşa edilen annelik ve kadınlık rolleri aracılığıyla şekillenmektedir. Özellikle Türkiye gibi geleneksel ve modern değerlerin iç içe geçtiği toplumlarda, annelik rolü hem toplumsal normların taşıyıcısı hem de kuşaklar arası kimlik aktarımının aracı olarak işlev görür, bu bağlamda annenin değer ve tutumları, kız çocuklarının kendilik algısı, kadın kimliği ve psikolojik gelişimi üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir (Göle, 1997). Annelik yalnızca biyolojik bir deneyim değil, aynı zamanda kültürel bir temsildir ve kız çocukları bu temsiller üzerinden toplumsal cinsiyet rollerini ve benlik yapılarını inşa ederler (Chodorow, 1978).

2.2. Narsisizm

Kişilik bozukluğunu tanımlarken, öncelikle kişiliğin tanımı göz önünde bulundurulmalıdır. Amerikan Psikiyatri Birliği (APB) psikoloji sözlüğünde (t.y.) kişilik terimi bireyin hayata uyumunu belirleyen temel özellikler ve davranışların kalıcı bir yapılanması olarak tanımlanır. Kişiliği belirleyen özellikler esnek olmadığında, kişinin

sosyal alanlardaki işlevselliğini olumsuz etkilediğinde ve/veya kişinin çevresindekilere zarar vermesine yol açtığında bu durum kişilik bozukluğu olarak kabul edilebilir (Huang vd., 2009).

Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı (5. baskı; DSM–5; APB, 2013), kişilik bozukluğunu kişinin yaşadığı kültürün beklentilerinden belirgin şekilde sapan ve bu sapmanın ilişkisel veya mesleki sıkıntılara ve işlevsellik kaybına yol açan, süregiden bir içsel yaşantı ve davranış örüntüsü olarak tanımlar. Kişilik bozuklukları bireylerin sosyal ve mesleki yaşamlarında belirgin zorluklara neden olan kalıcı ve çeşitli davranış ve düşünce kalıplarını yansıtan üç ana küme altında sınıflandırılır: Garip ve eksantrik davranışları kapsayan A kümesi paranoid, şizoid ve şizotipal kişilik bozukluklarını içerir. B Kümesi, dramatik ve değişken davranışlarla tanımlanır; antisosyal, sınır, histrionik ve narsisistik kişilik bozuklukları bu küme altında toplanır. Son olarak, C Kümesi, kaygılı ve korkulu davranışlarla değerlendirilir ve bağımlı, obsesif kompulsif ve çekingen kişilik bozukluklarını içerir.

Dramatik, duygusal veya tutarsız olarak adlandırılan ve empati eksikliği ile tanımlanan B kümesi kişilik bozukluklarından narsisizm, sürekli bir büyüklük, sınırsız güç veya önem hayalleri, hayranlık veya özel muameleye ihtiyaç duyma gibi belirgin özelliklerle karakterize bir kişilik bozukluğudur. Temel bilişsel, duygusal, kişilerarası ve davranışsal özellikler arasında dürtüsellik, değişkenlik, dikkat çekme ihtiyacı, düşük özsaygı ve istikrarsız kişilerarası ilişkiler bulunur. Bu özellikler, kişiler arası sorunlar, mesleki problemler ve önemli psikososyal sıkıntılarla sonuçlanır (Kacel vd., 2017).

Narsisistik kişilik bozukluğunun prevalansı, farklı çalışmalar ve örneklemler arasında değişiklik göstermektedir. Dhawan ve arkadaşları (2010), narsisistik kişilik bozukluğunun prevalansını inceleyen yedi farklı çalışmayı değerlendirmişlerdir. Bu araştırmaların sonuçlarına göre bozukluğun prevalansı %0 ile %6.2 arasında değişmekte olup, ortalama prevalans %1.06 olarak saptanmıştır. Norveç'te 18-65 yaş arasındaki 2053 kişilik bir örneklem üzerinde yapılan bir araştırmada narsisistik kişilik bozukluğunun prevalansı %0.8 olarak bulunmuştur (Torgersen, Kringlen ve Cramer, 2001). Danimarka genel nüfusunda kişilik bozukluğu özelliklerinin yaygınlık oranlarını ve şiddet düzeylerini belirlemeyi amaçlayan bir çalışmada, sosyo-demografik olarak tabakalanmış

8941 kişilik bir örneklemde narsisistik kişilik bozukluğunun prevalansı %1.23 olarak tespit edilmiştir (Bach vd., 2023). Öte yandan DSM–5'in narsisistik kişilik bozukluğunun büyüklenmeci alt türüne odaklanılması, kırılgan narsisizm özelliklerinin dışarıda bırakılması nedeniyle narsisizmin prevalansını tam olarak belirlemek zordur (Pincus ve Lukowitsky, 2010). Türkiye özelinde ise prevelansa dair bir çalışma bulunmamaktadır.

Narsisizm hakkında kaçırılmaması gereken bir nokta, bu yapının tamamen sağlıksız olmadığıdır. Narsisizm kavramı psikanalitik yazında ilk kez Freud (1914) tarafından 'primer' ve 'sekonder' ayrımıyla ele alınmış; bu ayrım ile narsisizmin gelişimde sağlıklı bir boyutu da içerdiğini gösterilmiştir. Kohut (1971) ve Kernberg (1975) ise, benlik bütünlüğü ve özsaygının sürdürülebilirliği açısından sağlıklı narsisizmi gerekli bir yapı olarak tanımlamışlardır. Güncel literatürde de sağlıklı narsisizm, kişinin benliğini değerli hissetmesi, amaçlar doğrultusunda hareket etmesi ve başarısızlıklardan sonra toparlanabilmesi gibi işlevsel özelliklerle açıklanmaktadır (Ronningstam, 2005). Sağlıklı narsisizm, olumlu bir benlik saygısını sürdürebilme kapasitesi, makul ve ölçülü bir tutum olarak da tanımlanabilir; sağlıklı narsisizm kişinin kişisel sorumluluğunu alması, hedeflerin peşinden koşması ve kişisel yenilgilerden sonra benlik saygısını yeniden kazanması için gereklidir (Kealy ve Rasmussen, 2012). Kernberg'e (1975) göre sağlıklı narsisizm benlik saygısının, değerinin ve yaşam tatmininin kaynağıdır ve ancak güçlü bir benlik yapısı olursa sağlıklı narsisizmden bahsedilebilir. Narsisistik özellikler, bireylerin özgüvenini artırarak ve sosyal hayatlarında ön plana çıkma arzusunu teşvik ederek belirli bir düzeyde sağlıklı ve hatta adaptif olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu özelliklerin kişinin sosyal ilişkilerini bozacak ve işlevselliğini olumsuz etkileyecek boyutlara ulaşması durumunda narsisistik kişilik bozukluğundan söz edilebilir (Feldman vd., 1995). Öncül ise (2024) bireydeki patolojik narsisizmin sağlıklı narsisizmin azalmasının sonucu olduğunu söyler.

Freud'un (1914) narsisizm kavramını ele aldığı "Narsisizm Üzerine: Bir Giriş" makalesinde narsisizmi hem normal gelişimin bir parçası hem de psikopatolojik bozukluklarla ilişkili bir kavram olarak açıklamıştır. Narsisizmi iki biçimde tanımlayan Freud (1914) bireyin bebeklik döneminde tüm enerjisini kendisine yönelttiği ve dış dünya ile henüz ilişki kurmadığı dönemi birincil narsisizm, bireyin dış dünya ile ilişki kurduktan sonraki yaşamında libidinal enerjisini kendisine yöneltmesine ise ikincil narsisizm adını

vermiştir. Freud'a (1914) göre patolojik narsisizm, ikincil narsisizm durumunda ortaya çıkmaktadır.

Freud'den sonra birçok kuramcı narsisizm hakkında çalışmış olsa da literatürde en sık karşılaşılan iki isim Kohut ve Kernberg'dir. Kohut (1971) "narsisistik ihtiyaçlar" ve "narsisistik travma" kavramlarını öne çıkartır. Kohut'a (1971) göre, bireyin psikolojik olarak sağlıklı bir benlik yapısı geliştirebilmesi için narsisistik ihtiyaçlarının gelişimsel olarak yeterli düzeyde karşılanması gerekir. Bu ihtiyaçlar; bireyin kendi benliğini değerli, anlamlı ve tutarlı bir bütün olarak deneyimleyebilmesi, özsaygısını sürdürebilmesi ve yaşamda anlam bulabilmesiyle doğrudan ilişkilidir. Özellikle erken çocukluk döneminde bakım veren figürlerin aynalama, onaylama ve destekleme işlevlerinin eksikliği, çocuğun narsisistik ihtiyaçlarının yeterince doyurulmamasına neden olabilir. Kohut (1971), bu tür gelişimsel eksikliklerin bireyde narsisistik kişilik yapılanmasının temelini oluşturduğunu ve bunun da ileriki yaşantılarda benlik bütünlüğünün zayıflığı, kırılgan özsaygı, değersizlik duyguları ve ötekine karşı duygusal duyarsızlık gibi belirtilerle ortaya çıkabileceğini belirtir. Narsisistik kişilik bozukluğu olan bireylerde, Kohut'un (1971) tanımladığı bu gelişimsel kırılmalar sonucunda "kendilik nesnesi" işlevleri sekteye uğrar. Bu bireyler, başkalarının onayını ve hayranlığını içsel bir değer duygusunun yerine koyarak, kendi benlik yapılarını dışsal kaynaklarla desteklemeye çalışırlar. Ancak bu dışsal onay süreklilik arz etmediğinde, yoğun öfke, kırgınlık ve boşluk duyguları gündeme gelir. Bu bağlamda Kohut (1971), narsisistik kişilik bozukluğunu bir "eksik yapılanmış kendilik" sorunu olarak ele alır ve bu bireylerin başkalarının duygu ve ihtiyaçlarına uyum sağlamakta zorlanmalarını, aslında kendi kırılgan benliklerini korumaya yönelik savunmacı bir tepki olarak yorumlar.

Narsisistik kişilik bozukluğunu, bireyin benlik algısının özellikle çocukluk döneminde yaşanan olumsuz nesne ilişkileriyle bozulması olarak tanımlayan Kernberg (1975), narsisistik kişilik bozukluğuna sahip bireylerin ortak özelliklerini zayıf benlik yapısı, empatinin yokluğu, kişiler arası sorunlar ve duygusal denge problemleri olarak dört ana grupta incelemiştir. "Zayıf benlik yapısı" bireyin içsel tutarlılık duygusunda bozulmalar, kendi kimliğini sürdürebilme kapasitesinde kırılganlık ve duygusal stabilitede zorlanma olarak kendini gösterir. Bu bireyler, dışsal onaya fazlasıyla bağımlı olup, eleştiriye karşı aşırı hassasiyet geliştirebilirler. "Empati eksikliği" başkalarının duygu ve ihtiyaçlarını

tanıma ve duygudaşlık kurma becerisinin gelişmemiş olmasıyla ilişkilidir. Narsisistik bireyler, karşılarındaki kişileri kendi ihtiyaçlarını karşılayacak birer nesne gibi görme eğilimindedir. Üçüncü grup olan "kişiler arası sorunlar" narsisist kişilik bozukluğu olan bireylerin ilişkilerinde süreklilik ve karşılıklılık kurmakta zorlanmalarıyla ilgilidir. Genellikle üstünlük kurma, manipülasyon ve idealize–değersizleştirme döngüleri ilişkilerine yön verir. Son olarak "duygusal denge problemleri" ise bu bireylerin özellikle değersizlik, öfke ve boşluk duygularıyla başa çıkmakta zorlanması şeklinde gözlemlenir. Duygulanımda ani iniş çıkışlar ve tepkisel davranışlar bu yapının tipik yansımalarındandır (Kernberg, 1975).

Özetlemek gerekirse, narsisizmin gelişimine ilişkin iki temel kuram, ebeveynlik tutumlarının belirleyici rolüne dikkat çeker. Kohut'un (1971) kendilik psikolojisi, narsisistik yapının gelişiminde ebeveynin çocuğa empatik yansıma sağlayamamasını ve aşırı yüceltilmiş ancak duygusal olarak görülmeyen bir çocukluk deneyimini temel alırken; Kernberg'in (1975) nesne ilişkileri yaklaşımı, daha çok soğuk, tutarsız ve reddedici ebeveynliğin yol açtığı bölünmüş içsel temsillerin narsisistik savunmaları tetiklediğini öne sürer. Her iki yaklaşımda da narsisizmin, çocuklukta karşılanmayan duygusal ihtiyaçlara karşı geliştirilen bir telafi mekanizması olduğu görülmektedir (Kernberg, 1975; Kohut, 1971). Her iki ebeveynlik yaklaşımı da çocukların kendi davranışlarını değerlendirme becerilerini zayıflatır ve gerçekçi bir benlik algısının gelişmesini engeller. Bu bireyler, hayatları boyunca hayal kırıklıklarıyla yeterince baş edemez ve özdeğerlerini dış kaynaklara bağımlı olarak düzenlemeye çalışırlar. (Löschner vd., 2024)

Patolojik narsisizm; bireyin temel güven, görülme, onaylanma, sevilme ve kabul görme gibi ihtiyaçlarının karşılanmaması sonucunda ortaya çıkan yoğun varoluşsal kaygıya karşı, gerçekliği inkâra dayalı işlevsiz savunma mekanizmalarının bir araya gelmesiyle oluşan bir yapıdır. (Öncül, 2024). Bu tanımda bahsi geçen "gerçekliğin inkâr edilmesi" belki de narsisizmin en belirleyici özelliklerinden birisidir, narsisist birey kendi zihninde inandığı gerçekliği kontrol etme ihtiyacı duymaz, gerçeklik ile olan bağ ne kadar zayıfsa narsisizmin şiddeti de o kadar fazladır (Öncül, 2024).

Miller ve arkadaşları (2017) narsisizmi benlik hakkındaki abartılı değerlendirmeler, başkalarının onayına duyulan aşırı ihtiyaç ve başkalarıyla olan ilişkilerde empati eksikliği gibi kendine özgü kişilik özellikleriyle tanımlanan karmaşık bir kavram olarak tanımlarlar. Bu özellikler, bireyin kendi benlik değerini koruma yönündeki çabalarıyla bağlantılıdır. Narsisistik bireylerin, kendilerini üstün, ayrıcalıklı ya da hayranlık uyandıran biri olarak görme eğiliminde olduklarını ve bu algıyı sürdürebilmek için dışsal onaya bağımlı hale geldiklerinin altını çizen Miller ve arkadaşları (2017), narsisizmin çeşitli kuramsal yaklaşımlarda kimi zaman patolojik bir özellik, kimi zaman ise gelişimsel bir savunma mekanizması olarak ele alındığını belirtir.

Baumeister ve Vohs (2001) narsisizmi bir "özsaygı bağımlılığı" olarak tanımlarlar. Bu tanıma göre narsisistik bireyin öz saygısı belirleyici bir şekilde dışarıdan alacağı onay ve beğeniye bağlıdır, narsisist bir kişi dışarıdan onay aldığında, beğenildiğinde özsaygısı artar. Ancak narsisistler asla yeterince onay alamazlar, hiçbir sosyal çevre bu hiç kesintisiz devam eden onay ve beğeni arzusunu karşılayamaz. Bu nedenle ne kadar beğeni toplarlarsa toplasınlar, narsisistik bireylerin özsaygıları sürekli olarak kesintiye uğrar, narsisist bireyin hayatı bu özsaygı çıkış ve inişlerinin dalgalanmasıyla geçer (Baumeister ve Vohs, 2001). Benzer şekilde Lukowitsky ve Pincus (2010), narsisizmi bireylerin özsaygılarını düzenleme, onaylanma isteğini karşılama ve kendini yüceltme ihtiyaçlarını sosyal çevrelerinden sağlama eğilimi olarak tanımlar. Otto Fenichel (1938) bireyin çevresinden beklediği, özsaygısını sürdürebilmesi için gerekli olan hayranlığı ve onayı narsisistik ikmal olarak tanımlar.

Narsisizme dair bir başka yaklaşım ise bu örüntünün ahlaki bir sorun olduğudur. B kümesi bozukluklarının tanımlanmasında kullanılan dilin (empati eksikliği, manipülasyon, haksız hak iddia etme, kibir, vb.) ahlaki terimler ve kavramlarla dolu olduğunun altını çizen Charland'a (2006) göre, narsisistik kişilik bozukluğunu da içeren Küme B bozuklukları, sadece klinik değil aynı zamanda ahlaki değişim gerektiren bozukluklardır ve dolayısıyla başarılı bir tedavi, ancak ahlaki dönüşümün sağlanmasıyla gerçekleşebilir. Bu bakış açısı, Ronningstam (2005) gibi bazı çağdaş kuramcılar tarafından daha temkinli biçimde ele alınsa da narsisistik bireylerin genellikle kendilerine aşırı odaklı, ilişkisel sorumluluklardan uzak ve başkalarının duygularını gözetme kapasitesinden yoksun olduklarına dair bulgularla desteklenmektedir. Öte yandan, Campbell ve

Baumeister (2004), narsisistik eğilimlerin çoğu zaman toplumsal normları ihlal etme ve başkalarının zararına başarı kazanma eğilimleriyle örtüştüğünü, bu nedenle narsisistik davranışların sosyal ve ahlaki boyutlar taşıdığını öne sürmektedir.

Narsisizm, bireyin benliğini aşırı değerli görme eğilimini ifade eden bir kişilik özelliği olarak tanımlanmakla birlikte, bu özellik yalnızca bireysel düzeyde değil, grup düzeyinde de ortaya çıkabilmektedir. Żemojtel-Piotrowska ve arkadaşları (2021), narsisizmin yalnızca bireysel başarı, yetkinlik ve üstünlük gibi 'birey merkezli' değil, aynı zamanda yardımseverlik ve toplumsal fayda gibi 'topluluk merkezli' alanlarda da tezahür edebileceğini ortaya koymuşlardır. Araştırmacılar, bu bağlamda "toplulukçu kolektif narsisizm" kavramını geliştirmiş ve bu yapının, bireylerin ait oldukları grubun ahlaki üstünlüğünü ve topluma katkılarını abartılı bir şekilde değerlendirme eğilimini yansıttığını ifade etmişlerdir. Toplulukçu kolektif narsisizm, bireylerin "biz iyi ve erdemli bir grubuz" algısıyla dış grupları küçümseyebileceği ve kendi grup kimliğini yücelterek narsisistik doyum elde edebileceği bir yapı olarak tanımlanır. Bu çerçevede, narsisizmin sadece bireysel bir özellik değil, sosyal kimlik ve grup aidiyeti üzerinden de anlam kazanan çok boyutlu bir olgu olduğu vurgulanmaktadır.

Leota ve arkadaşları (2024), narsisizmin nörolojik süreçlerini inceleyen bir çalışmada gösterişin sosyal gösteriş ve kendine odaklılıkla ilişkili olup, sosyal biliş ve empati süreçleri için kritik olan dorsomedial prefrontal kortekste azalmış aktivasyonla ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Hak ve sömürücülük ise, başkalarını manipüle etme ve üstünlük duygusuyla tanımlanmış, dorsomedial prefrontal korteks ve sağ lateral prefrontal kortekste azalmış aktivasyonla, yani sosyal biliş ve kendini kontrol süreçlerinde zayıflıkla bağlantılı bulunmuştur. Son olarak, liderlik/otorite boyutu, otorite ve liderlik inancıyla karakterize edilmiş ve sol anterior temporal kortekste artmış aktivasyonla ilişkilendirilmiştir. Bu bulgular, narsisizmin tek boyutlu bir özellik olmayıp, çeşitli nörolojik süreçlere de dayalı çok boyutlu bir yapı olduğunu göstermektedir.

2.2.1. Narsisizm türleri

DSM-5'e (APB, 2014) göre, narsisistik kişilik bozukluğu genel hatlarıyla tanımlanmış, ancak literatürde sıkça bahsedilen büyüklenmeci ve kırılgan narsisizm alt tiplerine açıkça yer verilmemiştir. DSM-5'teki (APB, 2014) tanımın çoğunlukla büyüklenmeci özelliklere

odaklandığı, kırılgan narsisizm boyutunun ise yetersiz şekilde temsil edildiği görülmektedir (Miller vd., 2010).

Narsisizm literatüründe "büyüklenmeci" ve "kırılgan" narsisizm ayrımı, köklerini erken psikanalitik tartışmalara dayandırmaktadır. Karen Horney (1950) narsisistik kişilikte dışarıdan büyüklenmeci görünen ancak içeride kırılganlık ve güvensizlik barındıran yapıları vurgulamış, Otto Kernberg (1975) narsisistik kişilik örgütlenmesinde büyüklenmecilik ile kırılganlık arasındaki diyalektik ilişkiye dikkat çekmiştir. Heinz Kohut (1971) ise kendilik psikolojisi perspektifinden narsisistik yaralanma ve kırılganlığı ön plana çıkarmıştır. Bununla birlikte, modern literatürde bu ayrım ilk kez Wink'in (1991) "narsisizmin iki yüzü" çalışmasında ampirik düzeyde ortaya koyulmuş; büyüklenmeci narsisizm kendinden emin ve gösterişçi özelliklerle, kırılgan narsisizm ise aşırı duyarlılık ve savunucu güvensizlik ile tanımlanmıştır. Daha yakın dönemde Pincus ve Lukowitsky (2010) bu iki boyutu sistematik biçimde ele alarak günümüzde yaygın kabul gören kavramsal çerçeveyi oluşturmuş ve ölçme araçlarının geliştirilmesine öncülük etmiştir.

Büyüklenmeci ve kırılgan narsisizm bazı yönleriyle zıtlık gösterse de özellikle dışsal onaya duyarlılık ve kişilerarası ilişkilerde empati eksikliği gibi noktalarda ortak yapısal özellikler barındırmaktadır (Dentale vd., 2015). Bu bağlamda, büyüklenmeci ve kırılgan narsisizm türlerinin hem ortak yönlerini hem de ayırt edici özelliklerini anlamak, narsisistik yapılanmayı daha bütüncül şekilde değerlendirebilmek açısından önem taşımaktadır.

Narsisizm, yalnızca bir kişilik bozukluğu olarak değil, aynı zamanda kişilik özelliklerinin sürekli bir spektrumu olarak ele alınmalıdır (Krizan ve Herlache, 2017; Pincus ve Lukowitsky, 2010). Bu spektrumun merkezinde benliğin önemsenmesi ve bireyin kendini ayrıcalıklı görme eğilimi yer almaktadır. Büyüklenmeci ve kırılgan narsisistik özellikler, bu merkezi eğilimlerin farklı görünümlerini temsil etmektedir (Krizan ve Herlache, 2017). Klinik yaklaşımlar da narsisistik kişilik yapılanmasının bu iki yönünü uzun süredir vurgulamaktadır. Büyüklenmeci yön; gösteriş, aşırı özgüven ve dışa dönüklük gibi özelliklerle karakterize iken; kırılgan yön ise savunmacılık, içe çekilme ve kırılgan bir benlik saygısıyla kendini gösterir. Bu iki boyut, birbirinden farklı olmakla birlikte

narsisistik kişilik örüntüsü içinde çoğu zaman birbiriyle bağlantılı biçimde ortaya çıkmaktadır (Krizan ve Herlache, 2017).

Narsisistik kişilik bozukluğunun altında yatan faktörler Miller ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında üç ana başlıkta incelenmiştir. İlk olarak antagonizm, kibirli, duygusuz, rekabetçi, alaycı ve sömürücü davranışları içerir ve bu özellikler her iki narsisistik alt grubun ortak paydasını oluşturmaktadır. İkinci faktör temsili dışadönüklük, atılganlık, liderlik, yüksek benlik saygısı ve ödülle motive olma gibi özelliklerle tanımlanır ve büyüklenmeci narsisizmi karakterize eder. Bu özellikler, bireylerin kişiler arası sorunlardan daha az etkilenmesine ve narsisizmin sağlıklı adaptasyonuna katkı sağlar. Üçüncü faktör ise narsisistik nevrotikliktir; bu faktör kırılgan benlik saygısı, olumsuz duygusallık ve utanç duygularıyla tanımlanır ve kırılgan narsisizmin özünü oluşturur, kişiler arası ilişkilerde bozulmalara yol açar. DSM-5'e (APB, 2014) göre, bu üç faktörün bir arada görüldüğü bireyler, narsisistik kişilik bozukluğu tanısı almaktadır (Miller vd., 2021).

Morf ve Rhodewalt (2001), narsisizmi statik bir kişilik özelliği olarak değil, bireyin benlik değerini, sosyal geri bildirimler aracılığıyla düzenlediği dinamik bir süreç olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu modele göre narsisistik bireyler, içsel olarak kendilerini büyük, değerli ve ayrıcalıklı görmek isterler; ancak bu benlik algıları sürekli tehdit altındadır. Görünürde yüksek bir öz-değer sergileseler de bu değer oldukça kırılgandır ve dışsal onaya bağımlıdır. Dolayısıyla yüzeydeki öz güvene rağmen, içsel kırılganlık ve yoğun bir savunma ihtiyacı narsisistik yapının belirleyici özelliklerindendir.

Pincus ve Lukowitsky (2010), narsisizmin iki türünün hem açıkça hem de gizli bir şekilde gözlemlenebileceğini söyler: Örneğin, kırılgan narsisist bir bireyde kırılganlık ve tükenmişlik temaları baskın olabilir ve bu durumu açıkça ifade edilebilir, ancak arka planda gizli olarak büyüklenmeci fanteziler bulunabilir. Benzer şekilde, büyüklenmeci narsisistin dışa dönük, baskın hali gizli yetersizlik duygularını maskeleyebilir (Pincus ve Lukowitsky, 2010). Bazen bireyin narsisizm tarzı, narsisistik ikmali sağladığı kaynakların durumu tarafından belirlenebilir. Sosyal statüsünde bir düşüş yaşayan büyüklenmeci narsisist, kırılgan narsisist özellikleri gösterebilir ya da fazlaca ikmal kaynağı bulan ve cesaretlenen kırılgan bir narsisist büyüklenmeci bir narsisiste dönüşebilir (Öncül, 2024).

2.2.1.1. Büyüklenmeci narsisizm

Büyüklenmeci narsisistler kendine güvenen, dışa dönük ve çekici olma eğilimindedirler, ancak aynı zamanda kibirli, manipülatif ve saldırgan olabilirler (Brown, 2017). Bu grupta yer alan narsisistler, kendilerini diğerlerine üstün gören şişirilmiş bir benlik duygusuna sahiptirler, zekâ ve bilişsel yeteneklerini abartırlar, güçlü ve popüler insanlarla olmayı tercih ederler. Büyüklenmeci narsisistler, başkalarının hayranlığını çok değerli bulurlar ve bu hayranlığı kazanmak için genellikle toplumsal çekiciliklerini kullanırlar (Freis ve Brown, 2021). Büyüklenmeci narsisizm özellikleri yüksek bireyler, kendilerine güvendikleri ve kendilerine odaklandıkları için kendilerini üstün görme eğiliminde olabilirler, başkalarıyla kendilerini karşılaştırdıklarında, bu karşılaştırmalar genellikle kendileri lehine ve başkalarını aşağıda gören bir doğrultuda olur. Öz saygıları yüksektir ve genellikle kendilerini özel hissetme ihtiyacı duyarlar; kendilerine dair algılarına karşı görüş sergileyen, davranışlarını sorgulayan birisi ile karşılaştıklarında öfkelerini dışarı yansıtarak bu kişiye karşı agresif ve/veya cezalandırıcı davranışlar sergiler ve kendilerini korumaya alırlar (Freis ve Brown, 2021).

Miller ve Maples'a (2011) göre büyüklenmeci narsisistler her ne kadar sosyal güçlülük, cesaret, kendine güven ve iddialılık gibi olumlu addedilen özellikler sergileseler de düşük uyumluluk düzeyleri, başkalarının haklarına ve duygularına karşı kayıtsız, manipülatif ve benmerkezci davranmalarına yol açar. Özellikle başkalarını küçümseme, sosyal ilişkilerdeki zayıflık ve empati eksikliği, onların genellikle diğer insanlarla problem yaşamasına neden olur (Miller ve Maples, 2011). Büyüklenmeci narsisizm, başkalarıyla kurulan ilişkilerde karşılıklılıktan çok üstünlük temelli bir etkileşim sergiler. Bu bireyler, başkalarının sınırlarını ihlal etme ve onları kendi hedefleri doğrultusunda araçsallaştırma eğilimindedirler (Campbell vd., 2002). Yakın ilişkilerde samimiyet yerine kontrol, etki ve onay alma arzusu ön plandadır.

Büyüklenmeci narsisistler dışarıya yansıttıkları iddialı, dışa dönük imaja karşın derin bir kırılganlık ve yetersizlik duygusu barındırırlar. Gösterişli ve üstün olduklarını iddia etseler de içsel olarak boşluk, utanç ve değersizlik hisleri taşırlar; parlak imajın altında sürekli olarak düşük benlik saygısı ve yeterince iyi olamama kaygısı yer alır (Kealy ve Rasmussen, 2012). Gore ve Widiger'a (2016) göre de büyüklenmeci narsisistler

kırılganlıklarını genellikle dışarıya yansıtmazlar, ancak bazı durumlarda (örneğin, eleştirildiklerinde veya statülerinin tehdit edildiğini hissettiklerinde) kırılganlıklarını saklayamazlar. Bu durum narsisist bireyin yüzeysel özgüveninin ardında aslında savunmasız bir özünün olduğunu göstermektedir; bu savunmasız öz, kişinin sürekli dışarıdan onay beklemesine, bu durum hayatın doğal akışına uymadığından hayattan alacaklı hissetmesine ve olası eleştirilere karşı aşırı tepki göstermesine yol açar (Gore ve Widiger, 2016).

Büyüklenmeci narsisizm ve kırılgan narsisizm arasındaki duygu düzenleme farklarını araştıran çalışmasında Loeffler ve arkadaşları (2020) büyüklenmeci narsisizmi yüksek olan bireylerin duygularını nadiren bastırdığını ve duygu düzenlemelerini ödül odaklı sağladığını ortaya koymuştur. Bu özellikleri, büyüklenmeci narsisistlerin duygularını bastıran kırılgan narsisistlere göre depresyon gibi psikolojik sorunlardan daha az etkilenmesini sağlar (Loeffler vd., 2020).

Gelişimsel olarak değerlendirildiğinde, büyüklenmeci narsisizmin çocuklukta koşullu sevgi, aşırı yüceltilme ya da yalnızca başarıyla kabul görme gibi deneyimlerin bir sonucu olarak geliştiği düşünülmektedir. Bu bireyler, içsel benliklerini değil, dış çevre tarafından kabul gören ve idealize edilen “mükemmel benlik” imgelerini inşa ederler, bu durum zamanla benlik algısının dışsal başarıya ve onaya dayalı hale gelmesine neden olur (Otway ve Vignoles, 2006).

Büyüklenmeci narsisizm, "karanlık üçlü" olarak adlandırılan kişilik özelliklerinden biridir ve Makyavelizm ve psikopatiyle birlikte manipülasyon, sömürü ve vicdani sorumluluk eksikliği gibi eğilimlerle birlikte görülür, bu yapıdaki bireyler, başkaları üzerinde kontrol kurmak için etik sınırları ihlal etmekten çekinmeyebilirler (Paulhus ve Williams, 2002).

Günümüz kültürel ikliminin de büyüklenmeci narsisizmi besleyen bir zemin oluşturduğunu söylemek mümkündür. Sosyal medya ve bireyci kültürlerde dışsal başarı, görünürlük ve beğeni kazanma arzusu, bireyleri daha narsisistik davranışlar sergilemeye teşvik etmektedir, böyle bir ortamda, benlik değeri çoğu zaman içsel yeterlilikten değil, dışsal takdir ve dikkat çekicilikten türetilmektedir (Twenge ve Campbell, 2009).

Sonuç olarak büyüklenmeci alt türü, narsisizmin bir nevi ekran yüzü olarak tanımlanabilir. Bu çok bilinen ve fark edilmesi nispeten kolay türüne karşılık kırılgan narsisizm, bilinen narsisizm tanımlarına zıt özellikler barındıran ve bu nedenle fark edilmesi nispeten daha güç ikinci bir narsisizm türü olarak karşımıza çıkar.

2.2.1.2. Kırılgan narsisizm

Kırılgan narsisizme sahip bireylerde, büyüklenmeci narsisizmin aksine kendilik algısının olumsuz olduğu görülmektedir. Örneğin, olumsuz bir geri bildirim aldıktan sonra, kırılgan narsisizme sahip bireyler utanma ve endişeyi içselleştirme eğilimindedirler. Düşük kendilik değerleri, diğer insanların onayı da dahil olmak üzere hayatlarının neredeyse her alanını etkiler. Bu nedenle, kırılgan narsisizme sahip bireyler, başkalarının başarılarını haksız veya ulaşılmaz olarak gördükleri sosyal karşılaştırmalara daha yatkın olabilir ve bu da kıskançlık hislerini tetikleyebilir (Freis ve Brown, 2021).

Miller ve arkadaşları (2018) kırılgan narsisizmin çoğunlukla nevrotiklik özellikleri ile tanımlandığını, dolayısıyla kırılgan narsisizm ve nevrotiklik arasında kuvvetli bir bağ olduğunu ileri sürerler. Bu düşüncelerini destekleyecek biçimde, 1348 katılımcı ile gerçekleştirdikleri çalışmanın sonucunda kırılgan narsisizmin büyük ölçüde nevrotik eğilimlerle ve düşük uyumluluk seviyesiyle ilişkili olduğunu ve bu durumun da kırılgan narsisistlerin çevresiyle olan ilişkilerinde güvensizlik ve düşmanca bir yaklaşımı tetiklediğini ortaya koymuşlardır (Miller vd., 2018).

Kırılgan narsisistler duygu düzenlemede daha çok bastırma stratejisini kullanma eğilimindedir, kendi duygusal tepkilerini dış dünyaya göstermemeyi tercih ederler ve bu da depresyon ve kaygı gibi sorunlara yol açabilir (Loeffler vd., 2020). Bu açıdan büyüklenmeci narsisistlerden ayrılan kırılganlar aynı zamanda büyüklenmecilere kıyasla daha az dürtüsellik sergilerler, bastırma stratejileri dürtüsel çıkışlar yapmalarını engeller (Malesza ve Kaczmarek, 2018). Büyük ölçüde bireyin farkında olmadığı ya da bastırdığı büyüklenmeci duygularıyla belirlenen kırılgan narsisistler ilk bakışta savunmacı, aşırı duyarlı, endişeli ve sosyal olarak ketum bireyler olarak tanımlansalar da ilişkiler yakınlaştıkça kendine düşkünlük, kendini beğenmişlik, kibir ve kendi bildiğini yapmakta ısrar gibi özellikler görülür (Wink, 1991).

Wink'in 90'ların başında yaptığı çalışmaları destekler biçimde Miller ve arkadaşlarının (2021) çalışmalarında da kırılgan narsisizm seviyesi yüksek bireylerin, dışarıdan bakıldığında hassas, utangaç, güvensiz ve pasif görüldüğü ancak daha yakından gözlemlendiğinde nihai başarı ve güç hayalleri, empati eksikliği, kendini farklı konumlandırma gibi özelliklerin fark edildiği görülmektedir.

Her iki narsisizm türünde de saldırgan davranışa meyil olduğu görülse de kırılgan narsisizm çevresinden gelen mesajları daha düşmanca algılama eğilimindedir. Kırılgan narsisistler "en kötüsünü varsayar" ve diğerlerinin davranışlarını kasıtlı ve kötü niyetli olarak algılarlar (Freis ve Brown, 2021). Kırılgan narsisizm ile ilgili bir çalışmada Green ve Hart (2024) kırılgan narsisizmin özellikle sözlü, fiziksel ve dolaylı zorbalıkla pozitif ilişkisini göstermiştir. Bu çalışma kırılgan narsisizme sahip kadınların zorbalık eğilimlerini genellikle dedikodu yayma, sosyal dışlama gibi dolaylı yollarla gösterdiğini, ancak zaman zaman fiziksel ve sözlü saldırıların da görüldüğünü ortaya koymuştur.

Kırılgan narsisizm empati yeteneğinin yoksunluğu ile de tanımlanmaktadır. Luchner ve Tantleff'in (2016) kırılgan narsisizm ve empati ilişkisini 249 katılımcı ile inceledikleri araştırmada, kırılgan narsisistlerin başkalarının duygusal deneyimlerine karşı yüksek duyarlılık gösterdikleri, ancak bu duyguları sıklıkla yanlış değerlendirdikleri bulunmuştur. Başkalarının duygularını anlamak yerine o duygularla fazlasıyla özdeşleşmekte, başkalarına yardım etme çabası içinde kendi istek ve ihtiyaçlarını ikinci plana atma ve bu nedenle hayal kırıklığı ve değersizlik hissi yaşamaktadırlar (Luchner ve Tantleff, 2016). Kırılgan narsisizm ve empati konusunda yapılan bir başka çalışmada, Wu ve Tan (2023), göz hareketi takip cihazı kullanarak kırılgan narsisistlerin acı çeken bireylerin yüz ifadelerine ne ölçüde odaklandıklarını incelemiştir. Araştırma bulguları, kırılgan narsisistlerin özellikle göz bölgesine daha az dikkat ettiklerini ve bunun empati düzeylerinin düşük olmasıyla ilişkili olabileceğini göstermiştir. Wu ve Tan'a (2023) göre, aşırı duyarlılığa sahip bu bireyler, kendi duygusal dengelerini koruyabilmek adına başkalarının acısına tanık olmaktan kaçınırlar, bu kaçınma davranışı, kırılgan narsisistlerde gözlemlenen empati eksikliğini açıklayabilir.

Kırılgan narsisistlerin kendilerini nasıl gördükleri ile dışarı çizdikleri portre zıtlıklar barındırmaktadır (Dickinson ve Pincus, 2003). Görkemli olduklarını düşünürler ama

mütevazı görünürler, kendilerini yetkili hissederler ama alçakgönüllü görünürler, kendilerini özel hissederler ama sıradan görünürler lakin bu alçakgönüllülüğün sebebi samimi bir mütevazilik değil, büyüklenmeci narsisistlerin büyüklük fantezilerini gerçeğe dönüştürecek imkanlardan, cesaretten ya da tutkudan yoksun olmalarıdır (Dickinson ve Pincus, 2003). Kırılgan narsisistlerin hayallerini kurdukları ve fazlasıyla hak ettiklerini düşündükleri hayranlık ve başarıya ulaşamadıkları zaman yoğun bir acı çekerler, bu acı onların yakın çevrelerine öfke ile saldırmalarına, sonrasında da büyük bir utanç hissetmelerine neden olur (Dickinson ve Pincus, 2003). Genellikle depresif hislerle tanımlanan bu süreçte hissettikleri utanç yakınlarına haksız yere yönlendirdikleri öfke değil, başarısızlıklarının başkaları tarafından görülmüş olmasının utancıdır (Dickinson ve Pincus, 2003). Kırılgan narsisizmde görülen yoğun utanç duygusunun etkilerini araştıran Bilevicius ve arkadaşlarının (2019) 497 katılımcı ile yaptığı çalışmada kırılgan narsisistlerin yaşadıkları utanç duygusunun, bağımlılığı (özellikle alkol kullanımı) tetikleyici etkisi olduğu ortaya koyulmuştur, bu durum büyüklenmeci narsisistlerde gözlemlenmemiştir.

Kampe ve arkadaşlarının (2021) büyüklenmeci ve kırılgan narsisizmin savunma mekanizmaları ve bu narsisizm türlerinin psikolojik sıkıntıyla olan ilişkilerini inceledikleri araştırmada, kırılgan narsistlerin genellikle olumsuz bir yaşam perspektifine sahip oldukları vurgulanmakta, somatizasyon, pasif-agresif davranışlar ve projeksiyon gibi sağlıksız savunma mekanizmalarına başvurdukları, bu nedenle büyüklenmeci narsisistlere kıyasla daha sık psikolojik sıkıntı yaşadıkları ifade edilmektedir. Kırılgan narsisizmle pozitif korelasyon gösteren bir başka durum ise sosyal anhedonidir, düşük özgüvenleri ve başkalarından bekledikleri yüksek talepler kırılgan narsisistlerde hayal kırıklığı yaratır ve bu da onları sosyal geri çekilmeye ve izolasyona iter (Linke-Jankowska ve Jankowski, 2021).

Kırılgan narsisizmin gelişimini anlamak için bağlanma kuramı, kişilik spektrum modelleri, kişilerarası dinamikler ve biyolojik açıklamalar gibi farklı kuramsal çerçeveler farklı yönden teoriler sunmaktadırlar. Bağlanma kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, kırılgan narsisist bireylerin sıklıkla güvenli olmayan bağlanma

stillerine sahip oldukları görülmektedir. Rasmussen ve arkadaşları (2016), kırılgan narsisizmin özellikle kaygılı ve kaçıngan bağlanma stilleriyle anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu belirtmiş ve öz-şefkatin bu ilişkide aracı rol oynadığını vurgulamıştır. Bu bireyler, onaylanma ihtiyacını karşılamak için çevrelerinden gelen geri bildirimlere aşırı duyarlılık geliştirmekte ve benlik değerlerini sürdürebilmek adına içsel olarak yoğun bir kırılganlık yaşamaktadırlar. Bu durum, kırılgan narsisizmin yalnızca bireysel bir özellik olarak değil, aynı zamanda ilişkisel düzlemde şekillenen bir yapı olduğunu ortaya koyar (Rasmussen vd., 2016).

Narsisizmi bütüncül biçimde ele alan spektrum modeli (Krizan ve Herlache, 2018), kırılgan narsisizmi yüksek nevrotiklik, içe dönüklük ve öznel güvensizlik ile tanımlar. Bu bireyler benliklerini korumak için geri çekilme, onay arama ve duygusal hassasiyet gibi stratejiler geliştirirler. Aynı zamanda kişilerarası ilişkilerde hem onay ve yakınlık arayışı hem de reddedilme korkusuyla çelişkili davranış örüntüleri sergilerler. Pincus ve Roche (2011), kırılgan narsisist bireylerin ilişkilerinde empati eksikliği ile aşırı özdeşleşme eğilimi gösterdiklerini, bunun da hayal kırıklığı ve değersizlik hislerini tetiklediğini ileri sürmektedir. Tüm bu süreç, bireyin çevresiyle kurduğu bağlarda istikrarsızlık yaratmakta, sosyal işlevselliği zayıflatmaktadır.

Kırılgan narsisizm ile ilgili kuramsal açıklamaları destekleyen biyolojik süreçlere ait bulgular da mevcuttur. Jauk ve arkadaşlarının (2017) yaptığı beyin görüntüleme çalışmaları, kırılgan narsisist bireylerin sosyal tehditlere ve eleştirilere karşı aşırı duyarlılık geliştirdiklerini göstermektedir. Bu bireylerin kendilikle ilgili tehdit algılarında belirgin bir sinirsel aktivasyon gözlemlenmiş; bu da kırılgan narsisistlerin sosyal bağlamda duygu düzenleme becerilerinde zorluklar yaşadığını ortaya koymuştur. Duygusal reaktivitenin bu düzeyde yüksek olması, zaman zaman çevreye yönelik beklenmedik öfke patlamalarına, ardından gelen utanç duygularına ve sosyal çekilmelere neden olabilmektedir.

2.3. Kırılgan Narsisistik Ebeveynliğin Çocuklar Üzerindeki Etkisi

Literatürde annelik tutumlarının çocuklar üzerindeki etkilerine ilişkin çok sayıda araştırma bulunmasına karşın, özellikle narsisist ebeveynlik tutumlarının çocuk üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar sınırlıdır. Bununla birlikte, dramatik ve

değişken davranışlarla ve empati yoksunluğu ile tanımlanan, antisosyal, sınır, histrionik ve narsisistik kişilik bozukluklarını kapsayan B Kümesi Kişilik Bozukluklarına (APB, 2013) sahip ya da ölçeklerden yüksek puan alan bireylerin ebeveynlik tutumlarına dair görece daha fazla araştırma yapılmıştır. Ancak bu çalışmaların çoğu narsisizmi diğer bozukluklarla birlikte ele almakta, narsisistik ebeveynlik tutumlarını özel olarak inceleyen araştırmalar ise görece az sayıdadır. Sınırda ve narsisistik kişilik bozuklukları, kişilerarası ilişkilerde ve günlük yaşamda ciddi zorluklara yol açan benzer özellikler taşır, her iki bozuklukta da bireyler, duygudurum düzensizliği, dürtüsellik, kişilerarası ilişkilerde olumsuzluklar ve empati eksikliği gibi birçok ortak belirti paylaşırlar (Holdwick vd., 1998). Bu benzerlikten yola çıkarak sınırda kişilik bozukluğu üzerine yapılan çalışmaların sonuçları, narsisistik kişilik bozukluğu belirtileri yüksek olan ebeveynliğin etkileri ilgili fikir edinmek amacıyla değerlendirilebilir.

Steele ve arkadaşlarının (2019) 1980-2018 yılları arasında yayımlanmış sekiz sistematik incelemeyi ve 211 çalışmayı kapsayan meta-analizi B Kümesi Kişilik Bozukluğu olan ebeveynlerin, özellikle de sınırda kişilik bozukluğu olanların empatik tepkiler vermekte zorlandığını, istikrarlı ve güvenli bir ortam sağlayamadığını ve genel ebeveynlik becerilerinde yetersizlikler yaşadığını ortaya koymuştur. Sınırda kişilik bozukluğu, ebeveynlerin güvenli bir ortam sağlamasını zorlaştırır; empatiyi sınırlar ve ebeveynlik becerilerini zayıflatır (Wichstrøm vd., 2023).

Annelerin kişilik bozukluğu semptomlarının çocuklarıyla olan etkileşimleri üzerindeki etkilerini inceleyen Høivik ve arkadaşları (2018), sınırda kişilik bozukluğu semptomları olan annelerin çocuklarına karşı daha düşmanca davrandığını, bu düşmanlığın klinik olmayan örneklemde dahi gözlemlendiğini belirlemiştir. Norveç'te 965 ebeveynle yürütülen bir çalışmada, B Kümesi Kişilik Bozukluğu olan ebeveynlerin ilgili semptomlarının 4-6 yaş aralığındaki çocukların sosyal beceri gelişimini olumsuz etkilediği gösterilmiş; benzer şekilde, sınırda kişilik bozukluğu tanısı almış annelerin çocuklarının da diğer kişilik bozukluğu gruplarına kıyasla daha fazla semptom geliştirdiği ve bu semptomların çoğunlukla ergenlik ya da erken yetişkinlik döneminde tanılandığı bulunmuştur (Bastos vd., 2021; Wichstrøm vd., 2023). Feldman ve arkadaşları (1995), sınırda kişilik bozukluğu olan annelerin ailelerini, diğer (Paranoid kişilik bozukluğu, Histrionik kişilik bozukluğu, Kaçıngan kişilik bozukluğu, Bağımlı kişilik bozukluğu.)

kişilik bozukluklarına sahip annelerle karşılaştırmışlardır. Araştırma sonucunda, sınırda kişilik bozukluğu olan annelerin ailelerinin daha düşük aile bağlılığı ve organizasyon seviyelerine sahip olduğu ve bu annelerinin çocuklarının diğer gruplara göre daha fazla psikolojik sorun yaşadığı belirtilmiştir.

Her ne kadar sınırda kişilik bozukluğuna yönelik araştırmalar, B kümesi kişilik bozuklukları bağlamında önemli veriler sunarak ebeveynlik tutumlarının etkilerini açıklamaya katkı sağlasa da, bu veriler narsisistik özellikler sergileyen ebeveynlerin çocuklarına yönelik davranışlarının, çocukların öz değer algıları ve zihin sağlığı üzerindeki etkilerini anlamak için yeterli değildir. Narsisist ebeveynlerin çocuklarına olan etkilerine dair yapılmış bilimsel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Warren ve South (2009), narsisistik özellikleri baskın olan kadınların çocuklarına yönelik davranışlarındaki eksikliklerin, bu kişilik tipinin başkalarının ihtiyaçlarını fark etmekte zorlanmalarından kaynaklandığını belirtir. Benzer şekilde Dentale ve arkadaşlarına (2015) göre, narsisist ebeveynler, çocuklarının ihtiyaçlarını göz ardı eder ve onları kendi ihtiyaçlarını tatmin etmek için bir narsisistik ikmal kaynağı olarak görür. Bu yaklaşımın, ebeveynden beklenen sıcak ve otantik yapıyı baltaladığını vurgulayan araştırmacılar, narsisist ebeveynliğin aşırı kontrol ve empati yoksunluğu, başka bir deyişle "şefkatsiz kontrol" ile açıklanabileceğini belirtmektedirler.

Kenyon (2017), narsisist ebeveynlerin tutumlarında sıkça karşılaşılan sorunların pasif agresif iletişim dili, sınır ihlali ve aşırı kontrol olduğunu, bu ebeveynlerin çocuklarının mahremiyetine sürekli müdahale ederek sağlıklı sınır koyma becerisini zedelediklerini ve çocukların duygularını ifade etmelerini kısıtladıklarını ifade eder. Ek olarak, Kenyon (2017), narsisist ebeveynlerin çocuklarının olağan gelişim süreçlerini hoş görmediklerini, hataları ve dürtüsel davranışları kişisel bir saldırı olarak algıladıklarını ve bu nedenle çocukların sürekli suçlandığını ifade eder. Bu durumun, zamanla çocukların yetersizliklerini içselleştirmelerine neden olduğunu ve benlik algılarında derin yarılmalar oluşturduğunu ileri sürer.

Elkind (1991) ise kırılgan narsisist ebeveynlerin çocuklarını büyüklenmeci hayalleri için bir araç olarak gördükleri durumu tanımlamak için "enstrümantal narsisizm" kavramını kullanır. Bu ebeveynlerin, çocuklarını arzuladıkları statüye yükselterek güç ve yetkinlik

kazanmaya çalıştıklarını, ancak bu süreçte çocukların ihtiyaçlarını, yeteneklerini ve duygularını göz ardı ettiklerini belirtir (Elkind, 1991).

Määttä ve arkadaşları (2020), narsisist ebeveynlerin çocuklarının genellikle kendilerini ebeveynlerinin davranışlarının sorumlusu olarak gördüklerini, ebeveynlerinin narsisizmini anlamlandıramadıkları için kendilerini "kötü bir çocuk" olarak algıladıklarını ve varlıklarından utanç duyduklarını belirtirler. Buna ek olarak, aynı araştırmacılar ebeveynlerin suçlayıcı ve kontrolcü yapısının çocukların dışarıdan yardım aramalarını engellediğini ve bu durumun aile içindeki sıkıntıların fark edilmesini zorlaştırdığını vurgularlar. Rappoport (2005) ise narsisist ebeveynlerin çocuklarında "eş-narsisizm" olarak adlandırılan bir durumun geliştiğini ifade eder; bu çocuklar ebeveynlerini memnun etmek için kendi duygularını ve düşüncelerini bastırır ve ilişkilerde çatışma olduğunda kendilerini suçlarlar. Sonuç olarak, çocukların depresif ve kaygılı bir yapı geliştirdiğini öne sürer.

Luchner ve arkadaşları (2008), narsisist ebeveynlerin çocuklarının kendi duygularını tanımakta zorlandıklarını, ancak yıllarca ebeveynlerinin isteklerini anlamaya çalıştıkları için diğer insanların ihtiyaçlarını hızlıca fark edebildiklerini ifade ederler. McDonald'a (2013) göre, narsisist ebeveynlerin sürekli değişen kurallarına uyum sağlamak zorunda kalan çocuklar, tutarlı bir davranış sergileyemez ve kişisel sınırları ebeveynlerinin anlık ihtiyaçlarına göre şekillenir. Bu çocuklar, başkalarının istek ve ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarından önde tutmayı öğrenirler ve bu durum, yetişkinlikte kişiler arası problemler, depresyon ve kaygıya yol açar. Dentale ve arkadaşlarının (2015) narsisist ebeveyn ve çocuk zihinsel sağlığı arasındaki ilişkiyi incelemek üzere 409 genç yetişkin ile yaptığı çalışmada ebeveynlerin aşırı koruma (kontrol), utandırma ve kardeş kayırma davranışlarının depresyon ve anksiyete üzerindeki etkileri değerlendirilmiş, narsisistik özelliklerin, çocukların depresyon ve anksiyete puanlarıyla anlamlı bir şekilde pozitif ilişkili olduğu görülmüştür. El-Tantawy ve arkadaşlarının (2023) literatür derlemesine göre, narsisistik istismarın uzun vadeli sonuçları genellikle özgüven kaybı, duygusal yaralanmalar ve depresif bozukluklar şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni narsisistik istismarın bireylerin kendilik değerine olan algılarını zedelemesi ve güven duygularını derinden sarsmasıdır. Özellikle, sürekli eleştiri, küçümseme ve duygusal manipülasyon gibi davranışlar altında büyüyen çocuklar, yetişkinlikte ciddi depresyon

belirtileri geliştirme riski taşırlar. Van Velzen ve arkadaşlarının (2016) bulguları da çocuklukta maruz kalınan istismarın uzun vadeli etkilerini destekler niteliktedir; çalışmanın bulgularına göre çocuklukta maruz kalınan istismar özellikle amigdala hacminde küçülme gibi nörolojik yapısal değişikliklere yol açmakta ve bu değişiklikler bireyin uzun vadeli psikolojik kırılganlığını artırabilmektedir.

Literatüre bakıldığında çoğunlukla narsisizmin genel kapsamda ele alındığı ve etkilerinin narsisizmin alt türleri ayırt edilmeden araştırıldığı ya da tartışıldığı görülmektedir. Ancak, bazı temel ortak noktaları olsa da büyüklenmeci ve kırılgan narsisizmin davranışlardaki tezahürünün farklılığı, çocuklar üzerindeki etkileri bakımından farklılık gösterebilir. Bu nedenle, bu iki narsisizm türünü çalışmalarda ayrı ayrı değerlendirmek önemlidir. Kırılgan narsisizm üzerine odaklanan çalışmalar, bu araştırmanın amacı olan annenin kırılgan narsisist özelliklerinin kız çocukları üzerindeki spesifik etkilerinin daha doğru bir şekilde anlaşılmasında faydalı olacaktır.

Kırılgan narsisistler, kendi çocukluklarında görmedikleri koşulsuz sevgiyi ararlar; ancak aradıkları sevgiyi ebeveyn olduklarında çocuklarına gösteremezler. McDonald'a (2013) göre sevgiyi isteme ancak verememe durumu, ebeveyn-çocuk ilişkisinin tersine dönmesine yol açar. Böyle ailelerde narsisist ebeveynin ihtiyaçları önceliklidir; çocuğun bu ihtiyaçları karşılaması beklenir, yani çocuk, ebeveynin mükemmellik imajını desteklemeli ve çevredeki diğer insanların ebeveyni övmesini sağlamalıdır. Bu bağlamda kırılgan narsisist ebeveynler çocuklarını bir tür duygusal dengeleyici nesne olarak konumlandırabilirler; bu da çocuğun bireyselleşme sürecini sekteye uğratır (Fonagy ve Target, 1997).

Araştırmalar, kırılgan narsisist babaların davranışlarının, özellikle de başkalarını suçlama, hak ihlali ve utandırma gibi tutumlarının, oğullarının sosyal çevrelerinde diğer insanlara karşı saldırgan bir yaklaşım benimsemeleriyle ilişkili olduğunu göstermiştir (Bodecka-Zych vd., 2022). Bu bulgular, genç yetişkin erkeklerde görülen agresyon sorunlarının babalarının kırılgan narsisizmiyle bağlantılı olduğuna dair kanıtlar sunmaktadır (Bodecka-Zych vd., 2022).

Kırılgan narsisist ebeveynlerin duygusal ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalan çocuklar, yetişkin olduklarında genellikle bağımlı davranışlar geliştirebilirler. Daha da endişe verici

olan, bu bireylerin yardım arayışı içine girdiklerinde sıklıkla sınırda kişilik bozukluğu, depresyon veya travma sonrası stres bozukluğu gibi hatalı teşhisler almaları ve dolayısıyla yanlış tedavi süreçlerine maruz kalmalarıdır (McDonald, 2013). Özellikle duygusal ihmale maruz kalan bireylerde, gelişimsel düzeyde öz-düzenleme ve ilişki kurma becerilerinde zorluklar ortaya çıkmakta; ancak bu sorunlar görünürde "sorunsuz" bir çocukluk anlatısı altında gizlenebilmektedir (Schore, 2003). Narsisistik ebeveynlik, alkolizm gibi gözle görünür örüntülere sahip olmamakla birlikte, benzer biçimde çocuğun ihtiyaçlarının sistematik olarak ihmal edildiği bir aile yapısını yansıtabilir (Wekerle ve Wolfe, 2003). Bu da kırılgan narsisist ebeveyne sahip bireylerin maruz kaldıkları ebeveynlik davranışlarının örtük olması nedeniyle doğru teşhis almalarını engelleyebilir ya da geciktirebilir (Kenyon, 2017).

Kırılgan narsisist bireylerin çocuklarında, alkolik (ancak fiziksel, cinsel istismar ya da madde bağımlılığı öyküsü bulunmayan) ebeveynlere sahip çocuklara benzer şekilde, bağımlı kişilik örüntüleri, ailenin problemini mazur gösterme, sorunu üstlenme ve toksik utanç gibi davranışsal ve duygusal sorunlar gözlenmektedir. Ancak alkolik ebeveyne sahip bireylerin terapi sürecine belirgin anılarla (örneğin alkol miktarı ya da kriz anları) gelmeleri söz konusu iken, narsisistik ebeveyne sahip bireyler genellikle görünürde idealize edilmiş bir çocukluk anlatısı sunarlar (Kenyon, 2017). Bu durum, duygusal ihmalin örtük doğasından kaynaklanır ve bireylerin gerçek sorunlarını tanımlamalarını zorlaştırır (Schore, 2003; Wekerle ve Wolfe, 2003).

Anne-çocuk ilişkilerinde narsisistik özelliklerin etkisini inceleyen güncel bir araştırmada Estlein, Gewirtz-Meydan ve Finzi-Dottan (2024), annelerin narsisistik özelliklerinin çocuklarda psikolojik uyumsuzluk ile ilişkisini ve bu ilişkinin annelik tutumu ile annenin çocuğu "zor" olarak algılaması aracılığıyla şekillenip şekillenmediğini incelemiştir. İsrail'de 252 anne–çocuk ikilisi ile yürütülen çalışmanın bulguları, yalnızca kırılgan narsisizmin çocuk uyumsuzluğu ile anlamlı biçimde ilişkili olduğunu ve bu ilişkinin, annenin çocuğunu "zor" olarak algılaması üzerinden ortaya çıktığını göstermiştir. Buna karşılık, büyüklenmeci narsisizm ile çocuk uyumsuzluğu arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bu bulgu, önceki araştırmaların (Otway ve Vignoles, 2006) ortaya koyduğu şekilde, kırılgan narsisist bireylerin çocuklarını kendi narsisistik ihtiyaçlarının bir uzantısı olarak görme eğiliminde olabileceklerini ve ebeveyn-çocuk etkileşiminde bu

algının, çocuğun davranışlarının kişisel bir tehdit olarak yorumlanmasına zemin hazırlayabileceğini düşündürmektedir. Böyle bir algı, annenin çocuğu "zor" ya da "yetersiz" olarak etiketlemesine ve buna bağlı olarak eleştirel veya reddedici ebeveynlik tepkilerinin artmasına yol açarak çocuğun uyumunu olumsuz etkileyebilir (Ronningstam, 2005).

Türkiye'de annelik, yalnızca bir biyolojik rol değil, aynı zamanda kadın kimliğini meşrulaştıran, kutsallaştırılmış bir sosyal konum olarak işlev görmektedir. Bu toplumsal yüceltme, annenin davranışlarının eleştiriden muaf tutulmasına neden olabilmektedir. Kandiyoti'nin (1988) "ataerkiyle pazarlık" kavramı çerçevesinde, kadınların ataerkil düzende statü kazanabilmeleri ve hayatta kalabilmeleri için annelik rolüne sıkı sıkıya tutundukları görülmektedir. Bu pazarlık, annenin kırılgan ya da manipülatif yönlerini görünmez kılarken, onu tartışılmaz bir konuma yerleştirmektedir. Timurturkan'a (2019) göre, Türkiye'de annelik, kadın bedenini ve kimliğini biçimlendiren ideolojik bir araç haline gelmiştir; modern toplumlarda geliştirilen 'kutsal anne' miti ise kadınları yalnızca doğurganlıkları ve çocuk bakımına duydukları adanmışlıkla tanımlayan kültürel bir idealleştirmedir. Benzer şekilde Göle (1997), Türkiye'de anneliğin yalnızca biyolojik bir işlev değil, kadın kimliğinin kurucu ve yüceltilmiş bir bileşeni olarak idealize edildiğini ve bu idealin kadınlar üzerindeki denetimin en etkili araçlarından biri hâline geldiğini vurgulamaktadır. Arat (1998) da kadının aile içindeki yerinin özellikle annelik üzerinden tanımlandığını ve bireysel özerkliğinin bu rol aracılığıyla sınırlandığını belirtmektedir.

Annelik rolünün kültürel olarak yüceltilmesi yalnızca annenin sosyal konumunu değil, çocukların ve çevredeki diğer yetişkin bireylerin onu algılama biçimlerini de şekillendirebilir. Tunçdemir (2023), Türk sinemasındaki anne temsillerinin sıklıkla fedakâr, özverili ve neredeyse tanrısal bir pozisyonda sunulduğunu; bunun da bireylerin kendi annelerine yönelik eleştirel mesafe geliştirmesini zorlaştırdığını ortaya koymaktadır. Türkiye gibi anneliğin kültürel olarak idealize edildiği toplumlarda, narsisistik annelik tutumları çoğu zaman "fedakârlık", "disiplin" ya da "koruyuculuk" gibi değerlerle meşrulaştırılarak görünmez hâle getirilebilir (Arat, 1998; Göle, 1997). Annelik kavramına kültürel açıdan bakan bu çalışmaların ışığında annenin çocuğun bireyselliğini yok sayan tutumlarının duygusal ihmal ya da manipülasyon içerse bile, kültürel değerler çerçevesinde kutsallaştırıldığı için sorgulanmayabileceği ve dolayısıyla

çocuğun yaşadığı duygusal ihmal ve manipülasyonu içselleştirebileceği düşünülebilir. Benzer şekilde, çevredeki diğer yetişkin bireylerin de "o senin annen" gibi söylemlerle annenin davranışlarını savunması ya da göz ardı etmesi kırılgan narsisistik annelik örüntülerini bireysel değil, toplumsal düzeyde de korumuş ve yeniden üretmiş olabilir.

Kırılgan narsisist annelerin kız çocukları üzerindeki etkisi hem toplumsal cinsiyet normları hem de bağlamsal kültürel değerler açısından çok katmanlı bir yapı sergiler. McBride (2009), kırılgan narsisizmin kadınlarda teşhis edilmesinin erkeklere kıyasla daha zor olduğunu belirtmektedir. Bu zorluk, kırılgan narsisizmin ayırt edici özellikleri olan mütevazı görünme, çekingen davranma ve eleştiriye karşı aşırı hassasiyetin geleneksel kadınlık rollerine uygun davranışlar olarak toplumsal düzeyde onaylanmasından kaynaklanmaktadır. Toplumun annelere atfettiği idealize edilmiş "şefkatli, özverili, çocuklarının iyiliği için çabalayan" imajı, narsisistik annelerin kişilik bozukluklarını ve duygusal ihmal davranışlarını görünmez kılmakta; bu durum, istismarın tespitini güçleştirmekte ve mağdur çocukta yaşananları anlamlandırma sürecini geciktirmektedir (McBride, 2009).

Anne-kız ilişkisinin yapısal olarak yakın, duygusal olarak iç içe geçmiş doğası, ayrışma sürecinde çatışmaların şiddetlenmesine yol açabilir. Kırılgan narsisist anne, kızını özerk bir birey olarak değil; kendi narsisistik arzularının yansıtıcısı, başarısızlıklarının taşıyıcısı veya büyüklük fantezilerinin bir uzantısı olarak görebilir (Kenyon, 2017). Bu durumda kız çocuğunun ergenlikle birlikte başlayan bireyleşme ve ayrışma çabaları, anne tarafından kişisel bir tehdit olarak algılanır. Bu tehdide karşılık olarak anne, yoğun eleştiri, küçümseme ve utandırma davranışlarıyla çocuğun benlik gelişimini baltalayabilir. Zamanla çocuk, annenin eleştirel iç sesini içselleştirir ve kendi iç sesi, başarı ve mutluluk anlarında dahi bu duyguları utançla gölgeleyebilir.

Sonuç olarak, bu bölümde annelik tutumlarının çocukların gelişimi üzerindeki etkileri, narsisistik özellikler bağlamında ele alınmıştır. Literatür, B kümesi kişilik bozukluklarının ebeveynlik işlevlerini zayıflattığını ve çocukların sosyal, duygusal ve psikolojik uyumunu olumsuz etkilediğini göstermektedir. Ancak, büyüklenmeci ve kırılgan narsisizmin çocuklar üzerindeki etkilerinin farklılaştığı görülmektedir. Kültürel değerler ve toplumsal cinsiyet normları da bu dinamiğin görünürlüğünü azaltarak,

kırılgan narsisistik annelik örüntülerinin hem bireysel hem toplumsal düzeyde sürmesine zemin hazırlamaktadır.

2.4. Utanç Duygusu

Utanç, bireyin benliğini bütünsel olarak kusurlu, yetersiz ya da değersiz görmesiyle karakterize, yoğun ve acı verici bir duygudur (Tangney ve Dearing, 2002). Bununla birlikte, utanç yalnızca patolojik etkilerle sınırlı değildir; aynı zamanda bireyin, sosyal sınırların belirlenmesinde rol oynar ve sağlıklı koşullarda geliştiğinde kişinin toplumsal uyumunu destekleyen işlevsel bir duygu olarak değerlendirilebilir (Cook, 1988). Ancak içselleştirildiğinde kronik bir aşağılık ve kusurluluk duygusuna dönüşerek psikolojik işlevselliği olumsuz etkileyebilir (Cook, 1988; Tangney ve Dearing, 2002). Ebeveynin çocuğa sağlıklı sınırlar, sevgi, şefkat ve istikrarlı bakım sunması, çocuğun bu duyguyu yapıcı biçimde içselleştirmesini kolaylaştırır. Ancak duyguların ayıplandığı, benlik saygısının ihlal edildiği ve bakımın tutarsız olduğu aile yapılarında gelişen çocuklarda utanç, yalnızca belirli davranışlara yönelik bir tepki olmaktan çıkar; benliğe yönelik genel ve olumsuz bir değerlendirme biçimine dönüşür (Kenyon, 2017). Bu koşullarda yetişen çocuklar, yaptıkları eylemlerden değil, doğrudan varoluşlarından ötürü utanç duymaya başlarlar. Zamanla bu duygulanım benliğin ayrılmaz bir parçası haline gelir (Kenyon, 2017).

Wojcik ve arkadaşları (2019), utancı bireyin içsel yetersizliğine dair bir suçlama biçimi olarak tanımlarken, bu duygunun temelinde kişinin kendisine yönelik genel bir başarısızlık algısının yattığını belirtmişlerdir. Utanç duyarlılığı, genellikle çocukluk döneminde şekillenen benlik değerlendirmeleriyle bağlantılıdır (Mills, 2005). Mills (2005), bireyin bu dönemde içselleştirdiği yetersizlik ve değersizlik mesajlarının, ileriki yaşlarda depresyon, sosyal anksiyete, bağışıklık sistemi sorunları gibi birçok psikolojik ve fiziksel problemle ilişkili hale gelebileceğini belirtmiştir.

Utancın gelişiminde ebeveyn tutumlarının etkisi dikkat çekicidir. Stuewig ve McCloskey (2005) özellikle duygusal ihmal, aşırı eleştirellik, fiziksel cezalandırma gibi sert ve reddedici ebeveynlik uygulamalarının, çocuğun benliğine yönelik olumsuz ve genelleyici yargıların gelişmesine neden olduğunun altını çizer. Bu tür bir deneyim, çocuğun yalnızca davranışını değil, kendisini problemli olarak görmesine yol açar. Stuewig ve

McCloskey'nin (2005) sekiz yıl süren boylamsal çalışmasında, çocuklukta yaşanan katı ebeveynlik davranışlarının, ergenlik döneminde artan ebeveyn reddi algısı aracılığıyla utanç eğilimini artırdığı ve bunun depresif belirtilere zemin hazırladığı bulunmuştur. Bulgular, duygusal sıcaklık ve kabul içeren ebeveynlik uygulamalarının ise suçluluk gibi daha işlevsel öz-bilinç duygularını destekleyebileceğini göstermektedir. Benzer biçimde Erikson'un (1950) psikososyal gelişim kuramında 1,5–3 yaş arasına konumlandırdığı "özerkliğe karşı utanç ve şüphe" evresi de bu bulgularla paralel bir açıklama sunmaktadır. Çocuğun kapasitesi doğrultusunda kendi başına bir şeyler yapabilmesine izin veren ebeveyn tutumları özerklik gelişimini desteklerken, bu girişimlerin engellenmesi çocukta yanlış bir şey yaptığına yönelik utanç ve şüphe duygularının gelişmesine yol açmaktadır (Erikson, 1950).

Benzer şekilde Bennett, Sullivan ve Lewis'in (2010) araştırması da çocuklukta ihmal yaşamış bireylerin utanç düzeylerinin daha yüksek olduğunu ve depresif semptomlarla anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular, utanç duyarlılığının çocukluk ihmali ile depresyon arasında bir aracı değişken işlevi görebileceğini düşündürmektedir. Webb ve arkadaşları (2007) da psikolojik kötü muameleye maruz kalan bireylerin, bu olumsuz deneyimi kendi hataları olarak görmeye eğilimli olduklarını ve zamanla bu davranışı hak ettiklerine inandıklarını belirtmişlerdir. Bu çalışmalar, çocukluk döneminde yaşadığı olumsuz ebeveynlik deneyimlerinin, bireyin kendisini yapısal olarak "eksik" ya da "kusurlu" olarak algılamasına yol açabileceğini ve bunun yaşam boyu sürebilecek kalıcı bir utanç şeması oluşturabileceğini göstermektedir.

Utanç yalnızca bireysel bir duygu değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel normlarla şekillenen çok boyutlu bir yapıdır. Brown (2006) utancı, bireyin kendisini kusurlu ve sevgiye, kabul edilmeye ya da aidiyet hissine layık olmayan biri olarak algıladığı, yoğun ve acı verici bir deneyim olarak tanımlar. Kadın katılımcılarla yürüttüğü çalışmada, Brown (2006) utancın "küçültücü" ve "ayrıştırıcı" bir deneyim olduğunu; sosyal ve kültürel beklentilerle çatıştığında bireyin toplumsal bağlarını zedeleyebileceğini ortaya koymuştur. Özellikle kadınların utancı, çoğunlukla aile, medya, din ve iş yaşamı gibi sosyal alanlardaki beklentilere uymadıkları durumlarda deneyimledikleri görülmüştür.

Narsisistik kişilik örüntüsü ile utanç arasında da gelişimsel bir bağ vardır. Kohut (1971), çocuklukta sürekli olumsuz ebeveyn değerlendirmelerine maruz kalan bireylerin, yoğun utanç deneyimleri geliştirdiğini ve bu duygudan kaçınmak için narsisistik savunma mekanizmaları geliştirdiğini öne sürmüştür. Bu bağlamda, değersizleştirme, duygusal manipülasyon ve büyüklenmeci tutumlar, bireyin utanç duygusunu bastırmak için kullandığı stratejiler haline gelir. Grummitt ve arkadaşlarının (2022) boylamsal çalışmaları da utancın kırılgan narsisizmin gelişiminde ön koşul olduğunu; bu bireylerin çoğunlukla duygusal olarak mesafeli ve tutarsız ebeveyn figürleriyle büyüdüğünü ortaya koymuştur. Bu ebeveynlik örüntüleri, ileriki yaşamda bireyin kendi ebeveynlik tarzını da şekillendirmekte ve utancın kuşaklararası aktarımına katkıda bulunmaktadır.

2.4.1. Narsisist ebeveynler ve utandırma davranışı

Narsisistik özellikler taşıyan ebeveynler, çoğu zaman çocuklarının bireysel ihtiyaçlarını göz ardı ederek kendi ihtiyaç ve beklentilerini merkeze koyarlar (Kenyon, 2017; Kohut, 1971). Bu ebeveyn tutumları; empati yoksunluğu, eleştiriye tahammülsüzlük ve çocuğun duygusal deneyimlerine karşı duyarsızlık şeklinde tezahür eder. Böyle bir ortamda büyüyen çocuk, yalnızca davranışlarından değil, zamanla varoluşundan da utanmaya başlar ve bu durum ilerleyen dönemlerde çocuğun benlik algısında kalıcı yaralanmalara, kronik utanç duygusuna ve düşük özsaygıya yol açabilir (Dentale vd., 2015; Sussman, 2009).

Kenyon'a (2017) göre, kırılgan narsisistik ebeveynler çocuğun duygularını özgürce ifade etmesini tehdit olarak algılayarak, bu duyguları bastırmak, yok saymak ya da ayıplamak gibi stratejilerle çocuğu susturmaya çalışır. Bu koşullarda büyüyen çocuklarda, gelişimsel süreçte sağlıklı sınırların yerini, içselleştirilmiş bir utanç alır. Bu utanç, yalnızca bir duygu olmaktan çıkarak benliğin bir parçası haline gelir ve çocuk zamanla duygularını tanımlamakta güçlük çekmeye başlar. Özellikle "yetersizsin, kusurlusun" ya da "bencilsin, kötüsün" gibi mesajlarla sık sık utandırılan çocuklar, tüm duygularını bu utanç filtresinden geçirmeye başlar. Bu durum, çocuğun öfke patlamaları yaşamasına ya da sürekli başkalarını memnun etmeye çalışmasına neden olabilir (Kenyon, 2017).

Määttä ve Uusiautti'nin (2018) derinlemesine görüşme tekniğiyle yürüttükleri araştırma, narsisistik annelerin kız çocuklarına yönelik suçlayıcı ve zorlayıcı tutumlarının,

çocuklarda yoğun utanç duygusunun gelişimine katkı sağladığını ortaya koymuştur. Özellikle başkalarının yanında küçük düşürülen ve sürekli eleştirilen çocukların, kendilerini yetersiz, eksik ve değersiz biri olarak algıladıkları belirlenmiştir. Araştırmaya katılan bir katılımcının "Var olmaktan utanıyordum. Ben de varlığımdan vazgeçtim ve sadece itaat ettim." ifadesi, narsisistik annelik tutumlarının çocukta nasıl bir öznel gerçeklik oluşturduğunu gözler önüne sermektedir (Määttä ve Uusiautti, 2018). Benzer şekilde Cullen ve arkadaşlarının (2014) çalışmasında da kişilik bozukluğu sergileyen annelerin empati yoksunluğu ve sürekli negatif değerlendirmeleri sonucunda, çocuklarda narsisistik yaralanmaların yanı sıra yoğun utanç duygularının geliştiği gösterilmiştir.

Hart ve arkadaşlarının (2017) 368 ebeveynle gerçekleştirdiği çevrimiçi bir anket çalışması, narsisistik özellikleri daha baskın olan ebeveynlerin empati düzeylerinin daha düşük olduğunu, bunun da çocuklara yönelik duyarsız, otoriter ve cezalandırıcı davranışları beraberinde getirdiğini göstermiştir. Bu tür tutumların çocukların psikolojik sağlığını olumsuz etkilediği, özellikle içselleştirilmiş utanç duygusunu pekiştirdiği belirtilmiştir.

Narsisistik kişilik özellikleri sergileyen ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkilerinde şefkatten uzak, tutarsız ve cezalandırıcı disiplin tutumları benimsedikleri; bu tür ebeveynlik yaklaşımlarının ise utanç duygusunun kuşaklar arası aktarımına zemin hazırlayabildiği belirtilmektedir (Stuewig ve McCloskey, 2005). Bu tür ebeveynler, çocuklarının bireyleşme sürecini kendi egemenlik alanlarına tehdit olarak algıladıkları için, çocuklarının özerkleşme çabalarını bencillik olarak değerlendirme eğilimindedirler. Bu durum, çocuğun bireyselliğini ortaya koyma çabasının ebeveynin öfkesini tetiklemesine ve çocuğun daha fazla utandırılmasına neden olur (Kenyon, 2017; Sussman, 2009).

Sonuç olarak, utanç duygusu ile narsisizm arasında çift yönlü ve dinamik bir ilişki bulunmaktadır. Bir yandan, utanç kırılgan narsisizmin temel yapıtaşlarından biri olarak ortaya çıkarken; diğer yandan narsisistik ebeveyn tutumları, çocukta yoğun utanç duygularının gelişmesine ve benlik algısının zedelenmesine neden olmaktadır.

2.5. Depresyon ve Narsisistik Ebeveynlikle ile İlişkisi

Depresyon, kalıcı üzüntü, ilgi kaybı, enerji düşüklüğü ve umutsuzluk gibi semptomlarla seyreden, bireyin düşünce biçimlerini, davranışlarını ve duygusal işlevselliğini derinden etkileyen karmaşık bir ruhsal bozukluktur (APB, 2020). Depresyon, uyku, iştah, özsaygı ve dikkat alanlarında işlev bozuklukları yaratır ve yalnızca biyolojik değil, çocuklukta yaşanan çevresel ve ilişkisel deneyimlerle de şekillenir (Ghosh ve Halder, 2023). Beck ve Bredemeier (2016), depresyonu yalnızca psikopatolojik bir bozukluk olarak değil, aynı zamanda evrimsel olarak şekillenmiş bir enerji koruma stratejisi olarak ele almaktadır. Beck ve Bredemeier'a (2016) göre depresyon, bireyin önemli bir kaynağa yaptığı yatırımın (örneğin bir ilişki, sosyal kimlik ya da kişisel değer) kaybedildiğini algılaması sonrasında gelişen, enerjiyi korumaya yönelik istemsiz bir uyum tepkisidir. Bu bağlamda depresyon, geçmişte adaptif olabilecek bir mekanizmanın günümüzde işlevsiz biçimde devreye girmesiyle de açıklanabilir. Beck ve Bredemeier (2016) bilişsel açıdan depresyonu, bireyin olayları sistematik biçimde olumsuz değerlendirmesi sürecinde işlevsiz inanç ve şemaların aktive olması sonucu ortaya çıkan duygu durumu olarak tanımlarlar.

Çocukluk döneminde bakım veren figürlerle kurulan ilişkiler, bireyin gelecekteki ruhsal sağlığı üzerinde kritik rol oynar. Annenin çocuğuna yeterli duygusal yanıt vermemesi, sevgi ve onay ihtiyaçlarını görmezden gelmesi gibi narsisistik özellikler taşıyan ebeveynlik tutumları, çocuğun kendilik gelişimini sekteye uğratabilir (Alpay ve Aydın, 2024). Alpay ve Aydın'ın (2024) çalışması, annede algılanan narsisistik özelliklerin yetişkinlikteki depresif semptomları anlamlı şekilde yordadığını ve bu etkinin, çocuğun benlik saygısını zedeleyerek depresyon gelişimini tetikleyebileceğini göstermektedir.

Narsisistik annelik tutumları genellikle empati yoksunluğu, sınır ihlalleri, aşırı eleştirel söylemler ve koşullu sevgi biçiminde ortaya çıkar. Bu durum, çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılanmamasına, duygusal ihmal yaşamasına neden olur. Li ve arkadaşlarının (2023) kısa süreli boylamsal çalışmaları, duygusal ihmal yaşayan çocukların zamanla daha fazla uyumsuz benlik bilişi geliştirdiğini ve bunun depresyon belirtilerini yordadığını göstermiştir. Benzer biçimde, Şahin Can ve arkadaşları (2019), duygusal istismarın majör depresif bozukluk riskini 3.5 kat artırdığını vurgulamıştır.

Ghosh ve Halder (2025) ise annenin narsisistik tutumlarına bağlı olumsuz çocukluk deneyimlerinin bireyde “kusurluluk/utanç”, “güvensizlik” ve “sosyal izolasyon” gibi erken dönem şemalara yol açtığını ve bu şemaların depresyonla anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bu şemalar, bireyin kendini sevilmeye ve kabul edilmeye layık görmemesine neden olarak, sosyal ilişkilerde zorluklar yaşamasına ve olumsuz otomatik düşünce kalıplarını pekiştirmesine yol açar. Özellikle narsisistik ebeveynlikle büyüyen bireylerin, bu tür şemaları daha yaygın biçimde içselleştirdiği görülmektedir (Ghosh ve Halder, 2025).

Narsisistik annelerin yarattığı olumsuz duygusal ortam, çocuğun içselleştirilmiş özeleştirel sesini güçlendirerek, depresyon ve anksiyete gelişimine zemin hazırlayabilir (Alpay ve Aydın, 2024). Çocuk, annesinin eleştirel, onaylayıcı olmayan ve manipülatif tutumlarıyla baş etmek için kendisini suçlayıcı bilişsel kalıplar geliştirebilir. Bu durum zamanla bireyin özsaygısını düşürerek, depresif belirtilerin ortaya çıkmasına neden olur (Alpay ve Aydın, 2024).

Bu bağlamda, narsisistik ebeveynlik tutumları yalnızca bireyin psikolojik iyi oluşunu değil, aynı zamanda duygu düzenleme, sosyal bağ kurma ve kendilik algısı gibi birçok temel işlevi de olumsuz yönde etkilemektedir. Nelson ve arkadaşlarının (2017) 23 çalışmayı kapsayan meta-analizinde, çocuklukta duygusal istismara maruz kalan bireylerin depresyon geliştirme olasılıklarının 3.7 kat arttığı ve bu semptomların daha erken yaşlarda başladığı ortaya koyulmuştur. Analize dahil edilen toplam örneklem büyüklüğü 13.000’in üzerindedir ve etkiler, yaş, cinsiyet ve kültürel farklılıklar kontrol edildikten sonra da anlamlılığını korumuştur. Ayrıca, bu bireylerde depresyonun daha şiddetli ve kronik bir seyir izlediği saptanmıştır.

Sonuç olarak tüm bu bulgular, narsisistik özellikleri de içeren anne tutumlarının çocukların ruhsal gelişimi üzerinde derin ve kalıcı etkiler bırakarak, depresyon gelişiminde bir risk faktörü olduğunu göstermektedir. Bu tutumlar, çocuğun psikolojik kırılganlığını artırarak hem bireyin duygusal gelişimini hem de gelecekteki ruh sağlığını tehdit etmektedir. Bu nedenle narsisistik ebeveynlik stillerinin duygusal istismarla kesişen yapısı, depresyon gibi duygudurum bozukluklarının gelişiminde dikkate değer bir etken olarak ele alınmalıdır.

2.6. Anksiyete ve Narsisistik Ebeveynlikle ile İlişkisi

Anksiyete, bireyin gelecekte yaşanabilecek olası tehditlere karşı hissettiği, genellikle kontrol edilmesi güç ve süreklilik gösteren bir endişe hali olarak tanımlanır (Barlow, 2002). Normal düzeylerde uyaranlara karşı hazırlık işlevi görebilen bu duygu, yoğun ve sürekli yaşandığında ise gündelik işlevselliği bozarak anksiyete bozukluklarına dönüşebilir (APB, 2020). Anksiyete bozuklukları, bireyin psikolojik iyi oluşunu çok boyutlu biçimde zayıflatmakta; sürekli endişe ve korku hali, zaman içinde depresyon gibi başka psikopatolojik sorunların gelişimine zemin hazırlayabilmektedir (Hofmann vd., 2012). Ayrıca, bu tür bozukluklar dikkat ve konsantrasyon sorunlarını tetikleyerek bireyin akademik ve mesleki performansını da olumsuz yönde etkilemektedir (Beiter vd., 2015).

Barlow'un (2002) geliştirdiği Üçlü Kırılganlık Modeli, anksiyete bozukluklarının gelişiminde genetik/biyolojik yatkınlık, erken yaşantılara dayalı psikolojik kırılganlık ve durumsal stresörlerin etkileşimini vurgular. Özellikle erken dönemde bakım veren figürle kurulan ilişkide çocuğun duygusal ihtiyaçlarının tutarsız ya da reddedici biçimde karşılanması, bireyin kendilik algısında tehditlere karşı kırılgan bir yapı oluşmasına zemin hazırlar. Bu durum, annelik bağlamında çocuğa sürekli olarak kaygılı, eleştirel ya da kontrolcü bir ortam sunulmasıyla, bireyin içsel kontrol duygusunun zayıflamasına ve ilerleyen yaşlarda anksiyete belirtilerinin ortaya çıkmasına neden olabilir (Barlow, 2002).

Yetişkinlikteki anksiyete düzeyini etkileyen en önemli etkenlerden biri, erken çocukluk döneminde deneyimlenen ebeveyn tutumlarıdır. Bowlby'nin (1988) bağlanma kuramı çerçevesinde, çocukluk döneminde annelerinden sevgi ve destek gören bireylerin, yetişkinlikte daha düşük düzeyde kaygı yaşadıkları ileri sürülmektedir. Buna karşın, aşırı koruyucu, tutarsız veya eleştirel annelik tutumlarının, bireylerde ilerleyen yaşlarda anksiyete bozukluklarına zemin hazırlayabileceği gösterilmiştir (Parker, 1983; Stein vd.,2000).

Bu bağlamda, narsisistik tutumlar sergileyen kişilerle yaşayan bireylerde anksiyete belirtilerinin daha yoğun gözlemlendiği çeşitli araştırmalar mevcuttur. Benzer biçimde, Day ve arkadaşlarının (2021) 436 katılımcı ile yürüttüğü nitel araştırmada, narsisistik bireylerle (ebeveyn, partner veya diğer yakınlar) ilişkide bulunanların anksiyete düzeylerinin, toplum ortalamasının belirgin şekilde üzerinde olduğu rapor edilmiştir.

Katılımcılar, narsisistik bireyin kontrolcü, küçümseyici ve öngörülemez davranışları karşısında sürekli tetikte olma hali yaşadıklarını ve bunu "yumurta kabukları üzerinde yürüme" hissiyle tanımladıklarını belirtmişlerdir. Yüksek anksiyete düzeyine eşlik eden belirtiler arasında depresyon, somatizasyon ve içe yönelmiş öfke de rapor edilmiştir.

Benzer şekilde, Ferguson ve Dacey'nin (1997) çalışması, çocukluk döneminde psikolojik istismara uğrayan kadınların kontrol grubuna kıyasla anksiyete, depresyon ve dissosiyatif belirtiler açısından anlamlı derecede daha yüksek puanlar aldığını göstermektedir. Bu bulgular, çocukluk döneminde yaşanan psikolojik istismarın bireyin ileri yaşlardaki ruh sağlığı üzerinde kalıcı etkiler bırakabileceğini göstermektedir. Estlein, Gewirtz-Meydan ve Finzi-Dottan (2024) tarafından yürütülen çalışmada da kırılgan narsisistik özellikler sergileyen annelerin çocuklarında, duygusal ihmal ve reddedici ebeveynlik tarzlarının yaygın olduğu ve bunun çocuklarda uzun vadeli anksiyete, düşük benlik saygısı ve uyum problemleriyle ilişkili olduğu saptanmıştır.

Tıpkı depresyon belirtilerinde olduğu gibi, anksiyete düzeylerinin artmasında da narsisistik annenin empatik olmayan, sınır ihlal eden, tutarsız ve eleştirel davranışlarının etkili olabileceği belirtilmektedir. Alpay ve Aydın'ın (2024) yapısal eşitlik modellemesiyle gerçekleştirdiği çalışmada, çocukluk döneminde anneden algılanan narsisistik özelliklerin, yetişkinlikteki anksiyete belirtilerini anlamlı şekilde yordadığı ve bu ilişkide bireyin geliştirdiği özeleştirel düşünce biçiminin aracı bir rol oynadığı saptanmıştır. Böylece, narsisistik annelik tutumlarının, bireyde kronik öz eleştiri ve yetersizlik inançlarını besleyerek, kaygı düzeyinde artışa neden olduğu ortaya koyulmuştur.

Sonuç olarak, literatürdeki bulgular, narsisistik ebeveynlik özelliklerinin, çocuklarında yaşam boyu sürebilecek anksiyete belirtileriyle anlamlı düzeyde ilişkili olabildiğini göstermektedir. Özellikle, empatik yoksunluk, sınır ihlali ve koşullu sevgi biçiminde tezahür eden kırılgan narsisistik annelik tutumlarının çocukların duygusal güvenlik duygusunu zedeleyebildiği, bu durumun ise ilerleyen yaşlarda içselleştirilmiş kaygı örüntülerine ve sürekli bir tehdit algısına yol açabildiği görülmektedir. Narsisistik ebeveynliğin neden olduğu duygusal ihmal ve psikolojik istismar, bireylerin stresle başa çıkma kapasitelerini zayıflatmakta; benlik saygısı, öz-yeterlik ve sosyal bağlanma gibi

psikolojik koruyucu faktörleri sekteye uğratarak, anksiyete sorunlarının gelişimini kolaylaştırmaktadır. Bu çerçevede, çalışmanın değişkenlerinden biri olan anksiyete, narsisistik anne tutumlarının birey üzerindeki uzun vadeli etkileri bağlamında ele alınacaktır.

2.7. Psikolojik İyi Oluş ve Narsisistik Ebeveynlikle ile İlişkisi

Psikolojik iyi oluş, bireyin yaşamını hem öznel olarak anlamlı ve tatmin edici bulması hem de yaşamla işlevsel bir ilişki kurabilmesi anlamına gelir (Huppert, 2009; Ryff, 1989). Bu kavram yalnızca olumlu duyguların varlığıyla sınırlı değildir; aynı zamanda bireyin yaşamındaki zorluklarla başa çıkabilme kapasitesini ve ruhsal dayanıklılığını da kapsar (Keyes, 2002). Huppert'e (2009) göre psikolojik iyi oluş, özgüven, şefkat, sevgi ve ilgi gibi olumlu duyguların yanı sıra stresli yaşam olayları karşısında duygusal dengeyi sürdürebilme becerisini içerir. Huppert (2009) ayrıca, psikolojik iyi oluşu bireyin potansiyelini gerçekleştirmesi, yaşamı üzerinde kontrol hissine sahip olması, yaşamında bir amaç duygusu taşıması ve tatmin edici sosyal ilişkiler kurabilmesi olarak tanımlar.

Benzer şekilde Ryff (1989), psikolojik iyi oluşu bireyin farklı yaşam alanlarında gelişim göstermesi ve tatmin yaşamasıyla ilişkili çok boyutlu bir yapı olarak ele alır. Ryff'in (1989), kuramsal modelinde psikolojik iyi oluş; özerklik, çevresel hakimiyet, kişisel gelişim, yaşam amacı, olumlu ilişkiler ve kendini kabul olmak üzere altı temel bileşenden oluşur. Bu boyutlar, bireyin ruhsal sağlığının bütüncül bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ, 2011) göre ise zihinsel sağlık; bireyin kendi yetilerini tanıyabildiği, yaşamın olağan stresleriyle baş edebildiği, üretken ve verimli bir şekilde çalışabildiği ve topluma katkı sağlayabildiği bir durumu ifade eder. Bu tanım, psikolojik iyi oluşun sadece bireysel değil, aynı zamanda sosyal ve toplumsal düzeydeki işlevsellikle de yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda, mevcut araştırmanın temel amaçlarından birisi de annenin algılanan narsisizmi ile yetişkin kız çocuklarının psikolojik iyi oluş düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemektir. Literatürde, dolaylı da olsa bu ilişkiye işaret eden çeşitli bulgular yer almaktadır. Örneğin Onaylı'nın (2010) çalışmasında, anneleriyle güven temelli ve

destekleyici bir ilişki geliştiren kız çocuklarının daha yüksek yaşam doyumu ve benlik saygısına sahip oldukları gösterilmiştir. Benzer şekilde, Dmitrieva ve Espel'in (2023) 90 kız çocuğuyla yürüttükleri boylamsal araştırmada, anne-çocuk bağının güçlülüğünün, çocukların psikolojik iyi oluş düzeyini anlamlı biçimde artırdığı saptanmıştır.

Anne ile kız çocuğu arasındaki ilişkinin gücü psikolojik iyi oluşu pozitif yönde etkilerken, narsisistik özellikler taşıyan ebeveynlerin çocukları için farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Kenyon (2017), narsisistik ebeveynlik biçimlerinin, çocuğun sağlıklı bir benlik duygusu geliştirme, güvenli bağlanma ve bireyselleşme kapasitesi üzerinde olumsuz etkiler yarattığının altını çizer. Narsisistik anne tutumlarının, çocuğun öz-değer geliştirmesini ve duygusal olarak kendini güvende hissetmesini zorlaştırarak psikolojik iyi oluşun temel bileşenlerini zayıflattığını belirtir.

Berg-Nielsen ve Wichström'ün (2012) çalışması ise, narsisistik kişilik özellikleri klinik düzeyde belirgin olan ebeveynlerin çocuklarında, depresyon ve anksiyete gibi içselleştirilmiş psikopatolojik belirtiler ile dışsallaştırılmış davranış problemleri görülme riskinin anlamlı ölçüde arttığını ortaya koymuştur. Araştırma, bu tür ebeveynlerin öfke kontrolünde güçlük yaşadıklarını, empati yoksunluğu sergilediklerini ve çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını görmezden geldiklerini göstermektedir. Bu işlevsiz ebeveynlik örüntüleri, çocuğun duygu düzenleme becerilerinin gelişimini engellemekte ve güvenli bağlanma geliştirme sürecini sekteye uğratmaktadır dolayısıyla çocuk, ruhsal dayanıklılık ve psikolojik iyi oluş açısından risk altına girmektedir (Berg-Nielsen ve Wichström, 2012).

Huppert (2009), yüksek düzeyde annelik ilgisinin, özellikle erken çocukluk döneminde, bireyin stresle başa çıkma kapasitesini artıran glukokortikoid reseptörlerinin yoğunluğunu artırdığını ve bu durumun yaşam boyu öğrenme, bellek ve psikolojik dayanıklılığı desteklediğini belirtmektedir. Dolayısı ile erken çocukluk döneminde ilgisiz annelik tutumlarının psikolojik iyi oluşu nörobiyolojik olarak da olumsuz etkileyebileceği söylenebilir.

Literatür incelendiğinde, narsisistik özellikler sergileyen ebeveynlere sahip çocukların psikolojik iyi oluş düzeylerinin, doğrudan olmasa da dolaylı yollardan risk altında

olabileceğine işaret eden bulgulara rastlanmaktadır. Öz-değer duygusu, duygusal denge ve sosyal ilişkilerin niteliği gibi temel bileşenler, bu tür ebeveynlik tutumlarından olumsuz etkilenmektedir (Berg-Nielsen ve Wichström, 2012; Dmitrieva ve Espel, 2023; Onaylı, 2010). Bu bağlamda, mevcut araştırma, annelerde gözlenen kırılgan narsisistik özelliklerin yetişkin kız çocuklarının psikolojik iyi oluşları üzerindeki etkisini de incelemeyi amaçlamaktadır.

2.8. Benlik Saygısı ve Narsisistik Ebeveynlikle ile İlişkisi

Benlik saygısı, bireyin kendine ilişkin öznel değer algılarını içeren ve psikolojik işlevselliğin temel yapıtaşlarından biri olarak kabul edilen bir kavramdır (Mruk, 2006; Rosenberg, 1965). Coopersmith (1967), benlik saygısını bireyin yeterlilik, başarı, değer ve sosyal kabul gibi alanlardaki öznel algılarına dayanan bir yapı olarak tanımlamış ve bu yapının yalnızca bireyin içsel değerlendirmelerine değil, aynı zamanda çevrenin onaylayıcı tutumlarına da bağlı olduğunu vurgulamıştır. Buna ek olarak, Mruk (2006) da benlik saygısını bireyin hem yeterli hem de değerli hissetmesini içeren iki boyutlu bir yapı olarak ele almıştır. Rosenberg (1965) ise benlik saygısını bireyin kendine dair genel olumlu ya da olumsuz değerlendirmesi olarak tanımlar ve bunun kişinin öz değerine dair genel bir tutumu yansıttığını ifade eder. APB'nin (2023) tanımına göre benlik saygısı, bireyin benlik kavramında yer alan özellikleri ne derece olumlu algıladığı ile ilişkilidir. Bu özellikler arasında fiziksel öz-imaj, başarılar, yetenekler ve değerler yer almaktadır. Ayrıca bireyin bu değerlere uygun yaşayıp yaşamadığına dair algısı ve çevrenin ona yönelik tutumları da benlik saygısını etkileyen faktörler arasındadır. Yüksek benlik saygısı ruh sağlığının önemli bir göstergesi olarak değerlendirilirken, düşük benlik saygısı depresyon ve değersizlik duygularıyla ilişkilendirilmektedir (APB, 2023). Benlik saygısının bireyin psikolojik işlevselliğiyle ilişkisini ortaya koyan araştırmalar da bu tanımları destekler niteliktedir. Furnham ve Cheng (2000) tarafından yaş ortalaması 20 olan 406 genç birey ile yürütülen çalışmada, benlik saygısının mutluluk üzerinde hem doğrudan etkisi olduğu hem de moderatör değişken olarak işlev gördüğü bulunmuştur. Brueckmann ve arkadaşlarının (2023) Almanya'da 587 lise öğrencisiyle gerçekleştirdiği araştırmada ise düşük benlik saygısına sahip ergenlerin kendilerini daha fazla yargılama eğiliminde oldukları ve yaşam doyumlarının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Araştırma,

bu öğrencilerin yalnızca başarı odaklı takdirle karşılaştıklarını ve bunun güvenli benlik gelişimini engellediğini ortaya koymuştur.

Kernis (2003), özsaygıyı bireyin günlük deneyimlerinde merkezi bir yapı olarak tanımlar ve kişinin kendine dair algısının sosyal ilişkileriyle karşılıklı olarak etkileşim içinde olduğunu belirtir. Kernis'in (2003) tanımına göre, yüksek özsaygıya sahip bireyler kendilerini kusurlarıyla birlikte kabul eder ve değerli görürken; düşük özsaygıya sahip bireyler ise kendi değerlerini büyük ölçüde dışsal onaylara dayandırmaktadır. Narsisistik ebeveynlerin çocuklarını sık sık başkalarıyla kıyaslaması, değerli olmanın koşulunu dışsal başarıya bağlaması, bu bağlamda çocukların öz-değer duygusunun kırılgan hale gelmesine yol açmaktadır (Bach, 2014). Bu tür ebeveyn figürleri genellikle çocuğun bireysel ihtiyaçlarını görmezden gelerek, başarı ve sosyal görünürlük gibi dışsal kriterler üzerinden kabul ve onay sunarlar ve bu durumun bir sonucu olarak çocuk, yalnızca "başarılı" olduğunda sevgiye layık olduğuna inanırken, kendi yeterliliğini sürekli sorgulayan bir içsel denetim sistemi geliştirebilir (Bach, 2014). Zamanla bu dışsal koşullara bağlı öz-değer algısı, bireyin benlik saygısını kırılgan ve istikrarsız hâle getirebilir. Aynı şekilde, Shen, Liu ve Brat (2021) güvenli bağlanma ile yüksek benlik saygısı arasında güçlü bir ilişki olduğunu ifade etmiş; güvensiz bağlanma yaşayan çocukların ise düşük özsaygıya ve kırılgan bir kendilik algısına sahip olduğunu belirtmiştir.

Jabeen, Gerritsen ve Treur'un (2021) çalışmasında narsisistik eğilimli ebeveynlerin şişirilmiş benlik algılarını çocuklarına yansıttıkları, bu durumun çocukta değersizlik ve yetersizlik duygularına dayalı bir benlik şeması gelişimine neden olduğu ve sonucunda düşük benlik saygısı riski oluşturduğu belirtilmiştir. Palumbo'nun (2023) 253 yetişkin birey ile gerçekleştirdiği çalışmada kırılgan narsisistik özelliklere sahip ebeveynlerin, çocuklarının benlik saygısı üzerinde büyüklenmeci narsisistik ebeveynlere kıyasla daha yıkıcı bir etki yarattığı vurgulanmıştır. Özellikle kırılgan narsisistik ebeveynlerin kendi yetersizlik, değersizlik ve utanç duygularını çocuk aracılığıyla telafi etme eğiliminde olmaları, çocukta içselleştirilmiş bir eksiklik ve onaylanma ihtiyacının kronikleşmesine yol açabilmektedir (Palumbo, 2023). Bu durum, bireyin öz-değer algısını doğrudan zedeleyerek benlik saygısını temelden sarsmakta; bireyin yalnızca dışsal başarı ve onay yoluyla değerli olabileceğine dair inanç geliştirmesine neden olmaktadır. Buna karşılık,

büyüklenmeci narsisistik ebeveynliğin daha çok kontrol, başarı beklentisi ve statü vurgusuna dayalı olduğu; ancak çocuğun benlik çekirdeğini doğrudan hedef alan içselleştirilmiş değersizlik şemalarının gelişimi açısından kırılgan narsisizm kadar etkili olmadığı ifade edilmektedir (Palumbo, 2023).

Son olarak, Berg-Nielsen ve Wichström (2012) tarafından 922 okul öncesi çocuk ve birincil bakım veren ebeveynleriyle yürütülen toplum temelli bir çalışmada, narsisistik, borderline ve antisosyal kişilik özellikleri taşıyan ebeveynlerin çocuklarında depresyon ve anksiyete gibi ruhsal belirtilerin yanı sıra benlik saygısı düşüklüğünün de daha yaygın olduğu bulunmuştur. Çalışmada bu tarz ebeveynlerin çocuklarının öz-değer gelişiminde daha belirgin sorunlar yaşadığı ve bu sorunların ebeveynin empati yoksunu, öngörülemez ve benmerkezci tutumlarıyla ilişkili olduğu gösterilmiştir.

Sonuç olarak, benlik saygısının oluşumu hem içsel yeterlik deneyimleriyle hem de ebeveyn tutumları gibi dışsal etkenlerle şekillenmektedir. Kırılgan narsisistik özellikler gösteren annelerin çocuklarına yönelik eleştirel, koşullu ve değersiz hissettiren yaklaşımları, çocukların sağlıklı benlik gelişimini engelleyerek, düşük benlik saygısına neden olabilmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın değişkenlerinden biri olan benlik saygısının, annenin kırılgan narsisistik tutumlarıyla olan ilişkisi de değerlendirilecektir. Ayrıca, literatürde benlik saygısının utanç, depresyon, anksiyete ve psikolojik iyi oluş gibi değişkenlerle güçlü ilişkiler gösterdiği; narsisistik ebeveynlik deneyimlerinden etkilenen bireylerde ise duygu düzenleme ve öz-değer algısında belirleyici bir rol oynadığı ortaya koyulmuştur (Kernis, 2003; Orth ve Robins, 2013). Dolayısıyla, benlik saygısının diğer psikolojik değişkenlerle güçlü ilişkisi göz önünde bulundurularak, regresyon analizlerinde olası karıştırıcı etkilerini sınırlandırmak amacıyla kontrol edilmiştir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma kapsamında yer alan katılımcıların demografik özellikleri tanıtılmış; verilerin toplanmasında kullanılan ölçüm araçlarına, veri toplama sürecine, uygulanan analiz yöntemlerine ve süreçle ilgili diğer işlemlere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, ilişkisel tarama modelleri kapsamında değerlendirilen nedensel ilişkisel araştırma modeli temel alınarak yapılandırılmıştır. Nedensel ilişkisel araştırmalar, iki ya da daha fazla değişken arasındaki yönlü ilişkileri ortaya koymayı ve belirli değişkenlerin diğer değişkenler üzerindeki yordayıcı etkilerini incelemeyi amaçlar (Atalay ve Mazlum, 2017).

Bu bağlamda, araştırmanın temel amacı, annelerin kızları tarafından algılanan kırılgan narsisistik özelliklerinin, yetişkin kız çocuklarının psikolojik iyi oluş, depresyon, anksiyete, utanç ve benlik saygısı üzerindeki etkilerini incelemektir. Araştırmada annelerin algılanan kırılgan narsisistik özellikleri ile katılımcıların yaş, eğitim düzeyi, gelir durumu ve anneyle görüşme sırasındaki duygu-durumu bağımsız değişken, psikolojik iyi oluş, depresyon, anksiyete, utanç ve benlik saygısı ise bağımlı değişkenler olarak ele alınmıştır. Utanç, depresyon, anksiyete ve psikolojik iyi oluş değişkenleriyle güçlü ilişkiler göstermesi ve narsisistik ebeveynlik deneyimlerinden etkilenen bireylerde duygusal düzenleme ile öz-değer algısıyla doğrudan bağlantılı olduğunun ortaya koyulması (Kernis, 2003; Orth ve Robins, 2013) nedeniyle, ilgili regresyon analizlerinin ikinci aşamasında benlik saygısı, kontrol değişkeni olarak modele dahil edilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın temel amacı, annelerin kırılgan narsisistik özelliklerinin yetişkin kızlarının psikolojik iyi oluş, depresyon, anksiyete, utanç ve benlik saygısı üzerindeki etkilerini incelemektir. Bu doğrultuda, araştırmanın evreni Türkiye'de yaşayan ve annesi hayatta olan 25-45 yaş aralığındaki kadınlar olarak belirlenmiştir. Annesi hayatta olmayan

katılımcılar, anne ile ilgili hatırlanan bilgilerin kısıtlı ya da yanlı olma ihtimali nedeniyle dışlanmıştır.

Yetişkinlik kavramı farklı yaş aralıklarında tanımlanabilmekle birlikte, Arnett (2000) 18–25 yaş arasını "beliren yetişkinlik dönemi" olarak adlandırmakta ve bu dönemin bireylerin yaşam rollerini tam anlamıyla üstlenmediği, ergenlik ile yetişkinlik arasında bir geçiş dönemi olduğunu belirtmektedir. 18–25 yaş arası bireyler, beliren yetişkinlik özellikleri nedeniyle kimlik ve yaşam rollerinde istikrarsızlık yaşayabilmekte, bu da çocukluk ve ergenlik deneyimlerini yetişkin bakış açısıyla değerlendirmelerini güçleştirebilmektedir (Kirwan vd., 2025). Bu bağlamda, 18–25 yaş arası bireylerin çocukluk ve ergenlik dönemlerine ilişkin deneyimlerini yetişkin bakış açısıyla değerlendirmeleri sınırlı olabileceğinden, bu yaş grubu araştırmaya dahil edilmemiştir. 25 yaş, bireylerin genellikle kariyer gelişiminde ilerleme kaydettikleri, romantik ilişkilerde daha istikrarlı hale geldikleri ve kimlik oluşumlarını büyük ölçüde tamamladıkları bir geçiş noktası olarak değerlendirilmektedir (Arnett, 2000; Kirwan vd., 2025). Öte yandan, 45 yaş üzerindeki bireylerin anneleriyle olan ilişkileri, yaşa bağlı bakım verme rolleri ya da artan hoşgörü eğilimleri nedeniyle farklı dinamikler gösterebilir (Altunay ve Özkul, 2022; David-Barrett vd., 2015). Bu sebeple, araştırmanın örneklem aralığı 25–45 yaş ile sınırlandırılmıştır. Bu yaş grubundaki kadınların, çocukluk ve ergenlik dönemlerine ait anne-kız ilişkilerini ve mevcut ilişki dinamiklerini yetişkin perspektifinden bütüncül şekilde değerlendirebilecek olgunluğa erişmiş oldukları varsayılmıştır.

Araştırmaya katılan bireylerin demografik özellikleri incelendiğinde, katılımcıların %42.4'ünün 41–45 yaş, %29.7'sinin 36–40 yaş, %19.4'ünün 31–35 yaş ve %8.5'inin 25–30 yaş aralığında yer aldığı görülmektedir. Medeni durum açısından, katılımcıların %65.7'si evli, %21.5'i bekar, %8'i boşanmış, %4.4'ü birlikte yaşadığını, %0.4'ü ise dul olduğunu belirtmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin gelir durumları incelendiğinde, katılımcıların %1'inin alt, %7.2'sinin alt orta, %37.6'sının orta, %45.8'inin üst orta ve %8.4'ünün üst gelir grubunda yer aldığı görülmektedir.

Eğitim düzeyine bakıldığında, katılımcıların %0.2'sinin ortaokul, %5.4'ünün lise, %5.6'sının ön lisans, %50.4'ünün lisans ve %38.4'ünün lisansüstü mezunu olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların annelerinin eğitim düzeyleri incelendiğinde, %3.2'sinin

okuryazar, %17.7'sinin ilkokul, %10.6'sının ortaokul, %32.9'unun lise, %8.2'sinin ön lisans, %22.7'sinin lisans ve %4.6'sının ise lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Babaların eğitim düzeyinde ise %1.0'ı okuryazar, %11.8'i ilkokul, %10.6'sı ortaokul, %23.7'si lise, %6.0'ı ön lisans, %36.3'ü lisans ve %10.4'ü lisansüstü mezunu olarak belirtilmiştir. Buraya kadar özetlenen demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

(N=498)		
Demografik Özellikler	***n***	***%***
Yaş Grubu		
25-30	42	8.5
31-35	96	19.4
36-40	147	29.7
41-45	210	42.4
Gelir Durumu		
Alt	5	1
Alt Orta	36	7.2
Orta	187	37.6
Üst Orta	228	45.8
Üst	42	8.4
Medeni Hal		

Evli	327	65.7
Bekar	107	21.5
Boşanmış	40	8.0
Dul	2	0.4
Birlikte Yaşıyor	22	4.4
Eğitim Düzeyi		
Ortaokul	1	0.2
Lise	27	5.4
Ön lisans	28	5.6
Lisans	251	50.4
Lisansüstü	191	38.4
Anne Eğitim Düzeyi		
Okuryazar	16	3.2
İlkokul	88	17.7
Ortaokul	53	10.6
Lise	164	32.9
Ön lisans	41	8.2
Lisans	113	22.7
Lisansüstü	23	4.6
Baba Eğitim Düzeyi		

Okuryazar	5	1.0
İlkokul	59	11.8
Ortaokul	53	10.6
Lise	118	23.7
Ön lisans	30	6.0
Lisans	181	36.3
Lisansüstü	52	10.4

Araştırmada kontrol edilen ilişkisel değişkenlerden biri de katılımcıların anneleriyle görüşme sırasında yaşadıkları duygusal deneyimdir. Bu kapsamda, katılımcıların "Anneleriyle görüşme sırasında nasıl hissettiklerini" değerlendirdikleri yanıtları, olumlu ya da olumsuz olarak tasnif edilmiştir. Bu yönüyle söz konusu değişkenin, geçmişe dönük ebeveynlik deneyimlerinin yanı sıra halen süren anne-çocuk etkileşimlerini yansıtacağı düşünülmüştür. İlgili bulgunun tartışmaya dahil edilmesinin, bireylerin psikolojik işlevselliğinin çocukluk yaşantılarından olduğu gibi güncel ilişkisel dinamiklerden de etkilenebildiğinin ele alınması bakımından önem taşıyacağı düşünülmüştür.

Katılımcıların anneleriyle görüşme sıklığı da değerlendirilmiş; %94.4'ü annesiyle düzenli olarak görüştüğünü, %4'ü yalnızca zorunlu durumlarda görüştüğünü, %1.6'sı ise hiç görüşmediğini ifade etmiştir. Ayrıca, anneleriyle görüştüklerindeki duygusal durumlarına ilişkin olarak katılımcıların %41'i "iyi hissediyor", %22.9'u "çok iyi hissediyor", %24.7'si "kararsız", %7.4'ü "iyi hissetmiyor" ve %4'ü "hiç iyi hissetmiyor" yanıtını vermiştir. Anne ile etkileşime dair bilgiler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların Anneleri ile Etkileşim Bilgileri

(N=498)		
Anne ile Etkileşim Bilgileri	***n***	***%***
Anne ile Görüşme Sıklığı		
Hiç Görüşmüyor	8	1.6
Zorunlu Durumlarda Görüşüyor	20	4.0
Görüşüyor	470	94.4
Anne ile Görüşüldüğündeki Duygusal Durum		
Hiç İyi Hissetmiyor	20	4.0
İyi Hissetmiyor	37	7.4
Kararsız	123	24.7
İyi Hissediyor	204	41.0
Çok İyi Hissediyor	114	22.9

3.3. Veriler ve Toplanması

Araştırmanın veri toplama sürecine, Maltepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan gerekli onay (Ek 1) alındıktan sonra başlanmıştır (Etik kurul karar no: 2024/23-03, tarih: 12.12.2024).

Veri toplama süreci çevrim içi olarak yürütülmüş, öz bildirim esasına dayalı ölçme araçları kullanılmıştır. Ölçekler ve demografik bilgi formu katılımcılara www.surveymonkey.com platformu üzerinden sosyal medya platformları (Instagram, WhatsApp, Facebook grupları vb.) ve e-posta grupları aracılığıyla ulaştırılmıştır. Katılımcılara ulaşmak amacıyla kolayda örnekleme ve kartopu örnekleme teknikleri birlikte kullanılmıştır. Katılımcılara, bilgilendirilmiş onam formu (Ek 2) aracılığıyla araştırmanın amacı, kapsamı, gizlilik ilkeleri ve gönüllülük esasları hakkında bilgi verilmiştir.

Araştırmada, katılımcıların demografik bilgilerini öğrenmek için araştırmacı tarafından geliştirilen forma ek olarak; annelerinin kırılgan narsisistik özelliklerine ilişkin algıları ile kendi psikolojik iyi oluş, depresyon, anksiyete, utanç ve benlik saygılarını değerlendiren ölçekler kullanılmıştır. Araştırmanın tamamlanması ortalama 15 dakika sürmüş olup, tüm katılımcıların yanıtları anonim olarak toplanmıştır. Kullanılan form ve ölçeklere ilişkin kapsamlı bilgiler aşağıda sunulmuştur.

3.3.1. Demografik bilgi formu:

Araştırma kapsamında katılımcılardan toplanan demografik bilgiler, yaş, medeni durum, eğitim durumu, gelir durumu, ebeveynlerin eğitim durumu, annenin hayatta olup olmadığı, anne ile görüşme sıklığı ve anne ile görüşüldüğündeki duygu durumunu kapsamaktadır. Demografik Bilgi Formu Ek 3'te sunulmuştur.

3.3.2. Patolojik narsisizm envanteri:

Şen ve Barışkın (2019) tarafından Türkçe uyarlaması ve standardizasyon çalışması yapılan PNE, orijinal envanterden bazı farklılıklar göstermektedir. Orijinal envanter, Pincus ve arkadaşları (2009) tarafından patolojik narsisizmin hem kırılgan hem de büyüklenmeci boyutlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Pincus ve arkadaşlarının çalışmasıda narsisizmin kırılgan ve büyüklük boyutlarını ölçen koşullu benlik saygısı (Contingent self esteem), istismarcı/sömürücü (Exploitativeness), kendini feda / kendini yüceltme (Self-sacrificing self-enhancement), benliği saklama (Hiding the self), büyüklenmecilik fantezisi (Grandiose fantasy), değersizleştirme (Devaluing) ve öfkeyi hak görme (Entitlement rage) isimli yedi alt boyuttan oluşmaktayken, Türkçe versiyonda

yapılan faktör analizleri sonucunda bu alt boyutlar yeniden yapılandırılmıştır ve envanterin 3 maddesi Türkçe versiyonda yeterli faktör yükü vermediği için çıkarılmıştır. Türkçe uyarlama sonucunda PNE toplam 49 maddeden oluşmakta olup, bunların 37'si kırılganlık boyutunu temsil etmektedir. Orijinal envanterin toplam Cronbach Alfa değeri .93 iken Türkçe uyarlamanın Cronbach Alfa değeri .92 bulunmuştur. Türkçe uyarlama çalışmasında kırılgan narsisizm alt boyutunu oluşturan maddeler orijinal çalışmadakinden farklılaşmıştır: Türkçe ölçekte kırılgan narsisizm alt boyutu sırasıyla fark edilmeye yönelik beklentiler, 18 madde, Cronbach Alfa .92; kırılgan kendilik, 11 madde, Cronbach Alfa .85; kendini onaylatma, 4 madde, Cronbach Alfa .58 ve kendini feda, 4 madde, Cronbach Alfa .74 olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır. Verilerin değerlendirilmesinde envanterin kırılgan narsisizm alt boyutu (PNE-K) toplam puanı kullanılmıştır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, bireyde patolojik narsisizm düzeyinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Envanterin bu çalışmadaki güvenirliğini belirlemek için yapılan analize bakıldığında; kırılgan narsisizm boyutuna ait Cronbach Alfa katsayısı .94 olarak hesaplanmıştır. Patolojik Narsisizm Envanteri Ek 4'te sunulmuştur.

3.3.3. Suçluluk ve utanç ölçeği:

Şahin ve Şahin (1992) tarafından oluşturulan Suçluluk ve Utanç Ölçeği (SUTÖ), 5 puanlı likert tipi değerlendirilen toplam 24 sorudan meydana gelmektedir. Soruların yarısı suçluluğu ölçen alt boyutu (Cronbach Alfa katsayısı .81) diğer yarısı ise utanç alt boyutunu (Cronbach Alfa katsayısı .80) oluşturmaktadır. Ölçekte her bir boyut için alınan yüksek puanlar, ilgili duygunun bireyde ne derece güçlü olduğunu gösterir. Bu çalışmada ölçeğin utanç ile ilgili alt boyutu (SUTÖ-U) kullanmış olup Cronbach Alfa katsayısı .87 olarak hesaplanmıştır. Suçluluk ve Utanç Ölçeği Ek 5'te sunulmuştur.

3.3.4. Depresyon anksiyete stres ölçeği (DASS-21):

Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği (DASS), Lovibond ve Lovibond (1995) tarafından DASS-42 adıyla 42 maddelik bir ölçek olarak geliştirilmiştir. Bu ölçek, bireylerin son bir hafta içinde yaşadıkları depresyon, anksiyete ve stres düzeylerini değerlendirmektedir, alınan puanın artması bireyin depresyon, anksiyete ya da stres düzeyinin yüksekliğini gösterir. Ancak 42 maddelik formun uzunluğu nedeniyle araştırma ve klinik

uygulamalarda daha kısa ve pratik bir ölçüm aracına ihtiyaç duyulmuştur, bu doğrultuda, aynı çalışmada geliştirilen 21 maddelik kısa form (DASS-21), DASS-42'nin yapısını koruyarak geliştirilmiş ve benzer düzeyde geçerlilik ve güvenirlik sağladığı ortaya koyulmuştur (Lovibond ve Lovibond, 1995). DASS-21, her biri 7 maddeden oluşan depresyon, anksiyete ve stres alt ölçeklerinin toplamından meydana gelen 21 maddelik bir ölçektir. DASS-21'in Türkçe uyarlama çalışması, Yılmaz ve arkadaşları (2017) tarafından 618 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir ve ölçeğin Cronbach Alfa katsayıları depresyon için .81, anksiyete için .80 ve stres için .75 olarak bulunmuştur. Bu değerler, ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir (Yılmaz vd., 2017). Mevcut çalışmada DASS-21'in depresyon (DASS-D) ve anksiyete (DASS-A) alt ölçekleri kullanılmıştır. Çalışma özelinde Cronbach Alfa katsayılarına bakıldığında depresyon alt ölçeğinin Cronbach Alfa katsayısı .87, anksiyete alt ölçeğinin Cronbach Alfa katsayısı .82'dir. DASS-21 Ek 6'da sunulmuştur.

3.3.5. Psikolojik iyi oluş ölçeği:

Psikolojik İyi Oluş Ölçeği (PİO), Diener ve arkadaşları tarafından 2009 yılında geliştirilmiş olup, bireylerin yaşamlarının farklı yönlerindeki öznel değerlendirmelerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçek; olumlu ilişkiler kurma, yeterlik ve başarı hissi, yaşamda anlam ve amaç bulma gibi psikolojik iyi oluşun temel boyutlarını kapsamaktadır. Sekiz maddeden oluşan ölçek sonuçları 8 ila 56 puan arasında değişir, alınan puanın yükselmesi bireyin kendini olumlu bir şekilde değerlendirdiğini ve genel olarak yüksek düzeyde psikolojik iyi oluş yaşadığını gösterir. Ölçeğin orijinal versiyonunun Cronbach Alfa katsayısı .87 iken Türkçe uyarlamasından elde edilen Cronbach Alfa katsayısı .80 olarak hesaplanmıştır (Telef, 2013). Mevcut çalışmada hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı ise .81'dir. Psikolojik İyi Oluş Ölçeği Ek 7'de sunulmuştur.

3.3.6. Rosenberg benlik saygısı ölçeği:

1963 yılında Rosenberg tarafından geliştirilen Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) 63 maddelik bir envanter olup envanterin ilk 10 sorusu benlik saygısını ölçmeyi amaçlamaktadır (Çuhadaroğlu, 1986). Türkiye'deki güvenirlik ve geçerlilik çalışmaları Çuhadaroğlu (1986) tarafından yapılan ölçeğin benlik saygısını ölçen ilk 10 maddelik boyutunun Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .76 olarak belirlenmiştir. Ölçekte alınan

puanın yüksekliği ile benlik saygısı ters orantılıdır, puan düştükçe benlik saygısının yükseldiği anlaşılır. Mevcut çalışmada RBSÖ'nün benlik saygısını ölçen ilk on soruluk birinci boyutu kullanılmış olup Cronbach Alfa katsayısı .90 hesaplanmıştır. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Ek 8'de sunulmuştur.

3.4. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Araştırmada elde edilen veriler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 25.0 programı kullanılarak çözümlenmiştir. Analiz öncesinde ölçeklerin güvenirlik düzeyleri Cronbach Alpha katsayıları ile hesaplanmış, değişkenlere ilişkin betimleyici istatistikler (minimum, maksimum, ortalama, standart sapma) belirlenmiştir. Normallik varsayımı, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelenerek test edilmiş, verilerin normal dağılıma uygun olduğu görülerek parametrik analizlerin kullanılmasına karar verilmiştir.

Araştırmada öncelikle, annelerin algılanan kırılgan narsisistik özellikleri ile kız çocuklarının utanç, benlik saygısı, psikolojik iyi oluş, depresyon ve anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkilerin yönü ve gücünü ortaya koymak amacıyla korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analizlerden elde edilen bulguların ardından, kırılgan narsisistik özelliklerin söz konusu değişkenler üzerindeki yordayıcı rolünü test etmek için hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. Hiyerarşik regresyon, değişkenlerin kuramsal önem sırasına göre modele bloklar halinde eklenmesine imkân tanıyarak, her bir değişken grubunun açıklayıcılık düzeyinin ayrı ayrı değerlendirilmesini sağlamaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2019).

Her bir bağımlı değişken için ayrı ayrı yürütülen hiyerarşik regresyon analizlerinde, birinci aşamada yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, anneyle görüşme sıklığı ve anneyle görüşme sırasındaki duygusal durum demografik ve ilişkisel değişkenleri kontrol değişkeni olarak eklenmiştir. Utanç, depresyon, anksiyete ve psikolojik iyi oluş düzeyleriyle güçlü ilişkiler göstermesi ve narsisistik ebeveynlik deneyimlerinden etkilenen bireylerde duygusal düzenleme ve öz-değer algısıyla doğrudan ilişkili olduğunun ortaya koyulması (Kernis, 2003; Orth ve Robins, 2013) nedeniyle, ikinci aşamada benlik saygısı kontrol değişkeni olarak ilgili analizlere dahil edilmiştir. Üçüncü ve son aşamada ise, bağımsız değişken olarak annenin algılanan

kırılgan narsisizmini gösteren patolojik narsisizm envanterinin kırılganlık alt boyutu (PNE-K) analize eklenmiştir.

Regresyon analizine başlamadan önce, değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı (multicollinearity) olup olmadığı Variance Inflation Factor (VIF) ve tolerans değerleri incelenerek değerlendirilmiş, elde edilen değerlerin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmüştür. Ayrıca, regresyon modelinin temel varsayımlarından biri olan hata terimlerinin bağımsızlığı, Durbin-Watson testi ile kontrol edilmiş ve bu varsayımın sağlandığı görülmüştür. Regresyon modellerinin genel anlamlılığı, her aşamada tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkileri (Pearson korelasyon analizi) ve annenin algılanan kırılgan narsisizminin (PNE-K), kontrol değişkenleri ve benlik saygısının etkisi kontrol edildikten sonra, yetişkin kızlarının utanç (SUTÖ-U), depresyon (DASS-D), anksiyete (DASS-A), psikolojik iyi oluş (PİO) ve benlik saygısı (RBSÖ) düzeylerini yordama gücünü (hiyerarşik regresyon analizi) inceleyen analizlerin bulguları sunulmuştur.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin betimsel istatistikleri ve güvenirlik katsayıları Tablo 3'te özetlenmiştir. Cronbach alfa değerlerinin .81 ile .94 arasında değişmesi, ölçeklerin yüksek güvenirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Ortalama puanlar incelendiğinde katılımcıların kırılgan narsisizm, benlik saygısı, utanç, psikolojik iyi oluş, anksiyete ve depresyon düzeylerinde farklı dağılımlar sergilediği anlaşılmaktadır. Minimum ve maksimum değerler ise ölçeklerin puan aralıklarını yansıtarak verilerin geniş bir dağılım gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Betimsel İstatistikleri

Ölçekler	N	Min.	Max.	$\bar{X}$	ss	Cronbach Alpha
PNE-K	498	0	178	95.14	39.20	0.94
RBSÖ	498	0	27	10.42	5.69	0.90
SUTÖ-U	498	18	60	37.93	9.39	0.87
PİO	498	24	56	44.79	6.35	0.81
DASS-A	498	0	20	4.70	3.63	0.82
DASS-D	498	0	20	5.76	4.09	0.87

PNE-K: Annenin Algılanan Kırılgan Narsisizmi, RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, SUTÖ-U: Suçluluk ve Utanç Ölçeği Utanç Alt Boyutu, DASS-D: Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği Depresyon Alt Boyutu, DASS-A: Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği Anksiyete Alt Boyutu, PİO: Psikolojik İyi Oluş

4.1.1. Araştırma değişkenleri arasındaki korelasyon analizi sonuçları

Çalışmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkileri saptamak için Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4 incelendiğinde, SUTÖ-U puanlarının DASS-D (r =.348, p <.001), PNE-K (r = .263, p < .001), RBSÖ (r = .327, p < .001) ve DASS-A (r = .289, p < .001) ile pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir. Buna karşılık, SUTÖ-U puanlarının PİO ile negatif yönde anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu saptanmıştır (r = –.288, p < .001). Ayrıca, DASS-D puanları da DASS-A (r = .628, p < .001), PNE-K (r = .263, p < .001) ve SUTÖ-U (r = .623, p < .001) ile anlamlı ve pozitif yönlü ilişkiler göstermektedir. Öte yandan, PİO puanlarının, DASS-D (r = –.603, p < .001), DASS-A (r = –.342, p < .001), SUTÖ-U (r = –.650, p < .001) ve PNE-K (r = –.085, p < .05) ile negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler gösterdiği görülmektedir.

Tablo 4. Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
1. **SUTÖ-U**	1					
2. **PNE-K**	.263**	1				
3. **RBSÖ**	.327**	.216**	1			
4. **DASS-D**	.348**	.263**	.623**	1		
5. **DASS-A**	.289**	.226**	.388**	.628**	1	
6. **PİO**	-.288**	-.085*	-.650**	-.603**	-.342**	1

PNE-K: Annenin Algılanan Kırılgan Narsisizmi, RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, SUTÖ-U: Suçluluk ve Utanç Ölçeği Utanç Alt Boyutu, DASS-D: Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği Depresyon Alt Boyutu, DASS-A: Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği Anksiyete Alt Boyutu, PİO: Psikolojik İyi Oluş

Not: *$p < .05$, **$p < .001$.

4.1.2. Regresyon analizi sonuçları

Bu bölümde, annenin algılanan kırılgan narsisizminin benlik saygısı, utanç, depresyon, anksiyete ve psikolojik iyi oluş değişkenleri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizlerinin sonuçları sunulmuştur. Utanç, depresyon, anksiyete, psikolojik iyi oluş bağımlı değişkenleri için regresyon analizi için üç aşama oluşturulmuş; birinci aşamada demografik ve ilişkisel kontrol değişkenleri olan anneyle görüşme sırasındaki duygusal durum, anne ile görüşme sıklığı, gelir düzeyi, eğitim durumu, yaş, ikinci aşamada benlik saygısı ve üçüncü aşamada ise annenin kırılgan narsisistik özellikleri analizlere dahil edilmiştir. Benlik saygısı değişkeninin analizinde ise birinci aşamada demografik ve ilişkisel kontrol değişkenlerinden sonra annenin kırılgan narsisistik özellikleri ikinci aşamada analize dahil edilmiştir.

4.1.2.1. Utancı yordayan değişkenler

Utanç düzeyini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla üç aşamalı hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Analizin birinci aşamasında modele, anneyle görüşme sırasındaki duygusal durum, anne ile görüşme sıklığı, gelir düzeyi, eğitim durumu, yaş değişkenleri dahil edilmiştir. İkinci aşamada benlik saygısı, üçüncü aşamada ise annenin algılanan kırılgan narsisizmi analize dahil edilmiştir.

Birinci aşamada, modele dâhil edilen demografik ve anne ile etkileşim değişkenlerinin istatistiksel olarak anlamlı düzeye taşımadığı görülmüştür. İkinci aşamada analize dahil edilen benlik saygısı değişkeninin utanç düzeylerini negatif yönde yordadığı bulunmuştur ($t = 7.30, p < .001$). Bu bulgu, benlik saygısı azaldıkça bireylerin utanç düzeylerinin arttığını göstermektedir. Analize ikinci aşamada giren benlik saygısının, birinci aşamada %1 olan açıklanan varyansı %10'a yükselttiği görülmüştür. Üçüncü ve son aşamada analize annenin algılanan kırılgan narsisistik özellikleri değişkeninin dahil edilmesiyle utanç değişkeninde açıklanan varyans %14'e yükselmiştir. Annenin algılanan

kırılgan narsisizmi, utanç duygusunu pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordayan bir değişken olarak saptanmıştır ($t = 4.93, p < .001$). Sonuç olarak, annenin algılanan kırılgan narsisistik özellikleri arttıkça katılımcıların utanç puanlarının yükseldiği görülmüştür. Bu bölümde bulunan bilgiler Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Utancı Yordayan Değişkenlerin Regresyon Analizi Sonuçları

	β	t	R^2	Uyarlanmış R^2	F	F Değişim
I. Aşama						
II. Aşama			.12	.10	10.73*	53.51*
Benlik saygısı	.331	7.31*				
III. Aşama			.16	.14	11.85*	24.30*
Annenin algılanan kırılgan narsisizmi	.231	4.93*				

Not: $p < .001$*

4.1.2.2. Depresyonu yordayan değişkenler:

Depresyon düzeyini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla üç aşamalı hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Analizin birinci aşamasında analize anneyle görüşme sırasındaki duygusal durum, anne ile görüşme sıklığı, gelir düzeyi, eğitim durumu, yaş değişkenleri dahil edilmiştir. İkinci aşamada benlik saygısı değişkeni, üçüncü aşamada ise annenin algılanan kırılgan narsisizmi analize dahil edilmiştir.

Birinci aşamada analize dahil edilen demografik değişkenlerden yaş ($t = –2.43, p < .05$), gelir düzeyi ($t = –3.58, p < .001$), anne ile ilgili etkileşime bağlı değişkenlerden anneyle görüşme sırasındaki duygusal durumunun ($t = –5.93, p < .001$) depresyon düzeyi ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Yaş arttıkça depresyon düzeyi azalmakta, gelir düzeyi düştükçe depresyon düzeyi artmakta, anne ile görüşüldüğü zaman tecrübe edilen duygusal deneyimin olumsuzluğu arttıkça ise depresyon düzeyinde artış gözlemlenmektedir. Bu üç değişken depresyon düzeyindeki toplam açıklanan

varyansın %10'unu açıklamıştır. İkinci aşamada eklenen benlik saygısının (t = 15.51, p < .001) depresyonu anlamlı biçimde negatif yönde yordayan bir değişken olduğu görülmüştür, benlik saygısı azaldıkça depresyon düzeyi yükselmektedir. Benlik saygısı değişkeni açıklanan varyansa %30'luk katkı sağlayarak toplam varyans %40'a ulaşmıştır. Analize üçüncü aşamada dahil edilen annenin algılanan kırılgan narsisizminin (t = 2.83, p < .01) de depresyon düzeyini pozitif yönde yordadığı saptanmıştır, annenin kırılgan narsisistik özellikleri arttıkça katılımcıların depresyon düzeyinin de arttığı görülmüştür. Annenin algılanan kırılgan narsisizminin analize eklenmesiyle birlikte açıklanan varyans %41'e yükselmiştir. Bu bölümde bulunan bilgiler Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Depresyonu Yordayan Değişkenlerin Regresyon Analizi Sonuçları

	β	**t**	**R^2**	**Uyarlanmış R^2**	**F**	**F Değişim**
I. Aşama			.12	.10	11.18***	11.18**
Yaş	-.107	-2.43*				
Gelir	-.159	-3.58***				
Anne ile görüşüldüğündeki duygusal durum	-.282	-5.93***				
II. Aşama			.41	.40	48.65***	240.73***
Benlik saygısı	.574	15.51***				
III. Aşama			.42	.41	44.19***	8.05***
Annenin algılanan kırılgan narsisizmi	.111	2.83**				

Not: p < .05*, p < .01**, p < .001.***

4.1.2.3. Anksiyeteyi yordayan değişkenler:

Anksiyete düzeyini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilen üç aşamalı hiyerarşik regresyon analizinin birinci aşamasında; anneyle görüşme sırasındaki duygusal durum, anneyle görüşme sıklığı, gelir düzeyi, eğitim durumu ve yaş değişkenleri modele dahil edilmiştir. İkinci aşamada benlik saygısı, üçüncü ve son aşamada ise annenin algılanan kırılgan narsisizmi analize eklenmiştir.

Birinci aşamada kontrol edilen demografik değişkenlerden yaş ($t = –2.67$, $p < .01$), gelir düzeyi ($t = –3.05$, $p < .01$) ve anne ile ilgili etkileşime bağlı değişkenlerden anneyle görüşme sırasındaki duygusal durumun etkisinin ($t = –3.42$, $p < .001$) anksiyete ile ilişkisi anlamlı bulunmuştur ve bu değişkenlerin anksiyeteyi negatif yönde yordadıkları görülmüştür. Yaş arttıkça anksiyete düzeyinde azalma gözlemlenmektedir. Gelir düzeyi düştükçe anksiyete düzeyi artmakta, duygusal deneyimin olumsuzluğu arttıkça anksiyete düzeyinde de bir artış görülmektedir. Etkisi anlamlı bulunan üç değişkenin açıklanan varyansa katkısı %6 bulunmuştur. İkinci aşamada benlik saygısının analize dahil edilmesiyle birlikte açıklanan varyans %17'e yükselmiştir. Benlik saygısının ($t = 8.11$, $p < .001$) anksiyeteyi negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Benlik saygısı azaldıkça bireyin anksiyete düzeyinde artış gözlenmektedir. Üçüncü aşamada analize dahil edilen annenin algılanan kırılgan narsisizmi ($t = 3.64$, $p < .001$) anksiyeteyi pozitif yönde yordamıştır. Annenin kırılgan narsisistik özellikleri arttıkça katılımcılarda anksiyete düzeyinin de yükseldiği görülmektedir. Son değişkenin de analize eklenmesiyle birlikte açıklanan varyans %19 olarak hesaplanmıştır. Bu bölümde bulunan bilgiler Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Anksiyeteyi Yordayan Değişkenlerin Regresyon Analizi Sonuçları

	β	t	R^2	Uyarlanmış R^2	F	F Değişim
I. Aşama			.06	.06	6.42**	6.42**
Yaş	-.121	-2.67*				
Gelir	-.139	-3.05*				
Anne ile görüşüldüğündeki duygusal durum	-.167	-3.42**				
II. Aşama			.17	.17	15.63**	65.83**
Benlik saygısı	.354	8.11**				
III. Aşama			.19	.19	15.68**	13.26**
Annenin algılanan kırılgan narsisizmi	.166	3.64**				

Not: $p < .01$*, $p < .001$.**

4.1.2.4. Psikolojik iyi oluşu yordayan değişkenler:

Psikolojik iyi oluş düzeyini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilen hiyerarşik regresyon analizinde, birinci aşamada anneyle görüşme sırasındaki duygusal durum, anne ile görüşme sıklığı, gelir düzeyi, eğitim durumu, yaş değişkenleri analize dahil edilmiştir. İkinci aşamada benlik saygısı, üçüncü ve son aşamada ise annenin algılanan kırılgan narsisizmi analize eklenmiştir.

Birinci aşamada analize dahil edilen demografik değişkenlerden gelir düzeyi (t =3.79, $p < .001$) ve anneyle görüşme sırasındaki duygu durumunun (t = 4.39, $p < .001$) psikolojik iyi oluşu pozitif yönde yordadıkları saptanmıştır. Gelir düzeyi arttıkça bireyin psikolojik iyi oluş düzeyi de artmaktadır. Anneyle görüşme sırasındaki duygusal deneyimin daha olumlu olması, psikolojik iyi oluş düzeyini yükseltmektedir. Bu iki

değişken, iyi oluştaki varyansı %8 olarak açıklamıştır. İkinci aşamada analize eklenen benlik saygısının ($t = –15.66$, $p < .001$) iyi oluşu anlamlı biçimde negatif yönde yordayan bir değişken olduğu görülmüştür. Benlik saygısı azaldıkça katılımcıların psikolojik iyi oluş düzeyi düşmektedir. Benlik saygısının denkleme eklenmesiyle birlikte açıklanan varyans %43 olmuştur. Üçüncü aşamada analize dahil edilen annenin algılanan kırılgan narsisizmi değişkeninin ($t = 2.19$, $p < .05$), psikolojik iyi oluş düzeyini pozitif yönde yordadığı saptanmıştır. Annenin kırılgan narsisistik özellikleri arttıkça bireyin psikolojik iyi oluş düzeyinde artış görülmektedir. Bu bölümde bulunan bilgiler Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Psikolojik İyi Oluşu Yordayan Değişkenlerin Regresyon Analizi Sonuçları

	β	**t**	**R^2**	**Uyarlanmış R^2**	**F**	**F Değişim**
I. Aşama			.09	.08	8.20**	8.20**
Gelir	.171	3.79**				
Anne ile görüşüldüğündeki duygusal durum	.212	4.39**				
II. Aşama			.44	.43	54.66**	303.138**
Benlik Saygısı	-.629	-17.41**				
III. Aşama			.44	.43	48.87**	5.11*
Annenin algılanan kırılgan narsisizmi	.086	2.26*				

Not: $p < .05$*, $p < .001$.**

4.1.2.5. Benlik saygısını yordayan değişkenler

Benlik saygısını yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla iki aşamalı hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Analizin birinci aşamasında modele, anneyle görüşme sırasındaki duygusal durum, anne ile görüşme sıklığı, gelir düzeyi, eğitim durumu, yaş değişkenleri dahil edilmiştir. İkinci aşamada ise annenin algılanan kırılgan narsisizmi analize dahil edilmiştir.

Birinci aşamada analize eklenen değişkenlerden yaş ($t = –2.20$, $p < .05$), gelir düzeyi ($t = –3.83$, $p < .001$) ve anneyle görüşme sırasındaki duygu durumunun ($t = –5.98$, $p < .001$) benlik saygısını negatif yönde yordadığı, eğitim düzeyinin ise anlamlı ve pozitif yönde yordadığı görülmüştür ($t = 2.22$, $p < .05$). Yaş arttıkça benlik saygısında azalma görülmektedir. Gelir düzeyi düştükçe bireylerin benlik saygısı da azalmaktadır. Anne ile görüşme sırasındaki duygusal deneyimin olumsuzluğu arttıkça benlik saygısı daha düşük düzeyde ortaya çıkmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça benlik saygısı yükselmektedir. İkinci aşamada analize dahil edilen annenin algılanan kırılgan narsisizmi değişkeninin ($t = 2.58$, $p < .05$) benlik saygısını anlamlı ve negatif yönde yordadığı saptanmıştır. Annenin kırılgan narsisistik özellikleri arttıkça bireylerin benlik saygısı azalmaktadır. Birinci aşamada %11 olan varyans ikinci aşamada annenin algılanan kırılgan narsisizmi değişkeninin analize dahil olmasıyla % 12'ye yükselmiştir. Bu bölümde bulunan bilgiler Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Benlik Saygısını Yordayan Değişkenlerin Regresyon Analizi Sonuçları

	β	t	R^2	Uyarlanmış R^2	F	F Değişim
I. Aşama			.12	.11	11.30***	13.30***
Yaş	-.096	-2.20*				
Eğitim Düzeyi	.096	2.22*				
Gelir Düzeyi	-.170	-3.83***				
Anne ile görüşüldüğündeki duygusal durum	-2.84	-5.98***				
II. Aşama			.13	.12	10.76***	6.69**
Annenin algılanan kırılgan narsisizmi	.122	2.58**				

Not: $p < .05$*, $p < .01$**, $p < .001$.***

4.1.3. Tartışma

4.1.4. Bulguların genel değerlendirmesi

Gerçekleştirilen araştırmada, annenin kırılgan narsisistik özelliklerinin kız çocuklarının psikolojik iyi oluş, utanç, benlik saygısı, depresyon ve anksiyete üzerindeki etkileri nicel veriler aracılığıyla incelenmiştir. Araştırma hipotezleri, kırılgan narsisizmin söz konusu psikolojik değişkenlerle anlamlı düzeyde ilişkili olacağını öngörmüştür. Elde edilen bulgular, bu öngörüleri büyük ölçüde desteklemektedir. Bu kapsamda annenin kırılgan narsisistik özellikleri, kız çocuklarının utanç, depresyon ve anksiyete düzeyleri ile pozitif, benlik saygısı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri ile ise negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Regresyon analizi sonuçları, söz konusu anne özelliklerinin özellikle utanç üzerinde yordayıcı etkisinin olduğunu ortaya koymuş; depresyon, anksiyete, psikolojik iyi oluş ve

benlik saygısı üzerinde ise anlamlı ama daha sınırlı bir etkisinin bulunduğunu göstermiştir. Bu bulgular, annede algılanan narsisistik kırılganlık özelliklerinin, yetişkin kız çocuklarının temel psikolojik işleyişi üzerinde bir rol oynayabileceğine işaret etmektedir. Bununla birlikte yaş, gelir düzeyi demografik değişkenlerinin ve anneyle görüşme sırasındaki duygusal deneyimin psikolojik belirtiler ile ilişkili olduğunun ortaya koyulması, psikolojik işleyişte, bireysel ve çevresel etkenlerin iç içe geçtiği daha kompleks bir yapının varlığını desteklemektedir.

Elde edilen bulgular, literatürde öne sürülen yaklaşımlarla genel bir uyum sergilemektedir; bu ilişkiler, tartışmanın ilerleyen bölümlerinde ilgili kuramlar ve ampirik bulgular ışığında ele alınmıştır.

4.1.5. Demografik değişkenlerin psikolojik değişkenlerle ilişkisi

Araştırmaya katılan katılımcıların yaş, gelir düzeyi, eğitim durumu gibi demografik özelliklerinin psikolojik değişkenler ile ilişkileri incelenmiştir. Bulgular, bazı demografik faktörlerin katılımcıların utanç, depresyon, anksiyete, benlik saygısı ve psikolojik iyi oluş düzeyleriyle anlamlı biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Depresyon ve anksiyete açısından değerlendirildiğinde, ilgili regresyon analizleri sonucunda yaşın artması ile belirtilen özelliklerin azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu durum, yaşla birlikte gelişen başa çıkma becerileri ve psikolojik dayanıklılıkla ilişkili olabilir (Charles ve Carstensen, 2010). Benzer şekilde, yüksek gelir düzeyi de daha düşük depresyon ve anksiyete ile ilişkili bulunmuştur. Finansal güvence, temel ihtiyaçların karşılanmasını kolaylaştırarak psikolojik stres faktörlerini azaltmada etkili olabilir (Santiago vd., 2011).

Psikolojik iyi oluş düzeyi açısından değerlendirildiğinde, mevcut araştırmada, regresyon analizi sonucuna göre yalnızca gelir düzeyinin anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmüştür. Bu bulgu, maddi kaynakların bireyin yaşam kalitesi ve öznel iyi oluş algısı üzerindeki etkisine işaret etmektedir. Finansal güvenlik, bireyin yaşamını kontrol edilebilir bulmasını ve tatmin edici bir şekilde sürdürmesini kolaylaştırabilir (Huppert, 2009; Keyes, 2002).

Araştırmanın regresyon analizi sonuçlarına göre benlik saygısının yaş, gelir düzeyi ve eğitim düzeyi arttıkça yükseldiği görülmektedir. Bu bulgu, yaşla birlikte gelişen psiko-sosyal olgunluğun benlik algısında istikrar ve olumlu değerlendirmeye katkı sunduğunu gösteren çalışmaların sonuçlarını (Orth vd., 2010) ve ekonomik güvence ile eğitsel kazanımların benlik saygısını güçlendirebileceğini ortaya koyan bulguları (Twenge ve Campbell, 2002) desteklemektedir.

Yukarıda ifade edilen istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler dışında, bu çalışmanın sonucunda utanç değişkeni ile yaş, gelir, eğitim düzeyi gibi demografik özelliklerin ilişkilerinin anlamlı düzeyde olmadığı gözlenmiştir. Bununla birlikte, mevcut araştırmada utanç düzeyinin annenin algılanan kırılgan narsisistik özellikleriyle anlamlı biçimde ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu sonuç, utanç düzeyinin, demografik özelliklerden daha çok bireysel geçmiş deneyimler ve bilişsel yapılarla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim literatürde de utancın, çocuklukta yaşanan duygusal ihmal ve eleştirel ebeveyn tutumları gibi erken dönem deneyimlerden beslenen, benlik odaklı ve kalıcı bir duygu olduğu vurgulanmaktadır (Kim vd., 2011; Tangney ve Dearing, 2002).

Son olarak, araştırmanın sonucunda katılımcıların medeni durumları ile anne ve babalarının eğitim durumlarının utanç, depresyon, anksiyete, benlik saygısı ve psikolojik iyi oluş ile ilişkilerinin anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Bu bulgular, araştırmada ele alınan değişkenler kapsamında psikolojik işlevselliğin, ailevi ya da sosyal statü göstergelerinden çok bireysel unsurlara ve çevresel etkileşimlere bağlı olarak şekillenebileceğini düşündürmektedir. Nitekim, bazı araştırmalar da ebeveynlerin eğitim durumunun veya bireyin medeni halinin, zihin sağlığına doğrudan etkide bulunmadığını ortaya koymuştur (McLaughlin vd., 2011). Bu bağlamda, psikolojik belirtilerin anlaşılmasında, bireyin öznel yaşam deneyimlerinin ve mevcut destek sistemlerinin daha belirleyici olabileceği ileri sürülebilir.

4.1.6. Annenin algılanan kırılgan narsisizmi ile yetişkin kızlarının psikolojik değişkenlerinin ilişkilerinin tartışılması

Bu araştırmada annelerin, kızları tarafından algılanan kırılgan narsisistik özellikleri ile psikolojik iyi oluş, depresyon, anksiyete, utanç ve benlik saygısı arasındaki ilişkiler

incelenmiştir. Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular literatür ekseninde tartışılmıştır.

4.1.6.1. Utanç ile ilişkili değişkenlerin tartışılması

Yapılan çalışmanın bulguları, annenin algılanan kırılgan narsisizmin, yetişkin kız çocuklarının utanç düzeyiyle anlamlı biçimde pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir. Korelasyon analizi, bu iki değişken arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Üç aşamalı hiyerarşik regresyon analizinde ise denkleme üçüncü ve son aşamada giren annenin algılanan kırılgan narsisistik özelliklerinin, utancı anlamlı biçimde pozitif yönde yordadığı bulunmuştur. Bu sonuç, annenin kırılgan narsisistik özellikleri arttıkça, katılımcılarda utanç düzeyinin de yükseldiğini göstermektedir.

Katılımcıların utanç duygusu ile annelerinin kırılgan narsisistik özellikleri arasında olduğu ortaya koyulan ilişki, narsisistik ebeveynliğin çocukta olumsuz benlik değerlendirmelerini tetiklediğine ve bunun sonucunda yoğun utanç deneyimlerinin geliştiğine işaret eden literatürle örtüşmektedir. Tangney ve Dearing'e (2002) göre, utanç duygusu sağlıklı gelişim koşullarında sosyal uyumu destekleyici bir işleve sahipken, değersizleştirici ebeveyn yaklaşımları altında bu duygu yıkıcı bir forma bürünebilmektedir. Özellikle duygusal ihmal, eleştirel tutumlar ya da tutarsız bakım davranışları, çocuğun benliğine dair olumsuz yargılar geliştirmesine, giriş bölümünde ayrıntılı biçimde değinildiği gibi, yol açmaktadır (Mills, 2005). Bu bağlamda, kırılgan narsisistik özelliklerin yoğun olarak ortaya çıktığı aile yapılarında yetişen bireylerin, yetersizlik ve değersizlik hisleriyle bütünleşmiş kalıcı bir utanç duygusu geliştirme olasılığı artabilir. Sözü edilen bulgu, kırılgan narsisistik özellikler taşıyan annelik tutumlarının yalnızca davranışsal düzeyde değil, aynı zamanda varoluşsal düzeyde bir 'eksiklik' ya da 'kusurluluk' algısını pekiştirdiğini öne süren literatürdeki açıklamalarla (Kenyon, 2017; Lewis, 1971) desteklenmektedir. Bu bağlamda, söz konusu algının utanç duygusunun ortaya çıkmasına ya da artmasına zemin hazırlayabileceği düşünülebilir.

Araştırma bulguları, benlik saygısının da annenin narsisistik özellikleri gibi utanç düzeyini anlamlı biçimde negatif yönde yordadığını göstermektedir. Kırılgan narsisistik annelik deneyimine maruz kalan bireylerde, ebeveynin eleştirel ve değersiz hissettiren

tutumları, zamanla benliğe yönelik olumsuz bir iç sesin gelişmesine yol açabilir (Kenyon, 2017; Määttä ve Uusiautti, 2018). Bu tür bir içsel eleştiri, benlik saygısında düşüşe neden olarak bireyin kendini sosyal olarak kabul görmeyen, kusurlu veya yetersiz biri olarak algılamasına zemin hazırlar (Gilbert, 2005). Benlik saygısındaki bu zayıflama ise, utancın daha içselleştirilmiş ve yıkıcı bir biçimde deneyimlenmesine neden olabilir (Tangney ve Dearing, 2002).

Gilbert'e (1998) göre, utanç duygusu bireyin kendisini yalnızca olumsuz bir davranıştan değil, tüm kişiliğinden dolayı eksik veya aşağı görmesiyle ilişkilidir ve bu durum, düşük benlik saygısına sahip bireylerde yaygın olarak görülür. Tangney ve Dearing (2002) ise utancın sağlıklı gelişim koşullarında sosyal işlevselliğe katkı sunabileceğini, ancak düşük benlik saygısıyla birlikte bu duygunun genellikle aşırı içe dönük, kaçınmacı ve işlevsiz biçimde deneyimlendiğini belirtmektedir. Andrews ve arkadaşları (2002) de düşük benlik saygısı ile yüksek utanç arasında anlamlı ve güçlü ilişkiler saptamıştır.

Sonuç olarak, araştırmanın bu bölümde tartışılan sonuçları, anneden algılanan kırılgan narsisistik özelliklerin yetişkin bireylerdeki utanç düzeyi üzerinde anlamlı ve çok boyutlu bir etkiye sahip olabileceğini ortaya koymaktadır. Kırılgan narsisistik annelik tutumları, bireyin benliğine yönelik olumsuz fikirlerin gelişmesine ve bu fikirlerin içselleştirilmiş bir utanç duygusuna dönüşmesine neden olabilmektedir. Bulgular, utanç düzeyinin yalnızca geçmiş ebeveynlik deneyimlerinden değil, aynı zamanda bireyin benlik saygısının düşüklüğünden de etkilendiğini göstermektedir. Utanç duygusunun bireyin kimlik gelişimini, kişilerarası ilişkilerini ve psikolojik iyi oluşunu derinden etkileyen bir yapısı olduğu dikkate alındığında, bu sonuçların terapötik yaklaşımlar açısından da anlamlı olduğu söylenebilir. Nitekim Tangney ve Dearing (2002), utancın içselleştirilmiş değersizlik inançları yoluyla bireyin benliğini sürekli tehdit ettiğini; Beck'in (2011) bilişsel kuramı ise bu tür olumsuz şemaların işlevsel olmayan otomatik düşüncelere zemin hazırladığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, çalışmada elde edilen bulgular danışanlarla yürütülecek terapötik süreçlerde utanç duygusuna odaklanan bilişsel yeniden yapılandırma müdahaleleri ile öz-şefkat temelli yaklaşımların (Neff, 2003) birlikte kullanılmasının, psikolojik iyi oluşun desteklenmesinde faydalı olabileceğine işaret etmektedir.

4.1.6.2. Depresyon ile ilişkili değişkenlerin tartışılması

Araştırma verileri, anneden algılanan kırılgan narsisizmin yetişkin kız çocuklarının depresyon düzeyleriyle pozitif yönde ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Korelasyon analizi bu iki değişken arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Üç aşamalı hiyerarşik regresyon analizinde ise son aşamada denkleme dahil edildiğinde de annenin kırılgan narsisistik özelliklerinin depresyonu anlamlı biçimde pozitif yönde yordadığı bulunmuştur. Bu sonuç, annenin kırılgan narsisistik özellikleri arttıkça bireyde depresyon düzeyinin de yükseldiğini göstermektedir.

Mevcut araştırmada ulaşılan annenin kırılgan narsisistik özellikleri arttıkça bireyde depresyon düzeyinin yükseldiği bulgusu, literatürde yer alan pek çok çalışma sonucu tarafından desteklenmektedir. Alpay ve Aydın'ın (2024) bulguları, anneden algılanan narsisistik özelliklerin, yetişkinlikte depresif belirtileri anlamlı şekilde yordadığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Nelson ve arkadaşlarının (2017) meta-analizinde, çocuklukta yaşanan duygusal istismar ve ihmalin, yetişkinlikte ortaya çıkan depresif semptomlar için kalıcı ve güçlü bir risk faktörü olduğu vurgulanmıştır. 68 çalışmanın incelendiği bu çalışmada, bu tür duygusal travmaların yalnızca depresyonun ortaya çıkma olasılığını değil, aynı zamanda şiddetini ve süresini de artırabildiği gösterilmiştir. Kırılgan narsisistik annelik, çocuğun duygusal ihtiyaçlarını görmezden gelen, koşullu sevgiye dayalı ve yoğun eleştirilerle şekillenebilen bir ebeveynlik örüntüsü olarak tanımlanabilir (Kenyon, 2017; Määttä ve Uusiautti, 2018; Pincus vd., 2010). Bu ebeveynlik tarzı, çocuğun kendini sürekli olarak yetersiz, kusurlu hissetmesine yol açabilir; bu da çocukta içselleştirilmiş olumsuz benlik algısının gelişmesine neden olabilir. Beck ve Bredemeier (2016), depresyonun yalnızca bir duygu durumu bozukluğu değil, aynı zamanda bireyin kişisel yatırım yaptığı alanlarda başarısızlık ya da kayıp algısı yaşaması sonucunda ortaya çıkan, evrimsel temelli bir enerji koruma stratejisi olduğunu ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre, çocuklukta bakım verenin onayını kazanamamak gibi duygusal olarak kritik deneyimlerde sürekli yetersiz ve değersiz hissettirilme, ilerleyen yaşam dönemlerinde umutsuzluk, ilgi kaybı ve enerji düşüklüğü gibi depresif belirtiler yaşama olasılığı artar. Bu bağlamda, kırılgan narsisistik annelik yapısı bireyin benliğini tehdit eden bir ortam yaratarak, depresyona yatkınlık oluşturan bir eğilime zemin hazırlayabilir (Beck ve Bredemeier, 2016; Ghosh ve Halder, 2023). Öte yandan Schore (2003) erken

ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin, beynin sağ ön lob gelişimi ve duygusal sistemler üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir ki bu kapsamda narsisistik anne tutumlarının sadece bilişsel değil, aynı zamanda nörogelişimsel düzeyde de izler bıraktığı ve etkilerinin yetişkinlikte de sürdüğü görüşü desteklenmektedir.

Öte yandan, kırılgan narsisistik annelik ile depresyon arasındaki ilişki, bireyin psikolojik dayanıklılığını destekleyen diğer koruyucu faktörlerden bağımsız olarak ele alınmamalıdır. Çalışmada, bireylerin depresyona karşı dayanıklılığını artırabilecek koruyucu psikolojik ve çevresel faktörler doğrudan ölçülmemiştir. Sosyal destek sistemleri, olumlu sosyal ilişkiler, mizah duygusu, öz-yeterlik ve etkili problem çözme gibi koruyucu faktörler (Werner, 1995), bireylerin olumsuz ebeveynlik deneyimlerine rağmen psikolojik dayanıklılık geliştirmelerine katkı sağlayabilir.

Araştırmanın bulguları, depresyon düzeyini yordamada annenin kırılgan narsisistik özellikleri gibi etkili bir diğer değişkenin, katılımcıların anneyle görüşme sırasında yaşadıkları duygusal deneyimlere verdikleri yanıtlar üzerinden ölçülen olumsuz duygusal deneyim olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, bireyin tartışılan bağlamda sadece geçmiş değil, halen süregiden ilişkisel deneyimlerden de etkilendiğine işaret etmektedir. Day ve arkadaşlarının (2021) bulgularına göre, narsisistik özellikleri yüksek ebeveynlerle süregelen duygusal temas; bireyde depresyon, kaygı ve düşük benlik saygısı gibi belirtilerin sürmesine neden olabilmektedir. Bu tür ebeveynlerle kurulan ilişkiler çoğunlukla manipülatif, sınır ihlallerine açık ve duygusal açıdan tüketici bir nitelik taşıyabilmekte; bu durum ise bireyin sağlıklı sınır koyma becerilerini zayıflatarak olumsuz duyguların süreklilik kazanmasına yol açabilmektedir.

Annenin narsisistik özellikleri ve anneyle görüşme sırasındaki olumsuz duygusal deneyimin yanı sıra benlik saygısının da depresyon ile ilişkili olduğu araştırmanın sonuçları arasında yer almaktadır. Bu bulgu, literatürdeki çeşitli çalışma sonuçlarıyla da tutarlıdır. Rosenberg (1965), benlik saygısını bireyin kendine ilişkin genel değerlendirmesi olarak tanımlarken; Coopersmith (1967), benlik saygısının bireyin yeterlilik, başarı ve sosyal kabul gibi alanlardaki öznel algılarına dayandığını vurgulamıştır. Mruk (2006) ise benlik saygısını hem yeterli hem de değerli hissetmeyi içeren iki boyutlu bir yapı olarak ele almıştır. Depresyon bağlamında değerlendirildiğinde,

düşük benlik saygısı bireyin kendisini değersiz, kusurlu ya da sevilmeye layık olmayan biri olarak algılamasına neden olarak depresif belirtileri şiddetlendirebilir (Beck ve Bredemeier, 2016; Orth, 2010).

Sonuç olarak, bu çalışma anneden algılanan kırılgan narsisistik özelliklerin, yetişkin bireylerde depresyon düzeyi ile anlamlı biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymakta ve bu özelliklerin depresyonu pozitif yönde yordadığını göstermektedir. Bununla birlikte, kırılgan narsisizmin açıklanan varyans üzerindeki etkisinin sınırlı kalması, depresyonun çok boyutlu yapısını ve bireysel farklıkları dikkate alma gerekliliğine işaret etmektedir. Araştırmada annenin kırılgan narsisistik özelliklerine kıyasla, anneyle görüşme sırasında yaşanan olumsuz duygusal deneyimlerin ve bireyin benlik saygısının depresyon düzeyi üzerinde daha güçlü etkiler göstermesi, halen devam eden ilişkilerin ve içselleştirilmiş benlik algısının, depresif şikayetlerdeki klinik müdahalelerde öncelikli olarak ele alınması gerektiğine işaret etmektedir. İlgili terapötik süreçlerde, ebeveynlerle olan hem erken dönem bağlanma dinamiklerinin hem de güncel ilişki dinamiklerinin eş zamanlı değerlendirilmesi, bireyin depresif belirtilerinin anlaşılmasında önem taşıyabilir.

4.1.6.3. Anksiyete ile ilişkili değişkenlerin tartışılması

Çalışmada, anneden algılanan kırılgan narsisizm düzeyi arttıkça, yetişkin kız çocuklarının anksiyete düzeyinin de anlamlı biçimde yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır. Korelasyon analizi bu iki değişken arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Üç aşamalı hiyerarşik regresyon analizinde de denkleme son aşamada dahil edilen annenin kırılgan narsisistik özelliklerinin anksiyeteyi anlamlı biçimde pozitif yönde yordadığı bulunmuştur, bu sonuç, annede algılanan kırılgan narsisistik özellikler arttıkça bireyin anksiyete düzeyinin de yükseldiğini göstermektedir.

Anksiyete, gelecekte yaşanabilecek olumsuzluklara dair kontrol edilemeyen ve öngörülemeyen bir tehdit algısıyla karakterize; belirsizlik karşısında rahatsızlık hissi yaratan, bilişsel ve fizyolojik bileşenlerin eşlik ettiği, yaygın bir duygudur (Barlow, 2002). Anksiyete sorunlarının gelişiminde, erken dönem bağlanma deneyimlerinin belirleyici rol oynadığı savunulmaktadır. Bowlby'nin (1988) bağlanma kuramına göre, çocukların güvenli bağlanma geliştirebilmeleri için bakım verenin tutarlı, öngörülebilir ve duygusal olarak erişilebilir olması gerekmektedir. Ancak, ebeveynin aşırı koruyucu, eleştirel ya da

mesafeli tutumları, çocuğun temel güvenlik ihtiyacını karşılayamamasına ve dolayısıyla kaygı düzeyinin artmasına neden olabilmektedir (Parker, 1983; Stein vd., 2000). Bu bağlamda değerlendirildiğinde, kırılgan narsisistik annelik yapısı, güvenli bağlanma ilişkisi kurmayı zorlaştıran temel bir risk faktörü olarak ortaya çıkıyor olabilir. Empatik olmayan, duygusal olarak tutarsız ve sevgisini koşullara bağlayan bu ebeveynlik tarzı; çocuğun içsel güvenlik duygusunu zedeleyebilir ve gelişimsel süreçte kronik bir tetikte olma haline zemin hazırlayabilir (Kenyon, 2017; Määttä ve Uusiautti, 2018). Nitekim bu araştırmanın bulguları da kırılgan narsisistik annelik yapısının, katılımcıların anksiyete düzeyleriyle anlamlı biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Bu bölümde tartışılan araştırma sonucunu destekleyen bir çalışmada hem baba hem de annenin narsisistik özelliklerinin, çocuklarda görülen anksiyete düzeyleriyle dolaylı yoldan anlamlı biçimde ilişkili olduğu bulunmuştur. Özellikle, narsisistik ebeveynlerin çocukları tarafından bildirilen düşük bakım, yüksek korumacılık, utandırma ve kayırmacılık gibi ebeveynlik stilleri aracılığıyla anksiyete düzeylerinin arttığı gözlenmiştir (Dentale vd., 2015). Ferguson ve Dacey'nin (1997) çalışmasında, duygusal ihmal ve küçümseyici ebeveynlik tutumlarının, bireyin benlik algısını zedelediği ve içselleştirilmiş yetersizlik inançlarına yol açtığı, bu durumun da anksiyete belirtilerini artırdığı gösterilmiştir. Bu bulgu, kırılgan narsisistik annelik örüntüsünün çocuğun duygusal ihtiyaçlarını görmezden gelen ve yoğun eleştiriyle şekillenen yapısı (Pincus vd., 2010) kapsamında değerlendirilebilir. Alpay ve Aydın'ın (2024) çalışması ise annenin narsisistik yapısının bir parçası olan yargılayıcı ve suçlayıcı ebeveynlik yaklaşımının, bireyde yoğun bir özeleştiri eğilimini tetiklediğini ortaya koymaktadır. Söz konusu özeleştirel iç konuşma ise, anksiyete semptomlarının ortaya çıkmasında belirleyici bir rol oynamaktadır (Gilbert, 2005). Mevcut araştırmanın bulguları, kırılgan narsisistik ebeveynlik örüntüsünün, bireyin sadece çocukluk döneminde değil, yaşam boyu süren psikolojik işleyişinde kalıcı izler bırakabildiğini göstermektedir.

Bununla birlikte, hiyerarşik regresyon analizinde annenin kırılgan narsisistik özelliklerinin modele eklenmesiyle açıklanan varyansın yalnızca %2 oranında artması, bu ilişkinin gücünün sınırlı olabileceğine işaret etmektedir. Bu bulgu, anksiyetenin sadece ebeveynlik deneyimleriyle değil, çok daha geniş bir yelpazede değerlendirilebilecek psikobiyososyal etkenlerle şekillendiğini göstermektedir. Özellikle bireyin doğuştan

getirdiği mizaç özellikleri, erken dönem travmatik yaşantıları, bağlanma örüntüleri ve mevcut stres faktörleri gibi çok sayıda değişken, anksiyete düzeyini etkileyebilecek potansiyele sahiptir (Barlow, 2002). Ayrıca, sosyal destek, öz-yeterlik, baş etme esnekliği ve çevresel güvenlik algısı gibi koruyucu faktörler de bireyin anksiyete düzeyini dengeleyebilir (Compas vd., 2001; Werner, 1995). Bu bağlamda, kırılgan narsisistik annelik örüntüsünün anksiyete gelişimindeki rolünün, ifade edilen diğer değişkenlerle etkileşimi kapsamında değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Araştırma bulguları, annenin narsisistik özelliklerinin yanı sıra benlik saygısının da anksiyete düzeyini anlamlı biçimde negatif yönde yordadığını göstermektedir. Mruk'un (2006) belirttiği üzere, düşük benlik saygısı bireyin kendine güvenini ve belirsizlikle başa çıkma kapasitesini zayıflatarak anksiyete sorunlarına zemin hazırlayabilir. Bu bağlamda, kırılgan narsisistik annelik tutumlarının bireyin benlik saygısını aşındırması, artan anksiyete düzeylerini açıklayan önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir. Ryff'in (1989) psikolojik iyi oluş modeline göre, öz-değer duygusu bireyin duygusal dengesini sürdürebilmesinde temel bir yapıtaşıdır. Dolayısıyla, benlik saygısının zayıflaması yalnızca öz-değer duygusunu değil, duygusal dengeyi de olumsuz etkileyebilir; bu durum ise kaygı düzeyinin artmasına zemin hazırlayabilir (Kernis, 2003).

Araştırmada dikkat çeken önemli bulgulardan biri de anneyle görüşme sırasındaki olumsuz duygusal deneyimin, katılımcıların anksiyeteleri ile ilişkili bulunması olmuştur. Hatırlanacağı gibi, bu veri katılımcılara anneyle görüşme sırasında yaşadıkları duygusal deneyimlere ilişkin yöneltilen sorudan elde edilmiştir. Bu bulgu, söz konusu ilişkinin yalnızca çocukluk dönemindeki bağlanma deneyimlerinden değil, yetişkinlikte süren ebeveyn-çocuk etkileşimlerinden de etkilenmeye devam ediyor olabileceğine işaret etmektedir (Bowlby, 1988). Çocuğun kendi duygusal ihtiyaçlarını geri plana atarak, ebeveynin ruhsal durumuna göre kendini düzenlemek zorunda kalması, kalıcı bir anksiyete eğiliminin oluşumuna neden olabilir (Estlein vd., 2024; McBride, 2008). Bulgular, kırılgan narsisistik ebeveynlik örüntülerinin bireyin benlik saygısını ve güvenlik hissini zedeleyerek, anksiyete belirtilerinin hem ortaya çıkmasına hem de sürdürülmesine katkıda bulunabileceğini göstermektedir (Kenyon, 2017; Pincus vd., 2010). Bu tür ebeveynlerle süregelen ilişkiler, duygusal güvenlik ihtiyacının

karşılanamaması ve kronik bir tetikte olma hali üzerinden olumsuz bağlanma dinamiklerini pekiştirerek anksiyetenin devamlılığını güçlendirebilir (Barlow, 2002).

4.1.6.4. Psikolojik iyi oluş ile ilişkili değişkenlerin tartışılması

Araştırma bulguları, annede algılanan kırılgan narsisizmin yetişkin kız çocuklarının psikolojik iyi oluşunu anlamlı düzeyde pozitif yönde yordadığını göstermektedir. Bununla birlikte, modele bu değişkenin eklenmesiyle açıklanan varyansın yalnızca %1 oranında artması, söz konusu etkinin oldukça sınırlı olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca, korelasyon analizinde annede algılanan kırılgan narsisizm ile psikolojik iyi oluş arasında negatif bir ilişki saptanmıştır. Bu durum, regresyonda ortaya çıkan pozitif ancak düşük düzeydeki ilişkinin tek başına ele alınmasının sorun yaratabileceğini ve ilgili sonuçların dikkatle değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Regresyon analizi neticesinde ortaya çıkan katılımcıların iyi oluşları ile annelerinin kırılgan narsisistik özellikleri arasındaki pozitif ilişki, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki beklentiyle çelişmektedir. Literatürde, kırılgan narsisistik ebeveynlik tutumlarının psikolojik iyi oluşu genellikle olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır. Örneğin Palumbo (2023), kırılgan narsisistik ebeveyn özelliklerinin yetişkin çocukların psikolojik iyi oluşuyla negatif yönde ilişkili olduğunu; Kenyon (2017) ise bu tutumların sağlıklı benlik gelişimini ve güvenli bağlanmayı zayıflattığını belirtmiştir. Benzer biçimde, Berg-Nielsen ve Wichström (2012) narsisistik kişilik özelliklerinin klinik düzeyin ötesinde, alt-klinik düzeyde de çocukların duygusal işleyişini bozduğunu göstermiştir. Buna karşın, mevcut çalışmada annede algılanan kırılgan narsisizmin psikolojik iyi oluşu düşük düzeyde de olsa pozitif yönde yordaması, ilişkinin daha karmaşık ve bağlamsal olarak ele alınması gerektiğine işaret etmektedir. Bu durum, bazı bireylerin söz konusu ebeveynlik örüntülerine karşı daha dirençli olabileceğini ya da farklı başa çıkma yolları geliştirebileceğini düşündürmektedir. Ancak bulgunun sınırlı varyans katkısı göz önüne alındığında, bu tür açıklamalar spekülatif düzeyde kalmakta ve sözü edilen ilişkinin ileride yapılacak araştırmalarla yeniden sınanması gerekmektedir.

Diğer taraftan regresyon analizinin ikinci aşamasında modele dahil edilen benlik saygısı değişkeni, psikolojik iyi oluşu anlamlı düzeyde ve negatif yönde yordamıştır. Bu sonuç, benlik saygısının psikolojik iyi oluş açısından önemli bir belirleyici olduğunu ortaya

koymaktadır. Coopersmith'in (1967) erken dönem özsaygı gelişimine ilişkin bulguları, benlik saygısının bireyin kendini değerli ve yeterli hissetmesiyle doğrudan ilişkili olduğunu ve bu algının sosyal yeterlik, hedef belirleme ve bağımsızlık gibi psikolojik işlevleri desteklediğini göstermektedir. Ryff'in (1989) psikolojik iyi oluş modelinde de benzer biçimde, benlik saygısının yüksek olması bireyin hem yaşamını düzenleme ve yönetme becerilerinde hem de yaşamına yön verme ve anlam katma kapasitesinde daha sağlıklı işleyiş göstermesini kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda, yüksek benlik saygısı psikolojik iyi oluşun hem koruyucu hem de geliştirici bir bileşeni olarak öne çıkmaktadır.

Bulgular, bireyin anneyle kurduğu güncel etkileşimlerin yalnızca geçmişteki deneyimlerin bir uzantısı değil, aynı zamanda mevcut iyilik halinin doğrudan belirleyicisi olabileceğine işaret etmektedir. Çalışmanın sonuçları kapsamında anne ile görüşüldüğünde hissedilen olumsuz duyguların psikolojik iyi oluş ile güçlü biçimde negatif yönde ilişkili olduğu gözlenmiştir. Bu bulgu, bireyin yalnızca geçmiş deneyimlerinin değil, bugün içinde bulunduğu ilişkisel bağların da yaşam doyumu, içsel denge ve anlam duygusu gibi psikolojik iyi oluş göstergeleriyle yakından bağlantılı olabileceğine işaret etmektedir. Duygusal olarak zorlayıcı veya istikrarsız hissettiren ebeveyn etkileşimleri, bireyin öznel kontrol algısını zayıflatabilir; bu da psikolojik esneklik ve yaşam doyumunda azalmaya yol açabilir (Day vd., 2021). Bu bağlamda, psikolojik iyi oluşun yalnızca içsel kaynaklarla değil, aynı zamanda halen süregiden ilişki örüntüleriyle birlikte şekillendiği söylenebilir.

4.1.6.5. Benlik saygısı ile ilişkili değişkenlerin tartışılması

Bu çalışmanın bulguları, annede algılanan kırılgan narsisizmin yetişkin kız çocuklarının benlik saygısıyla anlamlı ve negatif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir. Korelasyon analizine göre bu iki değişken arasında anlamlı bir negatif ilişki bulunmuş; hiyerarşik regresyon analizinin ilk aşamasında kontrol edilen yaş, eğitim, gelir düzeyi ve medeni hal gibi demografik değişkenler ile anne ile etkileşime dair bilgiler eklendikten sonra ikinci aşamasında denkleme dahil edilen annenin kırılgan narsisistik özellikleri, benlik saygısını anlamlı şekilde negatif yönde yordayan bir değişken olarak öne çıkmıştır. Bu bulgu, annenin kırılgan narsisistik eğilimlerinin artmasının, bireyin benlik saygısında düşüşe neden olabildiğini göstermektedir.

Araştırma bulguları, annede algılanan kırılgan narsisizmin, yetişkin çocuklarının benlik saygısı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle anneden gelen empati yoksunluğu, tutarsızlık ve sürekli eleştirel yaklaşımın, bireyin benlik saygısını zedeleyebildiği gözlenmektedir. Bu sonuç literatürdeki araştırma sonuçlarıyla da örtüşmektedir. Narsisistik özellikler sergileyen ebeveynlerle büyüyen bireyler, yetişkinlik dönemlerinde benlik saygılarını daha çok dışsal onaya ve başarıya dayalı olarak inşa ettiklerini ifade etmişlerdir (Bach, 2014). Bach'ın (2014) çalışmasında katılımcıların büyük bir kısmı, ebeveynlerinin yalnızca akademik, sportif ya da estetik başarıları üzerinden sevgi gösterdiğini, sadece başarılarıyla tanındıklarını ve birey olarak varoluşlarının değer görmediğini dile getirmişlerdir. Bu koşullu sevgi örüntüsü, bireylerin yalnızca başarılı olduklarında değerli hisseden ve sürekli kendi yeterliliklerini sorgulayan bir iç ses geliştirmelerine yol açmıştır. Katılımcılardan bazıları, annelerinin eleştirel sesinin zamanla içselleştirildiğini, "yeterli değilim" inancının benlik algılarının temel bileşeni hâline geldiğini aktarmıştır.

Bu bölümde tartışılan içeriği destekleyecek biçimde Palumbo'nun (2023) çalışmasında da kırılgan narsisizmin yetişkin çocukların benlik saygısıyla anlamlı düzeyde negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Palumbo (2023), bu sonucun kırılgan narsisistik ebeveynlik örüntülerinin çocuğun özsaygı gelişimini doğrudan zedelediğini, ebeveynin kendi yetersizlik algılarını çocuğa yansıtmasının ise çocuğun kendini değerli ve yeterli bir birey olarak görmesini engelleyerek düşük benlik saygısıyla sonuçlanabileceğini ortaya koyduğunu belirtmektedir.

Shen ve arkadaşlarının (2021) çalışması da yukarıda derlenen bulguları destekler niteliktedir. Anılan araştırmada kırılgan narsisizmin ebeveynlikte daha yüksek düzeyde reddedici ve aşırı koruyucu tutumlarla ilişkili olduğu, bu ebeveynlik örüntülerinin ise çocukların benlik saygısını olumsuz etkilediği ortaya koyulmuştur. Bu sonuçlar, kırılgan narsisistik özelliklerin ebeveyn-çocuk ilişkisi bağlamında benlik saygısının zedelenmesinde belirleyici bir rol oynadığını göstermekte ve mevcut araştırmanın bulgularıyla tutarlılık sergilemektedir.

Araştırmada kullanılan ilişkisel değişkenlerden biri, katılımcıların anneleriyle görüştüklerinde nasıl hissettiklerine verdikleri yanıtlar üzerinden belirlenen duygusal

deneyimdir. Araştırmanın ilk aşamasında kontrol edilen demografik ve ilişkisel değişkenlerden özellikle anneyle görüşme sırasındaki duygusal deneyimin benlik saygısı üzerinde önemli bir etkisi olduğu görülmüştür. Bu bulgu, ebeveynle oluşan duygusal deneyimlerin benlik saygısının gelişiminde kritik rol oynadığını vurgulayan literatürle uyumludur. Nitekim Kernis (2003), benlik saygısının koşullu ya da kırılgan biçimde gelişmesinde ebeveynlerden alınan kabul veya reddedici tepkilerin belirleyici olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde, Orth ve Robins (2013) ebeveyn tutumlarının yaşam boyu benlik değerini şekillendirdiğini, Nelson ve arkadaşları (2017) ise bağlanma süreçlerindeki olumsuzlukların bireyin öz-değer algısını zayıflatarak düşük benlik saygısına yol açtığını belirtmiştir. Türkiye'de yürütülen çalışmalar da ebeveynle kurulan ilişki kalitesinin benlik saygısı üzerinde doğrudan etkili olduğunu göstermektedir (Şahin Can vd., 2019). Bu bakış açısından değerlendirildiğinde, kırılgan anneyle kurulan iletişimin duygusal etkileşimlerdeki olumsuzluklar aracılığıyla da benlik saygısına zarar vereceği düşünülebilir. İlişki devam ettiği sürece anneyle kurulan kırılgan ve olumsuz duygusal etkileşimler pekişmekte ve annenin ebeveynlik tutumlarında eleştirel, reddedici ya da mesafeli davranışlar biçiminde yansıyabilmektedir (Bach, 2014).

Tüm bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde, annede algılanan kırılgan narsisistik tutumların, bireyin benlik saygısı üzerinde çok katmanlı ve derinlemesine bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu etkinin yalnızca eleştirel ve koşullu sevgiye dayalı ebeveynlik tarzlarıyla sınırlı kalmadığı, aynı zamanda erken bağlanma süreçleri üzerinden de dolaylı biçimde şekillendiği söylenebilir. Kırılgan narsisistik annelik, çocuğun kendilik algısının geliştiği kritik dönemde güvenli bir duygusal zemin sunmamakta; bunun yerine benlik değerinin dışsal başarı ve başkalarının onayına bağımlı hâle gelmesine yol açabilmektedir. Bu durum, ilerleyen yaşamda benlik saygısının daha kırılgan, dalgalı ve koşullara bağlı bir yapıda gelişmesine katkıda bulunarak, bireyin öz-değer algısını olumsuz etkileyebilmektedir (Bilevicius vd., 2019; Kernis, 2003; Orth ve Robins, 2013).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, katılımcıların annelerinde algıladıkları kırılgan narsisistik özellikler ile utanç, depresyon, anksiyete, benlik saygısı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Literatürde kırılgan narsisizm ile erken dönem ebeveyn-çocuk ilişkileri ve yetişkinlikteki psikolojik değişkenler arasındaki bağlantılara ilişkin çalışmalar bulunmasına karşın, özellikle kırılgan narsisistik annelik bağlamında bu değişkenlerin birlikte ele alındığı araştırmalar oldukça sınırlıdır. Mevcut çalışma, bu sınırlılığı dikkate alarak kırılgan narsisistik ebeveynlik deneyimlerinin yetişkinlikteki psikolojik işleyiş üzerindeki etkilerine dair bilgileri genişletmeyi ve klinik uygulamalara yönelik kavramsal çerçeveyi güçlendirmeyi hedeflemiştir.

Araştırmanın bulguları, annede algılanan kırılgan narsisizmin katılımcıların utanç, depresyon ve anksiyete düzeyleriyle anlamlı ve pozitif; benlik saygılarıyla ise anlamlı ve negatif yönlü ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu ilişkiler gerek korelasyon gerekse regresyon analizleri sonuçları ile ortaya koyulmuştur. Bulgular, demografik ve anne ile güncel etkileşime dair değişkenlerin etkileri kontrol edildikten sonra da bu ilişkilerin devam ettiğini göstermiştir. Bu sonuçlar, kırılgan narsisistik ebeveynlik tutumlarının utanç duygusunu güçlendirebileceğini, depresyon ve anksiyete belirtilerini artırabileceğini ve benlik saygısı üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğini ortaya koyan literatürle uyumludur (Bilevicius vd. , 2019; Dickinson ve Pincus, 2003; Määttä ve Uusiautti, 2018; Pincus ve Roche, 2011; Tangney ve Dearing, 2002). Çalışmanın bulgularının, terapötik süreçte, danışanın çocukluk döneminde maruz kaldığı aşağılayıcı, utandırıcı, eleştirel ifadeler gibi duygusal olarak incitici tutumların ve sevgi, güven, ilgi ile destek gibi temel duygusal ihtiyaçların karşılanmamasının mevcut psikolojik işleyişe yansımalarının ele alınmasının önemine işaret etmesi bakımından, değerli olduğu düşünülmüştür.

Kırılgan narsisistik annelik özellikleri arttıkça katılımcıların utanç düzeylerinin de yükseldiği görülmüştür. Literatürde, kırılgan narsisistik ebeveynliğin eleştirel, koşullu sevgiye dayalı ve duygusal olarak yetersiz özelliklerinin, çocuklarda benliğin değerine yönelik kalıcı olumsuz inançlara ve kronik utanç duygusuna yol açabileceği

vurgulanmaktadır (Bilevicius vd. , 2019; Tangney ve Dearing, 2002). Klinik açıdan bu bulgu, terapötik süreçte utanç duygusunu sürdüren olumsuz otomatik düşüncelerin ve işlevsiz inançların belirlenerek bilişsel yeniden yapılandırma teknikleriyle çalışılmasının, ayrıca öz-şefkat odaklı egzersizlerin uygulanmasının, iyileşme sürecini destekleyebileceğine işaret etmektedir (Beck, 2011; Clark ve Beck, 2010; Neff, 2003; Tangney ve Dearing, 2002).

Diğer yandan anneden algılanan kırılgan narsisizmin depresyon düzeyini pozitif yönde yordadığı gösterilmiştir. Bununla birlikte, annenin kırılgan narsisistik özelliklerinin yanı sıra anneyle görüşme sırasında yaşanan olumsuz duygusal deneyimler ve düşük benlik saygısının depresyon üzerinde güçlü yordayıcı etkilerinin olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar, depresif belirtilerin hem erken dönem bağlanma dinamiklerinden hem de geçmişte olduğu gibi halen devam eden ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğinden beslenebildiğine işaret etmektedir (Beck ve Bredemeier, 2016; Bowlby, 1988).

Anksiyete açısından değerlendirildiğinde, demografik değişkenler ve benlik saygısı kontrol edildikten sonra bile anneden algılanan kırılgan narsisizmin anksiyeteyi pozitif yönde yordadığı bulunmuştur. Bulgular, kırılgan narsisistik ebeveynlik örüntülerinin bireyin güvenlik hissini ve öz-değer algısını zedeleyerek anksiyete belirtilerinin hem oluşumuna hem de sürdürülmesine katkıda bulunabileceğini düşündürmektedir (Barlow, 2002; Bowlby, 1988). Bu nedenle, anksiyete sorunu yaşayan danışanlara maruz bırakma teknikleri, gevşeme ve nefes egzersizleri gibi bilişsel davranışçı terapi yöntemlerinin (Beck, 2011; Clark ve Beck, 2010) yanı sıra güvenli ilişki deneyimlerini artıracak terapötik müdahalelerin uygulanması önerilebilir.

Benlik saygısı değişkenine bakıldığında, annede algılanan kırılgan narsisizmin düşük benlik saygısını anlamlı biçimde yordadığı görülmüştür. Bu bulgu, narsisistik ebeveynliğin çocukta koşullu bir değer algısı yaratması ve öz-değerin dışsal onaylara bağımlı hale gelmesi ile açıklanabilir (Mruk, 2006; Rosenberg, 1965). Literatürde, kırılgan narsisistik ebeveynliğe maruz kalan çocukların ileriki yaşamlarında daha düşük özsaygıya sahip oldukları ve bu durumun depresyon ve anksiyete gibi diğer psikolojik sorunlara zemin hazırladığı sıklıkla belirtilmektedir (Kenyon, 2017).

Hiyerarşik regresyon analizi sonuçları, anneyle görüşme sıklığı ve görüşme sırasında hissedilen olumsuz duygu modele ilk basamakta alındığında, modelin açıklama gücünün arttığını göstermektedir. Bu ilişki, halen devam eden anne – yetişkin çocuk ilişkisinde tetiklenebilen olumsuz duygular ile depresyon, anksiyete gibi psikolojik belirtilerin ortaya çıkması ya da güçlenmesi arasında söz konusu olabilecek bir etkileşime işaret etmektedir. Bu çerçevede, danışanlarda sınır koyma, duygularını tanıma ve düzenleme gibi becerilerinin güçlendirilmesine odaklanan müdahaleler, söz konusu etkileşimlerin fark edilmesine ve olumsuz etkilerinin azaltılmasına klinik olarak katkı sağlayabilir.

Araştırmanın bulguları değerlendirilirken, çalışmanın bazı sınırlılıklarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu sınırlılıklar, gelecekte yapılacak araştırmalar için de yol gösterici niteliktedir. Bu bağlamda, örneklemin özellikleri ve örnekleme yöntemi, araştırma deseni ile veri toplama araçlarının niteliğine ilişkin bazı kısıtlılıklara değinilebilir.

Bu araştırma kesitsel tasarımla yürütülmüştür; bu nedenle değişkenler arasındaki nedensel ilişkilere dair iddialı çıkarımlar yapmak uygun olmayacaktır. Gelecek çalışmalarda boylamsal desenlerin kullanılması, bu ilişkilerin yönü ve olası nedensel etkilerinin daha güçlü biçimde sınanmasına olanak tanıyabilir.

Araştırmada anneyle görüşme sırasında hissedilen duygular tek bir soru üzerinden değerlendirilmiştir. Ancak bu ölçümün sınırlılığı göz ardı edilmemelidir. Gelecek araştırmalarda, anneyle kurulan etkileşimlerde ortaya çıkan duyguları daha kapsamlı biçimde ölçebilecek geçerli ve güvenilir ölçeklerin kullanılması ya da çok boyutlu ölçüm araçlarının geliştirilmesi önerilmektedir. Bu tür bir yaklaşım, ebeveyn-çocuk etkileşimlerinde ortaya çıkan duygusal süreçlerin daha güvenilir şekilde incelenmesine katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmada yalnızca kadın katılımcılar yer almış ve değerlendirmelerini anneleri üzerinden yapmaları istenmiştir. Ancak erkek çocukların narsisistik ebeveynlerle kurduğu ilişkilerin etkileri ya da baba figürünün kırılgan narsisistik özelliklerinin araştırma değişkenleri üzerindeki etkileri, araştırma kapsamında ele alınmamıştır. Gelecek araştırmalarda, cinsiyetin bu değişkenler arasındaki ilişkilerde düzenleyici rolü ve ebeveyn cinsiyetine göre farklılaşan narsisistik etkiler karşılaştırmalı

analizlerle incelenebilir. Buna ek olarak, kardeş sayısı ve annenin çocuk sahibi olma yaşı da çalışmada dikkate alınmamıştır. Bu tür değişkenlerin de değerlendirilmesi aile içi dinamiklerin daha bütüncül biçimde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Örneklem belirlenirken, katılımcıların anneleriyle aynı evde yaşamamaları yönünde özel bir kriter gözetilmemiştir. Ancak bireylerin çocukluk ve ergenlik dönemlerinde anneleriyle birlikte yaşadıkları süre, kırılgan narsisistik tutumlara maruz kalma derecesi açısından önemli bir değişken olabilir. Gelecek araştırmalarda, katılımcıların anneleriyle kaç yıl birlikte yaşadıkları ve anneden ne zamandan itibaren ayrı olduklarının dikkate alınması önerilmektedir. Bu tür veriler, maruz kalınan süre ile psikolojik etkiler arasındaki ilişkinin anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Araştırma, yalnızca kırılgan narsisistik annelik özelliklerini ele almış ve diğer B Kümesi kişilik yapılanmaları incelenmemiştir. Oysa sınırda ya da histrionik özelliklerin kırılgan narsisizmle kişilerarası ilişkilerde ve günlük yaşamda ciddi zorluklara yol açan benzer özellikler taşıdıkları, söz konusu kişilik yapılanmalarının duygudurum düzensizliği, dürtüsellik, kişilerarası ilişkilerde olumsuzluk ve empati eksikliği gibi birçok ortak belirti paylaştıkları bilinmektedir (Holdwick vd., 1998). Bu bağlamda, ileriki çalışmalarda farklı ebeveyn kişilik örüntülerini içerecek biçimde daha kapsamlı çalışmaların yapılması, konunun derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Veriler öz-bildirim yoluyla toplanmıştır ve katılımcıların annelerine dair değerlendirmeleri öznel algılarına dayanmaktadır. Bu durum, sosyal beğenirlik ya da hatırlama yanlılığı gibi yöntemsel sınırlılıkları beraberinde getirebilir. Gelecek çalışmalarda, derinlemesine görüşmeler, anlatı analizi ya da projektif teknikler gibi nitel yöntemlerin kullanılması, narsisistik ebeveynlik deneyimlerinin daha bağlamsal ve derinlikli biçimde anlaşılmasını kolaylaştırabilir. Buna ek olarak, anne ve kızının eş zamanlı katıldığı ve annenin narsisizm envanterini kendisinin doldurduğu ikili bir araştırma deseni planlanarak, annenin narsisizm spektrumundaki yeri farklı bir şekilde değerlendirilebilir. Ayrıca, çocuklardan alınacak algı ölçümlerinin anne bildirimleriyle karşılaştırılması ya da üç kuşağı kapsayacak (anne, kız ve büyükanne) araştırma desenleri planlanması, kuşaklar arası aktarımı kapsamlı biçimde ortaya koyabilir.

Gerçekleştirilen çalışmaya katılanların %88,8'i lisans ve yüksek lisans mezunudur. Bu oran, Türkiye genelinde kadınların yalnızca %22,7'sinin yükseköğretim mezunu olduğu bilgisi (Türkiye İstatistik Kurumu, 2024) göz önünde bulundurulduğunda, yüksek bir orandır. Dolayısıyla, bu örneklem görece yüksek bir eğitim düzeyini temsil etmektedir. Buna ek olarak katılımcıların %70.1'i 36-45 yaş aralığında ve %64.2'i üst orta ve üst gelir grubundandır. Bu demografik özellikler göz önünde bulundurulduğunda, nispeten genç, üst gelir grubuna dahil ve yüksek eğitim düzeyine sahip grupların kırılgan narsisistik etkilerden görece daha farklı etkilenmiş olabileceği varsayılabilir. Bu nedenle, temsil edici gücü daha yüksek örneklemlerle yürütülecek çalışmaların, bulguların genellenebilirliğini güçlendireceği dikkate alınmalıdır.

Mevcut araştırma, kırılgan narsisistik annelik tutumlarının depresyon, anksiyete, utanç için pozitif ve benlik saygısı için negatif bir yordayıcı olduğunu ortaya koymuş olsa da bazı bireylerin benzer ebeveynlik koşullarına rağmen bundan daha az olumsuz etkilenmeleri, bu süreçte psikolojik iyi oluşu koruyan bireysel ve çevresel kaynakların varlığına işaret etmektedir. Bu bağlamda, "hangi kişilik özellikleri, sosyal kaynaklar ya da duygusal beceriler narsisistik ebeveynlik deneyimine karşı psikolojik dayanıklılığı artırır?" soruları, gelecek çalışmalar için farklı bakış açıları sunabilir.

Bu araştırmada, katılımcıların çocukluk dönemindeki anneyle ilişkilerine dair değerlendirmeleri, yetişkinlikteki algıları üzerinden elde edilmiştir. Ancak bireylerin çocuklukta yaşadıkları deneyimleri yetişkinlikte farklı bir bakış açısıyla yeniden anlamlandırmaları olasıdır. Gelecek çalışmalarda, çocuklukta hatırlanan deneyimlerin yetişkinlikte nasıl yeniden yapılandırıldığına odaklanılması, narsisistik ebeveynlik deneyimlerinin uzun vadeli etkilerini anlamaya önemli katkılar sağlayacaktır.

Yapılan analizlerde birden çok sonuç değişkeninde, modellerin açıklama gücünü belirgin biçimde artırması, araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkilerin açıklanmasında, benlik saygısının önemli bir etken olabileceğine işaret etmektedir. Gelecek çalışmalarda, anneden algılanan kırılgan narsisistik özellikler ile utanç, depresyon, anksiyete ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkilerde benlik saygısının olası aracı rolü, uygun analizleriyle sınanabilir.

Son olarak, narsisistik annelik örüntüsünün kültürel boyutunun daha derinlemesine ele alınabileceği düşünülmüştür. Annelik figürünün idealleştirildiği ve eleştiriye açık olmayabildiği Türkiye gibi kültürel bağlamlarda, narsisistik tutumların görünür kılınması zorlaşmakta, bu durum ise kız çocuklarında içsel çatışmalara neden olmaktadır. Bu konu, kültürler arası karşılaştırmalı çalışmalar için değerlendirilebilir. Bu yönde yapılacak araştırmalar, hem kültürel kodların ebeveynlik stillerini nasıl biçimlendirdiğini, hem de bu kodların psikolojik etkilerinin nasıl farklılaştığını ortaya koyabilir.

Araştırma bulguları, kırılgan narsisistik annelik özelliklerinin utanç, depresyon, anksiyete, benlik saygısı üzerinde anlamlı etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, klinik uygulamalarda erken dönem ebeveynlik deneyimlerinin, yetişkinlikteki duygusal işlevsellik, öz-değer algısı ve zihin sağlığı üzerindeki uzun vadeli etkilerinin dikkate alınmasının önemini vurgulamaktadır.

KAYNAKÇA

Alpay, E. H., ve Aydın, A. (2024). Growing up with a narcissistic mother: Mediating role of self-criticism in the relationship of maternal narcissistic traits with depression and anxiety. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar – Current Approaches in Psychiatry,* 16(Suppl 1), 87–97. https://doi.org/10.18863/pgy.1402000

American Psychiatric Association. (2024, 4). *What Is Depression?* Ocak 12, 2025 tarihinde https://www.psychiatry.org/patients-families/depression/what-is-depression adresinden alındı.

American Psychological Association. (2018, 19 4). *Anxiety*. Aralık 15, 2024 tarihinde https://www.apa.org/topics/anxiety adresinden alındı.

American Psychological Association. (2018, 19 4). *Personality*. Kasım 14, 2024 tarihinde https://dictionary.apa.org/personality adresinden alındı.

Amerikan Psikiyatri Birliği. (2014). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı (DSM-5). Beşinci Baskı.* (E. Köroğlu, Çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Arat, Y. (1998). Feminism and feminism in Turkey: The case of educated women. *Women's Studies International Forum,* 21(2), 255–264.

Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist,* 55(5), 469–480. https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.469

Atalay Mazlum, A. ve Mazlum, M. M. (2017). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yönteminin Belirlenmesi. *Route Educational and Social Science Journal,* 4(4), 1–21.

Bach, Brittany N. (2014), *The impact of parental narcissistic traits on self-esteem in adulthood.* [Yüksek Lisans tezi, Smith College] 14 Kasım 2014 tarihinde https://scholarworks.smith.edu/theses/845 adresinden alınmıştır.

Bach, B., Simonsen, E., Kongerslev, M. T., Bo, S., Hastrup, L. H., Simonsen, S., ve Sellbom, M. (2023). ICD-11 personality disorder features in the Danish general population: Cut-offs and prevalence rates for severity levels. *Psychiatry Research,* 328, 115484. https://doi.org/10.1016/j.psychres.2023.115484

Barlow, D. H. (2002). *Anxiety and Its Disorders: The Nature and Treatment of Anxiety and Panic (2nd ed.).* New York: Guilford Press

Bastos, R. A., Campos, L. S., Faria-Schützer, D. B., Brito, M. E., da Silva, D. R., dos Santos-Junior, A., ve Turato, E. R. (2021). Offspring of mothers with bipolar disorder: A systematic review considering personality features. *Brazilian Journal of Psychiatry,* 44(1), 91-101. http://dx.doi.org/10.1590/1516-4446-2020-1465

Baumeister, R. F., ve Vohs, K. D. (2001). Narcissism as addiction to esteem. *Psychological Inquiry,* 12(4), 206–210.

Beck, A. T. (1967). *Depression: Causes and Treatment.* Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.

Beck, A. T. (2011). *Cognitive therapy of depression*. New York: Guilford Press.

Beck, A. T., ve Bredemeier, K. (2016). A Unified Model of Depression: Integrating Clinical, Cognitive, Biological, and Evolutionary Perspectives. *Clinical Psychological Science*, 4(4), 596-619. https://doi.org/10.1177/2167702616628523

Beiter, R., Nash, R., McCrady, M., Rhoades, D., Linscomb, M., Clarahan, M., ve Sammut, S. (2015). The prevalence and correlates of depression, anxiety, and stress in a sample of college students. *Journal of Affective Disorders*, 173, 90 96. https://doi.org/10.1016/j.jad.2014.10.054

Bennett, D. S., Sullivan, M. W., ve Lewis, M. (2010). Neglected children, shame-proneness, and depressive symptoms. *Child Maltreatment,* 15(4), 305–314. https://doi.org/10.1177/1077559510379634

Berg-Nielsen, T. S., ve Wichström, L. (2012). The mental health of preschoolers in a Norwegian population-based study when their parents have symptoms of borderline, antisocial, and narcissistic personality disorders: At the mercy of unpredictability. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health,* 6, (19). https://doi.org/10.1186/1753-2000-6-19

Bilevicius, E., Neufeld, D. C., Single, A., Foot, M., Ellery, M., Keough, M. T., ve Johnson, E. A. (2019). Vulnerable narcissism and addiction: The mediating role of shame. *Addictive Behaviors,* 92, 115–121. https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2018.12.035

Bodecka-Zych, M., Zajenkowska, A., ve Lawrence, C. (2022). Dad, are they laughing at me? Fathers' vulnerable narcissism and sons' hostile attributions. *Personality and Individual Differences*, 192, 111582. https://doi.org/10.1016/j.paid.2022.111582

Bowlby, J. (1969). *Bağlanma ve kayıp, Cilt 1: Bağlanma.* (S. Şahin, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Bowlby, J. (1988). *Güvenli bir dayanak: Ebeveyn-çocuk ilişkisi ve sağlıklı insan gelişimi* (S. S. Aydın, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Brown, A. A. (2017). *Grandiose and vulnerable narcissism in relationships: A perceived control perspective* [Yayınlanmamış Doktoraz Tezi, Ohio State University.] http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=osu149823282032602 adresinden alınmıştır.

Brown, B. (2006). Shame resilience theory: A grounded theory study on women and shame. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services,* 87(1), 43–52. https://doi.org/10.1606/1044-3894.3483

Brueckmann, M., Teuber, Z., Hollmann, J., ve Wild, E. (2023). What if parental love is conditional? Children's self-esteem profiles and their relationship with parental conditional regard and self-kindness. *BMC Psychology,* 11, 322. https://doi.org/10.1186/s40359-023-01380-3

Campbell, W. K., (2001). Is narcissism really so bad? *Psychological Inquiry,* 12, 214-216.

Campbell, W. K., Rudich, E. A., ve Sedikides, C. (2002). Narcissism, self-esteem, and the positivity of self-views: Two portraits of self-love. *Personality and Social Psychology Bulletin,* 28(3), 358–368. https://doi.org/10.1177/0146167202286007

Charland, L. C. (2006). Moral nature of the DSM-IV Cluster B personality disorders. *Journal of Personality Disorders,* 20(2), 116–125. https://doi.org/10.1521/pedi.2006.20.2.116

Charles, S. T., ve Carstensen, L. L. (2010). Social and emotional aging. *Annual Review of Psychology,* 61, 383 409. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.093008.100448

Chodorow, N. (1978). *Anneliğin yeniden üretimi: Psikanaliz ve toplumsal cinsiyetin sosyolojisi* (T. Birkan Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık.

Clark, D. A., ve Beck, A. T. (2010). *Cognitive therapy of anxiety disorders: Science and practice*. New York: Guilford Press.

Cook, D. R. (1988). Measuring shame: The internalized shame scale. *Alcoholism Treatment Quarterly,* 4(2), 197–215. https://doi.org/10.1300/J020v04n02_12

Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem.* New York: W.H. Freeman and Company.

Cullen, K. R., Eberly, L. E., Heller, M. D., Schlesinger, A., Gold, P. W., Martinez, P. E., ve Klimes-Dougan, B. (2014). Personality disorders in offspring of mothers with mood disorders: Results from a longitudinal family study. *Psychiatry Research,* 218(3), 303–310. https://doi.org/10.1016/j.psychres.2014.04.044

Dattilio, F. M., ve Freeman, A. (2007). *Cognitive-behavioral strategies in crisis intervention*. New York: Guilford Press.

Day, N. J. S., Townsend, M. L., ve Grenyer, B. F. S. (2021). Pathological narcissism: An analysis of interpersonal dysfunction within intimate relationships. *Personality and Mental Health,* 16(3), 204-216. https://doi.org/10.1002/pmh.1532

Dentale, F., Verrastro, V., Petruccelli, I., Diotaiuti, P., Petruccelli, F., Cappelli, L., ve Martini, P. S. (2015). Relationship between parental narcissism and children's mental vulnerability: Mediation role of rearing style. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy,* 15, 337–347.

Dhawan, N., Kunik, M. E., Oldham, J., ve Coverdale, J. (2010). Prevalence and treatment of narcissistic personality disorder in the community: A systematic review. *Comprehensive Psychiatry,* 51(4), 333–339. https://doi.org/10.1016/j.comppsych.2009.09.003

Dickinson, K. A., ve Pincus, A. L. (2003). Interpersonal analysis of grandiose and vulnerable narcissism. *Journal of Personality Disorders*, 17(3), 188–207. https://doi.org/10.1521/pedi.17.3.188.22146

Diener, E., Wirtz, D., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D., Oishi, S., ve Biswas-Diener, R. (2009). New measures of well-being: Flourishing and positive and negative feelings. *Social Indicators Research,* 39, 247–266.

Dmitrieva, J., ve Espel, E. V. (2023). The role of paternal and maternal warmth and hostility on daughter's psychosocial outcomes: The insidious effects of father warmth combined with high paternal hostility. *Frontiers in Psychology*, 14, 930371. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.930371

El-Tantawy, A. M. M. A., Ahmed, H. H. S., Ibrahim, O. Y. M., ve Abouelazayem, M. A. G. M. (2023). Childhood abuse and depression in adulthood: Review article. *The Egyptian Journal of Hospital Medicine,* 93, 7793-7796.

Elkind, D. (1991). Instrumental narcissism in parents. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 55(3), 299–307.

Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. New York: W. W. Norton ve Company.

Estlein, R., Gewirtz-Meydan, A., ve Finzi-Dottan, R. (2024). Maternal narcissism and child maladjustment: A dyadic study. *Current Psychology,* 43, 34705–34716. https://doi.org/10.1007/s12144-024-06993-4

Feldman, R. B., Zelkowitz, P., Weiss, M., Vogel, J., Heyman, M., ve Paris, J. (1995). A comparison of the families of mothers with borderline and nonborderline personality disorders. *Comprehensive Psychiatry,* 36(2), 157–163. https://doi.org/10.1016/s0010-440x(95)90110-8

Fenichel, O. (1945). *The psychoanalytic theory of neurosis*. New York: W. W. Norton ve Company.

Ferguson, K. S., ve Dacey, C. M. (1997). Anxiety, depression, and dissociation in women health care providers reporting a history of childhood psychological abuse. *Child Abuse and Neglect,* 21(10), 941-952. https://doi.org/10.1016/S0145-2134(97)00055-0

Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. L., ve Target, M. (2002). *Affect regulation, mentalization, and the development of the self.* New York: Other Press.

Freis, S. D., ve Hansen-Brown, A. A. (2021). Justifications of entitlement in grandiose and vulnerable narcissism: The roles of injustice and superiority. *Personality and Individual Differences,* 168, Article 110345. https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110345

Freud, S. (1914). *Narsizm üzerine ve Schreber vakası* (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Freud, S. (1923). *Haz ilkesinin ötesinde ve Ego ve Id* (G. Karahasanoğlu, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.

Ghosh, D., ve Halder, S. (2023). Understanding the components of theory of mind in depression: An exploratory study. *Indian Journal of Social Psychiatr*, 40(3), 292-296. https://doi.org/10.4103/ijsp.ijsp_112_23

Ghosh, D., ve Halder, S. (2025). The role of social cognition in depression and its relationship to early maladaptive schemas. *Indian Journal of Psychological Medicine,* 47(2), 127–132. https://doi.org/10.1177/02537176241233632

Gilbert, P. (Ed.). (2005). *Compassion: Conceptualisations, research and use in psychotherapy.* Londra: Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203003459

Gore, W. L., ve Widiger, T. A. (2016). Fluctuation between grandiose and vulnerable narcissism. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment,* 7(4), 363–371. https://doi.org/10.1037/per0000181

Göle, N. (1997). *Modern mahrem: Medeniyet ve örtünme.* İstanbul: Metis Yayınları.

Green, A., ve Hart, C. M. (2024). Mean girls in disguise? Associations between vulnerable narcissism and perpetration of bullying among women. *Sex Roles,* 90, 848–858. https://doi.org/10.1007/s11199-024-01477-y

Grummitt, L. R., Kelly, E. V., ve Barrett, E. L. (2022). Associations of childhood emotional and physical neglect with mental health and substance use in young adults. *Australian ve New Zealand Journal of Psychiatry,* 56(4), 365–375. https://doi.org/10.1177/00048674211025691

Hart, C. M., Bush-Evans, R. D., Hepper, E. G., ve Hickman, H. M. (2017). The children of Narcissus: Insights into narcissists' parenting styles. *Personality and Individual Differences,* 117, 249–254. https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.06.019

Harvard Health Publishing. (2021, 9 16). *Anxiety and physical illness*. Kasım 12 2024 tarihinde https://www.health.harvard.edu/stayinghealthy/anxiety_and_physical_illness adresinden alınmıştır.

Hofmann, S. G., Sawyer, A. T., Fang, A., ve Asnaani, A. (2012). Emotion dysregulation model of mood and anxiety disorders. *Depression and Anxiety,* 29(5), 409–416. https://doi.org/10.1002/da.21888

Holdwick, D. J., Hilsenroth, M. J., ve Castlebury, F. D. (1998). Identifying the unique and common characteristics among the DSM-IV antisocial, borderline, and narcissistic personality disorders. *Comprehensive Psychiatry,* 39(5), 277–286. https://doi.org/10.1016/S0010-440X(98)90036-0

Høivik, M. S., Lydersen, S., Ranøyen, I., ve Berg-Nielsen, T. S. (2018). Maternal personality disorder symptoms in primary health care: Associations with mother–toddler interactions at one-year follow-up. *BMC Psychiatry,* 18, 198. https://doi.org/10.1186/s12888-018-1789-5

Horney, K. (1950). *Nevroz ve insan gelişimi: Kendini gerçekleştirme mücadelesi* (Y. Kocadağ, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Horney, K. (1937). *The neurotic personality of our time*. New York: W. W. Norton ve Company.

Huang, Y., Kotov, R., de Girolamo, G., Preti, A., Angermeyer, M., Benjet, C., Demyttenaere, K., de Graaf, R., Gureje, O., Karam, A. N., Lee, S., Lépine, J. P., Matschinger, H., Posada-Villa, J., Suliman, S., Vilagut, G., ve Kessler, R. C. (2009). DSM-IV personality disorders in the WHO World Mental Health Surveys. *The British journal of psychiatry : the journal of mental science,* 195(1), 46–53. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/19567896/

Huppert, F. A. (2009). Psychological well-being: Evidence regarding its causes and consequences. *Applied Psychology: Health and Well-Being,* 1(2), 137–164. https://doi.org/10.1111/j.1758-0854.2009.01008.x

Jabeen, F., Gerritsen, C., ve Treur, J. (2021). Healing the next generation: An adaptive agent model for the effects of parental narcissism. *Brain Informatics,* 8(4). https://doi.org/10.1186/s40708-020-00115-z

Jauk, E., Weigle, E., Lehmann, K., Benedek, M., ve Neubauer, A. C. (2017). The relationship between grandiose and vulnerable (hypersensitive) narcissism. *Frontiers in Psychology,* 8, 1600. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01600

Kacel, E. L., Ennis, N., ve Pereira, D. B. (2017). Narcissistic personality disorder in clinical health psychology practice: Case studies of comorbid psychological distress and life-limiting illness. *Behavioral Medicine (Washington, D.C.),* 43(3), 156–164. https://doi.org/10.1080/08964289.2017.1301875

Kampe, L., Bohn, J., Remmers, C., ve Hörz-Sagstetter, S. (2021). It's not that great anymore: The central role of defense mechanisms in grandiose and vulnerable narcissism. *Frontiers in Psychiatry,* 12, 661948. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2021.661948

Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with patriarchy. *Gender and Society,* 2(3), 274–290. https://doi.org/10.1177/089124388002003004

Kealy, D., ve Rasmussen, B. (2012). Veiled and vulnerable: The other side of grandiose narcissism. *Clinical Social Work Journal,* 40(3), 356–365. https://doi.org/10.1007/s10615-011-0370-1

Kenyon, L. (2017). *Parental narcissism: Impact on the child and the formation of 'self'.* (Yayın no. 195876175) [Yüksek Lisans Tezi, Middlesex University].

Kernberg, O. (1975). *Sınır durumlar ve patolojik narsisizm* (M. Atakay, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal çalışma 1975).

Kernis, M. H. (2003). Target article: Toward a conceptualization of optimal self-esteem. *Psychological Inquiry,* 14(1), 1-26. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1401_01

Kirwan, E. M., Burns, A., O'Súilleabháin, P. S., Summerville, S., McGeehan, M., McMahon, J., Gowda, A., ve Creaven, A. (2025). Loneliness in emerging adulthood: A scoping review. *Adolescent Research Review,* 10(1), 47–67. https://doi.org/10.1007/s40894-024-00240-4

Klockars, L., ve Sirola, R. (2001). The mother-daughter love affair across the generations. *The Psychoanalytic study of the child,* 56, 219–237. https://doi.org/10.1080/00797308.2001.11800674

Kohut, H. (1971). *Kendiliğin çözümlemesi: Narsisistik kişilik bozukluklarının psikanalitik tedavisine sistematik bir yaklaşım* (C. Atbaşoğlu, Çev.). İstanbul: Metis Kitap.

Krizan, Z., ve Herlache, A. D. (2017). The narcissism spectrum model: A synthetic view of narcissistic personality. *Personality and Social Psychology Review,* 21(3), 263–288. https://doi.org/10.1177/1088868316685018

Leota, J., Faulkner, P., Mazidi, S., Simpson, D., ve Nash, K. (2024). Neural rhythms of narcissism: Facets of narcissism are associated with different neural sources in resting-state EEG. *European Journal of Neuroscience*. 60 (5), 4907-4921 https://doi.org/10.1111/ejn.16479

Lewis, H. B. (1971). *Shame and guilt in neurosis.* Connecticut: International Universities Press.

Li, S., Lin, Y., Liu, P., ve Xing, S. (2023). Childhood emotional neglect and adolescent depression: Roles of maladaptive self-cognition and friendship quality. *Children and Youth Services Review,* 155, 107272. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.107272

Linke-Jankowska, M., ve Jankowski, K. S. (2021). Social and physical anhedonia in relation to grandiose and vulnerable narcissism. *Current Issues in Personality Psychology*, 9(1), 46–52.

Loeffler, L. A. K., Huebben, A. K., Radke, S., Habel, U., ve Derntl, B. (2020). The association between vulnerable/grandiose narcissism and emotion regulation. *Frontiers in Psychology,* 11, 519330. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.519330

Lovibond, P. F., ve Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour Research and Therapy,* 33(3), 335–343. https://doi.org/10.1016/0005-7967(94)00075-U

Löschner, D., Schoemann, M., Jauk, E., ve Scherbaum, S. (2024). A computational framework to study the etiology of narcissism. *Stefan Scherbaum's Lab.* https://doi.org/10.31234/osf.io/4mhva

Luchner, A. F., Mirsalimi, H., Moser, C. J., ve Jones, R. A. (2008). Maintaining boundaries in psychotherapy: Covert narcissistic personality characteristics and psychotherapists. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 45(1), 1–14. https://doi.org/10.1037/0033-3204.45.1.1

Luchner, A. F., ve Tantleff-Dunn, S. (2016). Dysfunctional empathy in vulnerable narcissism. *North American Journal of Psychology*, 18(3), 597-610.

Lutwak, N., ve Ferrari, J. R. (1997). Understanding shame in adults: Retrospective perceptions of parental-bonding during childhood. *The Journal of Nervous and Mental Disease,* 185(10), 595–598. https://doi.org/10.1097/00005053-199710000-00001

Lyons-Ruth, K., Bureau, J. F., Holmes, B., Easterbrooks, M. A., ve Brooks, N. H. (2006). Borderline symptoms and suicidality/self-injury in late adolescence: Prospectively observed relationship disturbances in infancy and attachment disorganization. *Psychiatry Research,* 144(3), 218–231. https://doi.org/10.1016/j.psychres.2006.05.018

Määttä, M., Määttä, K., Uusiautti, S., ve Äärelä, T. L. (2020). “She does not control me anymore but I can hear her voice sometimes” - A phenomenographic research on the resilience perceptions of children who have survived from upbringing by a narcissistic parent. *European Journal of Education Studies*, 6 (12), 17-40 https://doi.org/10.5281/zenodo.3662420

Määttä, S. M. A., ve Uusiautti, S. (2018). "My life felt like a cage without an exit": Narratives of childhood under the abuse of a narcissistic mother. *Early Child Development and Care,* 190 (7), 1065-1079 https://doi.org/10.1080/03004430.2018.1513924

Malesza, M., ve Kaczmarek, M. C. (2018). Grandiose narcissism versus vulnerable narcissism and impulsivity. *Personality and Individual Differences*, 126, 61–65. https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.01.021

McBride, K. (2008). *Boş Ayna* (E. Güldemler, Çev.). İstanbul: Butik Yayınları.

McDonald, B. (2013). *A workbook of healing for adult children of covert narcissists: A literature review and experiential project.* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adler Graduate School]. https://www.academia.edu/4691005/A_Workbook_of_Healing_for_Adult_Children_of_Covert_Narcissists

McLaughlin, K. A., Costello, E. J., Leblanc, W., Sampson, N. A., ve Kessler, R. C. (2011). Socioeconomic status and adolescent mental disorders. *American Journal of Public Health,* 102(9), 1742–1750. https://doi.org/10.2105/AJPH.2011.300477

Miller J. D., Widiger T.A. ve Campbell W.K. (2010). Narcissistic Personality Disorder and the DSM–V. *Journal of Abnormal Psychology,* 119 (4), 640–649. https://doi.org/10.1037/a0019529

Miller, A. (1981). *Yetenekli çocuğun dramı* (E. Avşar, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Miller, J. D., Back, M. D., Lynam, D. R., ve Wright, A. G. C. (2021). Narcissism today: What we know and what we need to learn. *Current Directions in Psychological Science,* 30(6), 519–525. https://doi.org/10.1177/09637214211044109

Miller, J. D., Lynam, D. R., Hyatt, C. S., ve Campbell, W. K. (2017). Controversies in narcissism. *Journal of Research in Personality,* 69, 223–236. https://doi.org/10.1016/j.jrp.2016.12.018

Miller, J. D., Lynam, D. R., Vize, C., Crowe, M., Sleep, C., Maples-Keller, J. L., Few, L. R., ve Campbell, W. K. (2018). Vulnerable narcissism is (mostly) a disorder of neuroticism. *Journal of Personality,* 86(2), 186–199. https://doi.org/10.1111/jopy.12303

Miller, J. D., ve Maples-Keller, J. L. (2012). Trait personality models of narcissistic personality disorder, grandiose narcissism, and vulnerable narcissism. *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder* (71-88). https://doi.org/10.1002/9781118093108.ch7

Mills, R. S. L. (2005). Taking stock of the developmental literature on shame. *Developmental Review,* 25(1), 26–63. https://doi.org/10.1016/j.dr.2004.08.001

Morf, C. C., ve Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12(4), 177–196. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1204_1

Mruk, C. (2006). *Self-esteem research, theory, and practice: Toward a positive psychology of self-esteem*. New York: Springer Publishing Company.

National Institute of Mental Health. (2024, 1 12). *Anxiety disorders*. Kasım 2024 tarihinde https://www.nimh.nih.gov/health/topics/anxiety-disorders adresinden alınmıştır.

Neff K.D. (2003). Self-compassion: An alternative conceptualization of a healthy attitude toward oneself. *Self and Identity,* 2(2), 85–101. https://doi.org/10.1080/15298860309032

Nelson, J., Klumparendt, A., Doebler, P., ve Ehring, T. (2017). Childhood maltreatment and characteristics of adult depression: meta-analysis. *The British Journal of Psychiatry*, 210(2), 96–104. https://doi.org/10.1192/bjp.bp.115.180752

Onaylı, S., Baker E. (2013). The relation between mother-daughter relationship and daughter's well-being. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal* 5(40), 167 -175 https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/360180

Orth, U., Trzesniewski, K. H., ve Robins, R. W. (2010). Self-esteem development from young adulthood to old age: A cohort-sequential longitudinal study. *Journal of Personality and Social Psychology,* 98(4), 645–658. https://doi.org/10.1037/a0018769

Otway, L. J., ve Vignoles, V. L. (2006). Narcissism and childhood recollections: A quantitative test of psychoanalytic predictions. *Personality and Social Psychology Bulletin,* 32(1), 104–116. https://doi.org/10.1177/0146167205279907

Öncü, Ş. (2024). *Hepimiz narsistiz: Kırgınlar, küskünler, kindarlar, övüngenler.* İstanbul: Destek Yayınları.

Özdemir, P., ve Ayoğlu, F. N. (2024). Annelerin geleneksel annelik rolünün yordanmasında toplumsal cinsiyet algısı ve evlilik inançlarının rolü. *The Journal of Academic Social Science Studies,* (126), 757–774. https://doi.org/10.9761/JASSS13482

Palumbo, A. M. (2023). *Narcissistic parenting and its effects on parenting styles and child development* (Yayın no. 615) [Yüksek Lisans Tezi, Bridgewater State University]. https://vc.bridgew.edu/honors_proj/625

Parker, G. (1983). *Parental overprotection: A risk factor in psychosocial development.* New York: Grune ve Stratton.

Paulhus, D. L., ve Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality,* 36(6), 556–563. https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00505-6

Pincus, A. L., ve Lukowitsky, M. R. (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual Review of Clinical Psychology,* 6, 421–446. https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.121208.131215

Pincus, A. L., ve Roche, M. J. (2011). Narcissistic grandiosity and narcissistic vulnerability in psychotherapy. *American Journal of Psychiatry,* 168(2), 141–145. https://doi.org/10.1002/9781118093108.ch4

Rappoport, A. (2005). Co-narcissism: How we accommodate to narcissistic parents. 18 Kasım 2024 tarihinde https://alanrappoport.com/wp-content/uploads/2021/09/Co-Narcissism-Article.pdf adresinden indirildi.

Rasmussen, K. M., Kocur, J. L., ve Holstein, M. R. (2016). Adult attachment and narcissism: The mediating role of self-compassion. *Personality and Individual Differences,* 98, 125–129. https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.04.052

Ritter, K., Vater, A., Rüsch, N., Schröder-Abé, M., Schuetz, A., Fydrich, T., Lammers, C.-H., ve Roepke, S. (2014). Shame in patients with narcissistic personality disorder. *Psychiatry Research*, 215, 429–437. http://dx.doi.org/10.1016/j.psychres.2013.11.019

Ronningstam, E. (2005). *Identifying and understanding the narcissistic personality.* Oxford: Oxford University Press.

Russell, G. A. (1985). Narcissism and the narcissistic personality disorder: A comparison of the theories of Kernberg and Kohut. *The British Journal of Medical Psychology,* 58(2), 137–148. https://doi.org/10.1111/j.2044-8341.1985.tb02626.x

Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology,* 57(6), 1069–1081. https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.6.1069

Ryff, C. D. (2014). Psychological well-being revisited: Advances in the science and practice of eudaimonia. *Psychotherapy and Psychosomatics,* 83(1), 10–28. https://doi.org/10.1159/000353263

Santiago, C. D., Wadsworth, M. E., ve Stump, J. (2011). Socioeconomic status, neighborhood disadvantage, and poverty-related stress: Prospective effects on psychological syndromes among diverse low-income families. *Journal of Economic Psychology,* 32(2), 218–230. https://doi.org/10.1016/j.joep.2009.10.008

Schore, A. N. (2003). *Affect dysregulation and disorders of the self.* New York: W. W. Norton & Company.

Set, Z. (2021). Mediating role of narcissism, vulnerable narcissism, and self-compassion in the relationship between attachment dimensions and psychopathology. *AlfaPsychiatry,* 22(3), 147-152. https://doi.org/10.5455/apd.99551

Shen, F., Liu, Y., ve Brat, M. (2021). Attachment, self-esteem, and psychological distress: A multiple-mediator model. *The Professional Counselor,* 11(2), 129–142. https://doi.org/10.15241/fs.11.2.129

Shrier, D. K., Tompsett, M., ve Shrier, L. A. (2004). Adult mother-daughter relationships: A review of the theoretical and research literature. *The Journal of the American Academy of Psychoanalysis and Dynamic Psychiatry,* 32(1), 91–115. https://doi.org/10.1521/jaap.32.1.91.28332

Steele, K. R., Townsend, M. L., ve Grenyer, B. F. S. (2019). Parenting and personality disorder: An overview and meta-synthesis of systematic reviews. *PLOS one,* 14(10), 1-26. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0223038

Stein, A., Woolley, H., Murray, L., Cooper, P., Cooper, S., Noble, F., ve Affonso, N. (2000). Influence of psychiatric disorder on the controlling behaviour of mothers with 1-year-old infants: A study of women with maternal eating disorder, postnatal depression and a healthy comparison group. *British Journal of Psychiatry*, 177(4), 306-312. https://doi.org/10.1192/bjp.177.4.306

Steinberg, L., ve Morris, A. S. (2001). Adolescent development. *Annual Review of Psychology,* 52, 83–110. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.83

Stepp, S. D., Whalen, D. J., Pilkonis, P. A., Hipwell, A. E., ve Levine, M. D. (2012). Parenting behaviors of mothers with borderline personality disorder: A call to action. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment,* 3(1), 104–106. https://doi.org/10.1037/a0026086

Stuewig, J., ve McCloskey, L. A. (2005). The relation of child maltreatment to shame and guilt among adolescents: Psychological routes to depression and delinquency. *Child Maltreatment,* 10(4), 324–336. https://doi.org/10.1177/1077559505279308

Sussman, A. D. (2009). *Family therapists' responses to monopolizing, blaming, critical and unempathic behavior in parents* (Yayın no. 1164) [Yüksek Lisans Tezi, Smith College]. https://scholarworks.smith.edu/theses/1164

Şahin Can, M., Baykan, H., Esen, E. C., Kul, M., Tirak, A., ve Karlidere, T. (2019). Effects of childhood abuse on major depressive disorder. *Clinical and Experimental Health Sciences,* 9(1), 57–62. https://doi.org/10.33808/marusbed.546669

Şen, G., ve Barışkın, E. (2019). The Standardization of the Pathological Narcissism Inventory in the Turkish Language and Testing Its Validity and Reliability. *Türk Psikiyatri Dergisi,* 30(3), 1-13. https://doi.org/10.5080/u23274

Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics (5th ed.)*. Boston: Allyn ve Bacon.

Tangney, J. P., ve Dearing, R. L. (2002). *Shame and guilt.* New York: Guilford Press.

Telef, B. (2013). Psikolojik İyi Oluş Ölçeği: Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(3), 374–380

Timurturkan, M. (2019). Annelik, söylem ve iktidar: Eleştirel bir tartışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet,* 30 (2), 639–654.

Torgersen, S., Kringlen, E., ve Cramer, V. (2001). The prevalence of personality disorders in a community sample. *Archives of General Psychiatry,* 58(6), 590-596. https://doi.org/10.1001/archpsyc.58.6.590

Tunçdemir, N. O. (2023). Toplumsal cinsiyet ve annelik: Kadınların deneyimleri üzerinden nitel bir araştırma. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi,* 7(1), 178–207. https://doi.org/10.33708/ktc.1379935

Türkiye İstatistik Kurumu (2024). Ocak 2025 tarihinde. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?dil=1&p=%C4%B0statistiklerle-Kad%C4%B1n-2024-54076 adresinden alınmıştır.

Twenge, J. M., ve Campbell, W. K. (2002). Self-esteem and socioeconomic status: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review,* 6(1), 59–71. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0601_3

Twenge, J. M., ve Campbell, W. K. (2009). *The narcissism epidemic: Living in the age of entitlement.* New York: Free Press.

Wang, Y., Gao, Y., Liu, J., Bai, R., ve Liu, X. (2023). Reciprocal associations between early maladaptive schemas and depression in adolescence: Long-term effects of childhood abuse and neglect. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 17, 134. https://doi.org/10.1186/s13034-023-00682-z

Warren, J. I., ve South, S. C. (2009). A symptom level examination of the relationship between Cluster B personality disorders and patterns of criminality and violence in women. *International Journal of Law and Psychiatry*, 32(1), 10-17. https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2008.11.005

Webb, M., Heisler, D., Call, S., Chickering, S. A., ve Colburn, T. A. (2007). Shame, guilt, symptoms of depression, and reported history of psychological maltreatment. *Child Abuse and Neglect,* 31(11-12), 1143–1153. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.09.003

Wolfe, D. A., Scott, K., Wekerle, C., ve Pittman, A. L. (2001). Child maltreatment: risk of adjustment problems and dating violence in adolescence. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry,* 40(3), 282–289. https://doi.org/10.1097/00004583-200103000-00007

Wichstrøm, L., Borgen, A. E., ve Steinsbekk, S. (2023). Parental personality disorder symptoms and children's social skills: *A prospective community study. European Child and Adolescent Psychiatry,* 32, 1561–1568. https://doi.org/10.1007/s00787-022-01965-0

Wink, P. (1991). Two faces of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(4), 590–597. https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.4.590

Wojcik, K. D., Cox, D. W., ve Kealy, D. (2019). Adverse childhood experiences and shame- and guilt-proneness: Examining the mediating roles of interpersonal problems in a community sample. *Child Abuse and Neglect*, 98, 104 - 233. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104233

World Health Organization. (2025, 28 08). *Depression*. Ekim 18 2025 tarihinde https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/depression adresinden alınmıştır.

Wu, Q., ve Tan, H. (2023). I can't see your pain: The relation between vulnerable narcissism and pain empathy. *The Journal of Psychological Science*, 46(5), 1212–1219. https://doi.org/10.16719/j.cnki.1671-6981.20230523

Yılmaz, Ö., Boz, H., ve Arslan, A. (2017). Depresyon Anksiyete Stres Ölçeğinin (DASS-21) Türkçe kısa formunun geçerlilik-güvenilirlik çalışması. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 2(2), 78–91.

Żemojtel-Piotrowska, M., Piotrowski, J., Sedikides, C., Sawicki, A., Czarna, A. Z., Fatfouta, R., ve Baran, T. (2021). Communal collective narcissism. *Journal of Personality*, 89 (5) 1062-1080 https://doi.org/10.1111/jopy.12636

EKLER

EK 1: Etik Kurul Kararı

"Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli *"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"* ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir."

EK 2: Bilgilendirilmiş Onam Formu

Kırılgan Narsisistik Anne Davranışları ile Kız Çocuklarının Psikolojik İyi Oluş, Utanç, Benlik Saygısı, Depresyon ve Anksiyete İlişkisinin İncelenmesi adlı çalışma Ayşe Ekin Soyaslan tarafından gerçekleştirilecektir. Araştırma annenin kırılgan narsisist özelliklerinin kız çocuklarının psikolojik iyi oluşu, benlik saygısı, depresyon, anksiyete ve utanç duyguları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla planlanmıştır. Bu araştırmaya katılmak gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmamız 25-45 yaş arası, annesi halen hayatta olan tüm kadınların katılımına açıktır. Çalışmaya katılmayı kabul ettikten sonra veri toplama formunu doldurmaya başlamış olsanız bile istemediğiniz takdirde çalışmaya katılmaktan vazgeçebilirsiniz. Formu eksiksiz doldurup araştırmacıya vermiş olmanız/göndermeniz çalışmaya katılma konusunda gönüllü olduğunuz anlamına gelmektedir.

Sizden elde edilen tüm bu bilgiler bilimsel bir araştırmada kullanılacaktır bu nedenle soruların tümüne doğru ve eksiksiz yanıt vermeniz büyük önem taşımaktadır. Araştırma sonuçları kimlik belirtecek herhangi bir isim ya da işaret içermeyecektir. Bu araştırmada sizinle ilgili tutulan tüm kayıtlar gizli kalacaktır.

Çalışma ile ilgili herhangi bir sorunuz olduğunda aşağıda iletişim bilgileri yer alan sorumlu araştırmacı Ayşe Ekin SOYASLAN ile çekinmeden iletişime geçebilirsiniz.

Çalışmamız için zaman ayırarak bilim dünyasına verdiğiniz katkı için teşekkürler.

EK 3: Demografik Bilgi Formu

Doğum Yılınız:

Medeni Haliniz:

( ) Evli ( ) Bekar ( ) Boşanmış ( ) Dul ( ) Birlikte Yaşıyor

En son bitirdiğiniz okul:

( ) Okuryazar ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Ön-lisans ( ) Lisans ( )Lisans üstü

Annenizin Eğitim Durumu:

( ) Okuryazar ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Ön-lisans ( ) Lisans ( )Lisans üstü

Babanızın Eğitim Durumu:

( ) Okuryazar ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Ön-lisans ( ) Lisans ( )Lisans üstü

Anneniz Hayatta mı?

( ) Evet ( ) Hayır

Anneniz ile görüşme sıklığınız nedir (yüz yüze ve telefonla)?

( ) Görüşüyorum ( ) Zorunlu durumlar dışında görüşmüyorum ( ) Hiç Görüşmüyorum

Annemle görüştüğüm zaman kendimi

( ) Hiç iyi hissetmiyorum ( ) İyi hissetmiyorum ( ) Kararsızım ( ) İyi hissediyorum

( ) Çok iyi hissediyorum

Gelir Düzeyiniz

( ) Alt ( ) Alt- orta ( ) Orta ( ) Orta-üst ( )Üst

EK 4: Patolojik Narsisizm Envanteri (PNE)

Yönerge: Aşağıda 49 betimleyici ifade bulacaksınız. Lütfen her bir ifadeyi değerlendirmeye alınız ve sizi ne kadar iyi tarif ettiğini belirtiniz. Doğru veya yanlış yanıt söz konusu değildir. İfadenin yanındaki çizgiye tek bir yanıt işaretleyeceksiniz. Her bir ifadenin, 6 derecelik ölçek üzerinden, sizi ne kadar iyi tarif ettiğini belirtiniz:

0 = Bana Hiç Benzemiyor

1=Bana Benzemiyor

2=Bana Çok Az Benzemiyor

3 = Bana Çok Az Benziyor

4 = Bana Biraz Benziyor

5 = Bana Çok Benziyor

1.Sıklıkla bana hayranlık ve saygı duyulduğunu düşlerim.

2.Beni hayal kırıklığına uğrattıklarında, bazen başkaları ile ilgili beklentilerimden mahcubiyet duyarım.

3.Genellikle herhangi bir konuda ikna edici olabilirim.

4.Yalnız olduğumda iyi hissetmekte zorlanırım.

5.Başkalarıyla ilgilenerek kendimi mutlu edebilirim.

6.Yardım istemekten nefret ederim.

7.İnsanlar özel olarak beni fark etmediğinde kendimi kötü hissetmeye başlarım.

8.Başkaları beni diğerlerine bağımlı ve muhtaç görecek korkusuyla sıklıkla ihtiyaçlarımı gizlerim.

9.İnsanları inanmalarını istediğim her şeye inandırabilirim.

10.İnsanlar onlar için yaptığım onca şeyi fark etmediklerinde öfkeden çıldırırım.

11.Yaptığım ya da söylediğim şeylerle ilgilenmeyen insanlar beni çok kızdırır.

12.Sık sık çevrem üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğumu düşlerim.

13.İnsanları parmağımda oynatmak benim için çok kolaydır.

14.Diğerleri beni fark etmediklerinde kendimi değersiz hissetmeye başlarım.

15.Bazen beni hayal kırıklığına uğratacakları düşüncesiyle insanlardan uzak dururum.

16.Başkalarından istediklerimi alamadığımda hemen hemen her zaman öfkelenirim.

17.Bazen kendi değerimle ilgili güvence vermeleri için hayatımdaki önemli kişilere ihtiyaç duyarım.

18.Diğer insanlar için bir şeyler yaptığımda, onların da benim için bir şeyler yapmalarını beklerim.

19.Başkaları beklentilerimi karşılamadıklarında, genellikle istediklerimle ilgili mahcubiyet duyarım.

20.Başkaları bana güvendiğinde kendimi önemli hissederim.

21.İnsanları kitap gibi okuyabilirim.

22.Birileri beni hayal kırıklığına uğrattığında sıklıkla kendime kızarım.

23.Başkaları için kendimi feda etmek beni daha iyi bir insan yapar.

24.Sık sık imkanlarımın ötesinde bir şeyler elde ettiğimi düşlerim.

25.Bazen istediğim şeyleri yapmayacaklarından korktuğum için insanlardan uzak dururum.

26.İçimde hissettiğim zayıflığı diğerlerine göstermek zordur.

27.Eleştirildiğimde öfkelenirim.

28.İnsanların bana hayran olduğunu bilmediğim sürece kendimi iyi hissetmem zordur.

29.Sık sık çabalarım için ödüllendirildiğimi düşlerim.

30.Zihnim, insanların çoğunun benimle ilgilenmediği fikri ve endişesiyle meşguldür.

31.Bana güvenen arkadaşlarımın olmasını seviyorum çünkü bu bana kendimi önemli hissettiriyor.

32.Onlar için yaptıklarımı takdir etmeyecekleri endişesiyle bazen insanlardan uzak dururum.

33.Herkes benim hikayelerimi dinlemeyi sever.

34.İnsanların benden hoşlandıklarını bilmediğim sürece kendimi iyi hissetmem zordur.

35.Başkalarının ne kadar iyi bir insan olduğumu fark etmemeleri beni kızdırır.

36.Fedakarlıklar yaparak ne kadar iyi bir insan olduğumu göstermeye çalışırım.

37.İnsanlar beni fark etmediğinde hayal kırıklığına uğrarım.

38.Sık sık kendimi başkalarının başarılarını kıskanırken bulurum.

39.Sık sık kahramanca işler yaptığımı düşlerim.

40.İyi bir insan olduğumu kanıtlamak için diğerlerine yardım ederim.

41.Kendim için şüphe etsem bile bir şeyi tek başıma halledebildiğimi başkalarına göstermek önemlidir.

42.Sık sık başarılarımla tanındığımı hayal ederim.

43.Sırtımı başkalarına dayamaya katlanamam çünkü bana kendimi güçsüz hissettirir.

44.Başkaları bana onlardan beklediğim şekilde davranmadıklarında, kendimi iyi hissetmeye devam etmem çok zordur.

45.Diğerlerinin beni kabul etmesine ihtiyaç duyarım.

46.Dünya çapında tanınmak isterim.

47.Başkaları ihtiyaçlarımı sezdiğinde gergin ve mahcup hissederim.

48.Bazen, diğer insanlardan her istediğimi alamayacağım gerçeğiyle yüzleşmektense, yalnız olmak daha kolaydır.

49.Başkaları benimle aynı fikirde olmadığında bayağı sinirlenirim.

EK 5: Utanç ve Suçluluk Eğilimi Ölçeği

Bu ölçeğin amacı bazı duyguların hangi durumlarda ne derece yoğun olarak yaşandığını belirlemektir. Aşağıda bazı olaylar verilmiştir. Bu olaylar sizin başınızdan geçmiş olsaydı, ne kadar rahatsızlık duyardınız. Lütfen her durumu dikkatle okuyup öyle bir durumda ne kadar rahatsızlık duyacağınızı aşağıdaki ölçekten yararlanarak maddelerin yanındaki sayıların üzerine (X) işareti koyarak belirleyiniz.

1. Hiç rahatsızlık duymazdım

2. Biraz rahatsızlık duyardım

3. Oldukça rahatsızlık duyardım

4. Epey rahatsızlık duyardım

5. Çok rahatsızlık duyardım

1	Bir tartışma sırasında büyük bir hararetle savunduğunuz bir fikrin yanlış olduğunu öğrenmek.	1 2 3 4 5
2	Evinizin çok dağınık olduğu bir sırada beklenmeyen bazı misafirlerin gelmesi.	1 2 3 4 5
3	Karşı cinsten birinin kalabalık bir yerde herkesin dikkatini çekecek şekilde size açıkça ilgi göstermesi.	1 2 3 4 5
4	Giysinizin, vücudunuzda kapalı tuttuğunuz bir yeri açığa çıkaracak şekilde buruşması ya da kıvrılması.	1 2 3 4 5

5	Uzman olmanız gereken bir konuda, bir konuşma yaptıktan sonra dinleyicilerin sizin söylediğinizin yanlış olduğunu göstermesi.	1 2 3 4 5
6	Çok işlek bir iş merkezinin bulunduğu bir köşede herkesin size bakmasına sebep olacak bir olay yaşamak.	1 2 3 4 5
7	Lüks bir restoranda çatal bıçak kullanmanız gereken yerde elle yemek yediğinizin fark edilmesi.	1 2 3 4 5
8	Sözlü bir sınav sırasında kekelediğiniz ve heyecandan şaşırdığınızda, hocanın sizin bu halinizi kötü bir sınav örneği olarak bütün sınıfa göstermesi.	1 2 3 4 5
9	Bir partide yeni tanıştığınız insanlara açık saçık bir fıkra anlattığınızda birçoğunun bundan rahatsız olması.	1 2 3 4 5
10	Bir davete ya da toplantıya rahat gündelik giysilerle gidip herkesin resmi giyindiğini görmek.	1 2 3 4 5
11	Bir yemek davetinde bir tabak dolusu yiyeceği yere düşürmek.	1 2 3 4 5
12	Herkesten sakladığınız ve hoş olmayan bir davranışın açığa çıkarılması.	1 2 3 4 5

EK 6: Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği (DASS-21)

NO	SON 1 HAFTADAKİ DURUMUNUZ	Hiçbir zaman	Bazen ve arasıra	Oldukça sık	Her zaman
1	Gevşeyip rahatlamakta zorluk çektim.	0	1	2	3
2	Ağzımda kuruluk olduğunu fark ettim.	0	1	2	3
3	Hiç olumlu duygu yaşayamadığımı fark ettim.	0	1	2	3
4	Soluk almada zorluk çektim (*örneğin fiziksel egzersiz yapmadığım halde aşırı hızlı nefes alma, nefessiz kalma gibi).*	0	1	2	3
5	Bir iş yapmak için gerekli olan ilk adımı atmada zorlandım.	0	1	2	3
6	Olaylara aşırı tepki vermeye meyilliyim.	0	1	2	3
7	Vücudumda *(örneğin ellerimde)* titremeler oldu.	0	1	2	3
8	Sinirsel enerjimi çok fazla kullandığımı hissettim.	0	1	2	3
9	Panikleyip kendimi aptal durumuna düşüreceğim durumlar nedeniyle endişelendim.	0	1	2	3
10	Hiçbir beklentimin olmadığı hissine kapıldım	0	1	2	3

11	Kışkırtılmakta olduğumu hissettim	0	1	2	3
12	Kendimi gevşetip salıvermek zor geldi	0	1	2	3
13	Kendimi perişan ve hüzünlü hissettim	0	1	2	3
14	Beni yaptığım işten alıkoyan şeylere dayanamıyordum	0	1	2	3
15	Panik haline yakın olduğumu hissettim	0	1	2	3
16	Hiçbir şey bende heyecan uyandırmıyordu	0	1	2	3
17	Birey olarak değersiz olduğumu hissettim	0	1	2	3
18	Alıngan olduğumu hissettim	0	1	2	3
19	Fizik egzersiz söz konusu olmadığı halde kalbimin hareketlerini hissettim *(kalp atışlarımın hızlandığını veya düzensizleştiğini hissettim)*	0	1	2	3
20	Geçerli bir neden olmadığı halde korktuğumu hissettim	0	1	2	3
21	Hayatın anlamsız olduğu hissine kapıldım	0	1	2	3

EK 7: Psikolojik iyi Oluş Ölçeği

Aşağıda 8 ifade bulunmaktadır. Aşağıdaki her bir ifade için ne kadar katıldığınızı belirtin.

1 - Kesinlikle katılmıyorum 2 - Katılmıyorum 3 - Biraz katılmıyorum 4 - Karışık, ne katılıyorum ne de katılmıyorum 5 - Biraz katılıyorum 6 - Katılıyorum 7 - Kesinlikle katılıyorum

1	Amacı olan ve anlamlı bir hayat sürdürüyorum.	1 2 3 4 5 6 7
2	Sosyal ilişkilerim destekleyici ve ödüllendirici.	1 2 3 4 5 6 7
3	Günlük aktivitelerimde ilgili ve meraklıyım.	1 2 3 4 5 6 7
4	Başkalarının mutluluğuna ve iyi oluşuna aktif olarak katkıda bulunuyorum.	1 2 3 4 5 6 7
5	Benim için önemli olan aktivitelerde yetenekli ve yetenekliyim.	1 2 3 4 5 6 7
6	İyi bir insanım ve iyi bir hayat yaşıyorum.	1 2 3 4 5 6 7
7	Geleceğim hakkında iyimserim.	1 2 3 4 5 6 7
8	İnsanlar bana saygı gösterir.	1 2 3 4 5 6 7

EK 8: Rosenberg Benlik Saygısı ölçeği

Sizin İçin Uygun Olanı Seçiniz

1) Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.

a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

2) Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.

a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

3) Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.

a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

4) Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.

a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

5) Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.

a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

6) Kendime karsı olumlu bir tutum içindeyim.

a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

7) Genel olarak kendimden memnunum.

a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

8) Kendime karsı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.

a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

9) Bazen kesinlikle kendimin bir ise yaramadığını düşünüyorum.

a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

10) Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığını düşünüyorum.

a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

EK 9: Ölçek İzinleri

"Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli *"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"* ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir."

ÖZGEÇMİŞ

Ayşe Ekin SOYASLAN

Eğitim

Yüksek Lisans

2022 – 2025 Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü,
Klinik Psikoloji Dalı

2006 – 2008 Galatasaray Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü
İletişim Stratejileri

Lisans

2020 – 2022 Maltepe Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
Psikoloji Bölümü

2002 – 2006 İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü

İş/İstihdam (Varsa)

2023-2024 Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Araştırma ve Eğitim Hastanesi, Stajyer

Mesleki Birlik/Dernek Üyelikleri (Varsa)

2022 Türk Psikologlar Derneği

Alınan Burs ve Ödüller (Varsa)

2022 Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü, Klinik Psikoloji %100 Eğitim Bursu